

ו. שם צבדוה זרה [בא],
 [א] 10:
 ז. הרמב"ן בספר מורה
 האלה [ענין השמנה ד"ה
 נפקר אין עממדין; ר"ן שבת
 טז; מגיל משנה טס];
 ח. שם ומגיד משנה טס]:
 ט. שבת (קכ"ט) [קט]
 [ע"א] ועבדוה זרה כ"ח
 [ע"א]:
 *ט. עבדוה זרה יב, ב;
 רמב"ם שבת ב, ו;
 י. יומא פ"ד [ע"א]:
 כ. שבת קכ"ח [ע"ב; יומא
 א, ב]:
 כ*. טור עמוד תלא:
 ג. עבדוה זרה כ"ח [ע"א];
 רי"ף שבת מ, א]:
 מ. כפירוש רש"י [עבדוה
 זרה א, ד"ה פתעאל]
 [והר"ן] שבת מ, א ד"ה
 מעלין; הגהות מיימוניות שבת
 ב אף טז]

ציונים לרמ"א

שכח (6) ב"י [עמוד תנ"א]
 ד"ה כחונן בשם אורחות
 חיים [הלכות שבת סימן שלד]
 ואיסור והיתר הארוך
 [סימן נט דין כד]:

להגדות ודערות

[ד] תוקן ע"פ חסם סופר
 ע"פ הגמרא שם, וכו'
 להראו בטי"ו לנלן:
 [ה] ציין רש"י שם ריש יט,
 ב [אחר דרי"ג ה"ג ויבין
 מזהיר] כזה"ל, רבינו
 [=רש"י] גופו טהור ויפלא
 שנשמעו כההרהר, לא פירש
 ויחסר, ממאן ואילך לשון
 תלמודנו רבי יהודה דרי נקמ,
 עכ"ל:
 [ו] מורי ז"ל "זמחילת
 ש"מ" או "זמחילת ש"מ"
 ונבולקוטי חזר בני חיים
 והעמיק בדברי החסם סופר
 "זמח" ש"ס"ח, וכוונתו
 דזמחילת סימן שם במג"א
 שנשמע בהקדמות הספק.
 ועיין בחסם סופר על ש"ס
 ויציין שם חזר מפרשים אות
 ויציין ויג ויחדשו חסם סופר
 שבת ג, א ד"ה מקיים:
 [ז] ובבאר היטב לתהרי"ט
 [מקור לדבריו] הוא בסי"ק
 לא:

[ח] כפרי מגדים המבואר
 ונפרי הכן הגיהו ד"ל
 מלחמה (דרי"י)
 [דאורייתא]".
 ודבריהם קיים הגירסא וכוונתי
 דאפילו לר"י דמקלקל
 במבואר פטור הכא חייב
 דמבואר לפיכך ממקן הוי'
 [ט] כ"ה לפי גירסא דר"י
 [כ. ג] הן ויש בהם גמול
 ה"ב"ב בגמרא שם א"ר א.
 ק"ר דר"י שם [ג"ה מנאניה]
 ולא גרס לה. ועיין ביאור
 דהגר"מ פ"א :

תוקן ממנהדורת אמ"ד
מקי"ד (פרופס), וכ"ה
ממחית השקל, לבושי שרד,
גזירות שמשון, שימוש
חכמים, מור וקציעה ומקור
חיים:

ג. וּבַמִּצְוָה עֲשִׂיוּ. צריך לומר שחלה ממנו כל גופו, כמו שכתוב סעיף
 [והנה] וכן משמע בדרכי משה [אות ה ד"ה אגן]. והוא שכן מלאכה
 לאורייסתא, דהא חובל לרפואה: ד כף שרגישיה. משמע (כ) אף על
 פי (שיש) [שאיין] צו סכנה במניעת הדבר ההוא (מגיד משנה שם
 כ, יד כ"י עמוד תל ד"ה ומדבר). ועיין

מה שכתבתי סעיף י"ח [ס"ק ז']
 וסעיף ט"ז, וכן כתב רד"ז חלק א'
 סימן ל' [ח"ד סימן אלק ר:]: זה ועיין
 לקמן סימן תרי"ח. ללא כעולם
 שבת [ס"ק ז'] שהוצא דברי רבינו
 ירוחם [נחיצ יב ט"ז עמ, זב]:

ששנתקלקל אחד מהאיברים הפנימים טחת מכה או
בועה וכיוצא בזה ^[7] אבל מיוחדין אין נקראים מכה:
הנה ^[7] ^[6] מיהו מי שחוטט בשנינו ג ומטעם עליו להוציאו
(א) ^[8] אומר לנו להוציאו:

ד ו^[ח] מכה של חלל אינה צריכה אומדן^[ט] שאפילו אין שם בקיאים וחולה אינו אומדן כלום עושים ל^ל אבל כשיודעים ומטירים באותו חולי שממתין ואין חלל עליו את על פי שהיא מכה של חלל:

נשאלין בבקי ובחולה ואין מחללין עליו שבת עד
 מריך לחילול [א] או שיעשה אצל (י) אחד מהם סכנת
 הגוף ה' ועיניו לקמו סימו מר"ס:

ט מכה שעל גב היר וגב הרגל י* יב וכן מי שבלע עלוקה י יג וכן מי שנשכו כלב שומה י יד או אחד מוזהלי עפר הממיתים י טז אפילו ספק אם ממית אם לאו הרי הם במכה של חלל;

ו' למחללין שבת [טז] על כל מכה [יז] שנעשית [יח] מחמת * [יח] ברזל [יט] ועל שחין הבא
דמסייע אין זו ממש, [עכ"ל], ואם כן הכא נמי מותר בהוצאת עכו"ם השן. אלא דקשיין הגמרות
לאין הניקף חייב מלקות, דבעינן מעשה למלקות, ולא ראינו בחוספות ובפוסקים שיש חילוקים בזה,
דרב אשי גופיה אמר כן בפרק המצניע, ואם כן קשיא דרב אשי אדרב אשי. והתוספות הקשו בפרק
ולא זכרו דקשיא רב אשי אהדדי מכת מה שכתבתי. ועל כרחק נריכים אנו לחלק ביניהם, דר
דכבר עיינו הם פתוחים: אלא שהוא מסייע עמו בשעה שהוא עושה המלאכה, וכיון שאין נריך לו
שאין כן בהיה דניקף שקודם שמתחיל המקיף להקיף מומין הניקף את שער, הוה כמו מתחיל בנ
[ימין קפא עמוד תקמ"ה] כתב גם כן שנטה עצמו אליו לזה, ואם כן הכא נמי בזה שפותח פיו ועושה
פיו סגור תמיד אלא פותחו אם רוצה ללכול או כיוצא בזה, ואם כן זה הוה מסייע שיש בו ממש,
למו"ח ז"ל [ב"ח עמוד תל"ד] כתב מהרש"ל [שם] שהביא בשם רש"ל [בהגהות הטור] לאיסור בזה. וז"ל, כת
גוי אומן אין ראה להחירו מטעם סכנת נפשות, דדוקא על ידי סם שהוא רפואה ודאית מחללין א
השן הוה סכנת נפשות גם כן, ע"כ. אבל הב"י כתב בשם אחרות חיים דמותר לומר לעכו"ם לה
מסייעו, קיימא לן דמסייע אין זו ממש, כדאיתא בפרק המצניע, עכ"ל [הב"ח]. וכבר הוכחנו ש
דוכתי, ומטעם זה כתבנו ביו"ד סימן קל"ח [פ"ק כ"א] דאשה שאירע טבילתה ביום טוב ראשון ושכר
תאמור לעכו"ם שחטול לפרניה ביום טוב, מטעם שהיא פושטת ידיה במכיון לזה, וזה דומה לניקף ש
דשמיא להלכה לאיסור. ועיין מה שכתבתי בסעיף י"ז [פ"ק כ"א]:

ערך לחם למהריק"ש

שבת [מסעי ג] **אבד מירושין אין נקראים מכה**, והחטש נשיניו ומנטער עליו להטילא, ואמר לגוי להטילא: **מסעי ד בחדו"ב**, אפילו אין במניעתו סכנה דאין לרר' שינוי: **סוף מסעי ה [פסכת משותת]**, ואינו מדה מסכדות לחולה למנוע עלמו ממילול שבת, אדרבה הרי זה שופך דמים, רדב"ז סימן ע' [מ"ד סימן אלף קלט] **נשט הר"ן** במסכת יומא [ג, ד ד"ה חרן], ואפילו שאל החולה דברים שאין רגילות לעשות לחולה, שומעים לו, אם לא יאמר הרופא שמויקו, רדב"ז סימן פ"ג [שם סימן אלף קלח]. ועיי' לקמן סימן תרנ"ח [מסעי ח א—י]:

ביאור דגל"א

ה' אבלי מיהושע: כמו שכתוב שם חושש הוא דלא, אף על גב דלפי זה הוא
 שם כן בכלל החלל: [ו] [תנא] מיהו: כמו שכתוב שם אבל כאבי ליה טובא כו',
 ונקטין כהאי סברא, כנודח לעיל [ס"א] ו: ועיין סעיף י"ז או כו': [ז] [ספרי] [ז] מכה
 משה: ורש"י לא גרים לה שם יניה שצרכה, אבל הר"ף נשם ח, וכל
 וספיקוס גורסין לה: [ח] [ספרי] כו' אבל: כמו כתיב היא משלשה עד שבעה שנים
 גזריכה אומדן [שבת קטס, א], ועיין סימן ש"ל סעיף ד' [ס"ב]: [ט] [ספרי] [ז] מכה
 אשה: מדאמרין שם [עבורה וזה כו. ב] כל מכה שמתחלין כו', איכא דאמרי כל
 גזל די אומדן, בדוה היא חלוקה ממכה של חלל: [י] [נשא]ין בבקי ובחופז
 על פי [י] [מכתוב] א, [א] חזר כו' פ"ג א' (אמיר) [למ] ופליגי: שמע מינה
 "ב' ב' [יג] וכן מי שנשכו: יומא פ"ג א' ואף רבנן לא פליגי אלא כהאי דפראו
 שם, דחמשה נהרגין אפילו לא רצו: ואפילו לרבי יהודה [שבת קה, ב] לשיטת
 שכתוב יומא פ"ג א' ע"ש: [טז] [ספרי] [ז] על כו' ר"ל, אפילו אינה על גב די
 פדעתא: [יח] ברוך: כמו שכתבו רש"י [שם ד"ה פדעתא] ותוספות [שם ד"ה מכה
 מיימונית] [שבת ב' אות ד]

אוצר מפרשים

משמע דסבירא ליה כחירוף הט"ז, ע"ש ותי' שם ^[1]
משמע בנקודות הכסף: (חתם סופר)

ב (ט"ז ס"ק א) אמרינן שם רבא אמר. נ"ב, רב אשי, במקום רבא: (החם סופר)
(שם) אלא שהוא מבייט. נ"ב, וכך כתוב בשטה מקובצת בביצה שם [סוף כב, א].
אמנם הש"ך בנקודות הכסף סימן קצ"ח [ס"ק א] חילק באופן אחר. וצ"ע לריבא.

שבת (א) אומר דברי הוציאו. כן כתב צ"י [עמוד מאה ד"ה כחוב] בשם אחרות חיים [הלכות שבת סימן שלד]. ולי צ"ע בזה, דהא על כל פנים הישראל מסייע לזה במה שיוציא העכו"ם השן, ומאי שנא מניקף פרק בתרא דמכות [כ. ב] דאמרין דחייב דהכי באמרין שם. (רצב) [רצ]

[אשׁ] אַמֶּר בְּמַסִּיעַ וּדְבַר הַכֹּהֵן
 פִּירֵשׁ הַמִּפְרָשׁ שֶׁסִּי [ד"ה] מַסִּיעַ,
 שְׁמוּמִין הַשְּׁעֵרוֹת לְמִקְרָא. וְאֵס כֵּן
 הִכָּא נִמְי כִּךְ צִמָּה שְׁמוּמִין שִׁינֹ
 לְהוֹלִיאוֹ. וְאִיכָּא לְהַבִּיאוֹ רַחֵם אִיפְכָּא
 מִפֶּרֶק ב' דְּבִילָה דָּף כ"ב [ע"א],
 אֲמִיתֵר שְׂרִי לְמִיכָחַל עֵינָא מַעְבֹּרִים
 בְּשַׁבָּת, וּפְרִיץ לִיה רַב אֲשֵׁי שֶׁסִּי וְהָא
 קָא מַסִּיעַ צְהַדִּיה דְּקָא עֵמִץ וּפְתַח,
 פִּירֵשׁ רַש"י [ד"ה עֵמִץ] דְּסוּגָר
 וּפְתַח רִיבִי עֵינִי לְהַכְנִיס הַכְּחוּל,
 וּמַשְׁנֵי מַסִּיעַ אֲזִין בּוֹ מַמַּשׁ, פִּירֵשׁ
 [רַש"י ד"ה מַסִּיעַ], מִי שֶׁאִינוֹ עוֹשֶׂה
 מִלְּאכָה מַמַּשׁ אֲלֵא מַסִּיעַ מַעֲט כִי
 הָאִי וּבִלְלָא הוּא מַתְעַבְדָּא, אֲזִין בּוֹ
 מַמַּשׁ, וְהִכִּי אִיחָא גַם כֵּן בְּפֶרֶק
 הַמִּנְיָע [שַׁבָּת] דָּף כ"ג [ע"א]

ההדדי, דכיון דמסייע אין צו ממש
סתרמא תרוייהו הלכתא ניהו. ומו,
המאנניע [שם ד"ה אמר רב] דרב ציד
יא דאמימר לא עביד שום מעשה,
קן לסויע בעלמא אין צו ממש, מה
אכא, ויש צו ממש. וכן בטור [ויר"ד
עשה קודם לעבו"ם, כי סתם אדם
דומה לניקף ממש, ואסור. וראיתי
רש"ל דלהוציא השן בשבת על ידי
לו במלאכה דאורייתא, אבל הוצאת
ואו, [עכ"ל הבי"ן], ואע"ג דהישראל
לא חלק צין הויא דהמאנניע לשאר
ליטול כפרתה בערב יום טוב, לא
דרו, כן נראה לענ"ד נכון כסיעתא

(ג) (שם ספירה ד) **אָמור** לְחַלֵּץ עֲלֵיו אָף עַל פִּי. וְכָל שָׁן בְּחוּלָה אִו רֹפֵא אֹמֵר שְׁאִילוֹ לְרֵקִי, בִּי" (עמוד חל ד"ה ו"ט) רֵבִינִי מִחֲלָלִין בְּטֵס הַרְמִינִין בְּסֵפֶר מִזְרַח הָאֵלֶס (ענין הַסֵּנֶה ד"ה בְּסֵפֶר אֵין מִמְּזִידִין) (ד) (שם ספירה ה) **אָחֵד** מִדָּה סִכְנַת נִפְשׁוֹת. סִפְסָק סִכְנַת נִפְשׁוֹת, כן לְרֵקִי לֹמֵר: (ה) (שם ספירה ו) **אָחֵד** מִדָּה סִכְנַת נִפְשׁוֹת שׁוֹר בִּי"ט סִימֹן מ"ט ס"ה ד'.

מכה שהיא של חלל כו', ושם [מכה, א] כל מכה שצריכה אימר מחללין כו', וד"ל
 ויומא פ"ג א', רופא אומר כו' חולה כו': [יא] או שיעשה. כמו שכתוב בפרק
 ג' חורר אפיה תיישנין לסנתנא, ע"ש: [יב] [נפתין ו] וכן מי שב"ע. עבודה זרה
 [יד] או אחד. שם ב', דתניא מי כו'. ועיין שבת קכ"א ב': [טז] אפילו בספק.
 ממב"ם שם [שבת א, ז] שפסק כו' יהודה, ופסק [שם א, ז] דנהרגין כו', וכמו
 גגל. ועיין תוספות שם [עבודה זרה כה, א] ד"ה מכה שע"ג כו': [יז] שנעשית.
 [יח] מכת חרב. ולא דוק חרב, כמו שכתוב במדבר כי שם [רמז תתס] והגהות
 [יט] וכן שהיו. עובתא:

משבצות זהב

אשל אברהם

ג ומצטרף. עיין מ"א. דנמיתוס והולך צריח מצוחר בסעיף א' דלפילו על ידי עכו"ם אסור. מה שכתב הוצאת שן מלאכה דר"י דללו מקלקל הוא, דחולל לרפואה, ולא דמי להוצאת המט. והנה מיתוס צעלמא אף שאין צו שום מלאכה אסור על ידי עכו"ם, כבסעיף א', אלא דקשה מה קא משמע לן דשבות דשבות במקום צורך דמוחר, לכן כתב דיש מלאכה דין מורה, קא משמע לן דהוה כחולה שאין סכנה ושרי אף במלאכה דין מורה על ידי עכו"ם. ולהנני עלוקה שקורין יגילין או פאזוק"ס, עיין אות ג"ג, ואי"ה שם יצואר: ד כ"ז. עיין מ"א. אפילו אין צמניעת הדבר ההוא סכנה, אפילו הכי הולל ויש צו בחולה סכנה, עושין לו כל זרכיו, עיין מגיד משנה פרק ג' הלכה י"ד, ועיין אליה רבה אות ה', וצמ"א חסר מיתב אין, ומשמע אף על פי שאין כלל סכנה צמניעת הדבר ההוא ואף אם לא יחממו כלל אפילו הכי הולל וצריך לו קמ עושין, ועיין אות א', וצ"ע. וי"ל התם אינה ידועה כלל, אם כן הוה שלא לצורך כלל: ה ועיין דקמן סימן תרי"ה. עיין מ"א צמין תרי"ח אות ג', ורבינו ירוחם, הביא הכ"ז [כאן עמוד ת"ד] כמנן דלס אף סכנה עמה אין מחללין, ואנן קיימא לן [סימן תרי"ח סעיף א'] דלפילו ספק אם לא יעשה לו רפואה זו אפשר לנצל לידי סכנה כו' או יכבד החולי מחללין, ומה שכתב המחבר או שיעשה אלל אחד מהם סכנה נפשות, פירש העולם שבת [סימן א'] שני רופאים אחד אומר צריך ולאחד אומר אין צריך, או לאו דוקא צריך שימות, אפילו רק יכבד החולי, יע"ש:

מחללין. ויש לספק, עובר אי מחללין עליו שבת באין סכנה לאם, עיין חו"מ [סימן תכ"ה בסמ"ע אות ח'] שאין שם נפש עליו, צ"ע, דאם כן למה תלה הר"מ ז"ל [רוצח א, ט] במעיה דהוה כרודף, ורודף אין כי זה טבעו, רק שאין שם נפש. ודמי וולדות, שאין חייב מיתה, ואין ישראל נהרג על עוברין, הא איסורא יש. והמפשיט ידו למעי אשה והרג עובר שבמעיה ידו לומר חייב מיתה נטילת נשמה, רוב נשים מתעברות ויולדת וולד קיימא, כדאיחא ביבמות [לו, א], וסוקלין ושורפין על חזקות [קידושין פ, א], וכל שכן רובא. ועיין יו"ד [סימן רס"ו בש"ך אות ט"ו] דספק בן שבעה או שמונה מוהלין ממה נפשך, ואין מחללין שבת עליו, כתב שהוה כרודף, כתב שהוה כרודף, דלאו רודף ממש, דהא מסיק בסנהדרין דף (פ"ב) [עב] ע"ב משמיא רדפי לה, ורש"י שם [ד"ה יצא ראשון פירש דבמעי אמו לאו נפש מקרי, וזהו שכתב הסמ"ע. ויש לומר כל זמן שלא יצא לאור העולם, בספק הוא אם הוא וולד קיימא, ואין ספק דוחה וודאי, גם חייב קודמים לחייו, כדאיחא פרק ז' דאהלות משנה ו', דהיא נפש חשובה יותר, שההורגה חייב מיתה, מה שאין כן נפש העובר, ועדיין צ"ע. ומכל מקום יש לומר דאם תפיל יש חשש סכנה לה, ומחללין שבת בשבילה. עיין במשנה למלך בהלכות שבת פרק כ"ד הלכה זי"ן, ברודף אחר חבירו להרגו בשבת ניתן להצילו בנפשו. ורודף אחר חייבי כריתות, נסתפק לרבנן דר' יהודה [סנהדרין עג, ב], יע"ש. ויש לומר גם רבנן מודים דמסרה נפשה, וסוברים דאפגמה גם כן קפדה (מה שכתב רש"י שם ד"ה אפגמה רבה דנעשית זונה, להר"מ חייבי לאוין השוין בכלל, נמי זונה, פירק ח"י מהלכות איסורי ביאה הלכה א, רק הוולד אין ממזר. וצ"ע ביבמה לשוק כהאי גוונא, אין מקומו פה). גם מה שכתב המשנה למלך פרק א' מהלכות רוצח הלכה ט"ו ברודף שהרג להמציל דנהרג עליו, יע"ש, ועיין ירושלמי פרק ח' סנהדרין [הלכה ט] ופרק י"ד שבת [הלכה ד], יע"ש. ויש לספק ברודף אחר אחותו ממזרת, דלית פגמה, דוולדה בלאו הכי ממזר, ואין ראוייה לבוא בקהל, וגם כבר נעשית זונה מביאה אחרת, אי ניתן להצילו בנפשו. ואם נאמר דמסרה נפשה לקטלא בחייבי כריתות, אפילו הכי אם אומרת הניחו שלא יהרגני. גם בספק אשת איש שיש שתי כתי עדים או באופן אחר שהוא ספק תורה, ורודף אחריה, אם ניתן להצילו בנפשו. ונפקא מינה בכל זה אם נפל גל עליו וכדומה בעת רודפו, וכמו שכתב המ"א בסימן שכ"ט אות [ד], אם חייב מיתה אין מחללין שבת עליו. דלאו דוקא מחתרת, הוא הדין כל כיוצא בזה * . ועיין מ"א אות א', ואי"ה שם יבואר עוד:

באר היטב

צריך, שומעין לחולה. ואם הרופא אומר שזיקוהו, שומעין לרופא, כנסת הגדולה, [מ"א ס"ק ו:] (ב) אומר. ונע"ג דהישראל מסייע, קיימא לן דמסייע אין צו ממש. והט"ז [ס"ק א] מולק ופסק לאסור, וכתב דהא דמסייע אין צו ממש היינו היכא דעכו"ם המחיל במלאכה כזר ואחר כך מסייעו ישראל, אבל כאן שהישראל הוא המחיל, כי סתם אלס פיו סגור ממיד ועשאו פותח פיו ועושה מעשה קודם לעכו"ם, מסייע כזה יש צו ממש, וכן פסק הכ"ז כנסת רש"ל

מחצית השקל

(פ"ק ג) ומצטרף בו. צריך לומר שחלה כו' והוצאת שן מלאכה דאורייתא כו'. בזה נותן טעם דעל כרחק מיירי שחלה ממנו כל גופו, דאי הוה הוצאת שן איסור דרבנן הוי אפשר לומר דמיירי אפילו לא חלה כל גופו, ולא הוי רק מקצת חולי, ואפילו הכי הותר, דבמקצת חולי מתירים שבות דשבות, והיינו לומר לגוי לעשות שבות, וכמו שכתב מ"א לקמן ס"ק י"ב ולעיל סימן ש"ז [סעיף ה]. ולכן כתב דהוי מלאכה דאורייתא, ולומר לגוי לעשות מלאכה דאורייתא לא הותר כי אם בחלה כל גופו, וכדלקמן סעיף י"ז. והט"ז בס"ק א' חולק, וכתב, ניהו דאמימר במסכת ביצה דף כ"ב התיר לכתול העין דהוי שבות על ידי גוי, ואמר ליה רב אשי והא מר מסייע דעמיץ ופתח, והשיבו מסייע אין בו ממש, מכל מקום האמימר סוף מכות אחד הניקף ואחר המקיף חייבים, ופרץ והא הניקף לא עבדי כלום והוי לאו שאין בו מעשה, ושני (רבא) [רב אשין] במסייע, שמוזמן השערות, הרי דמסייע יש בו ממש. דדוקא כהאי דאמימר דתחלה עניי כל אדם פתוחות, ולא מסייע ליה בתחלה אלא לאחר כך בשעה שכוהלו, כהאי גוונא מסייע אין בו ממש. אבל כהאי דניקף, דקודם שמתחיל להקיפו צריך הניקף להזמין השערות, והוי כאלו הניקף מתחיל במלאכה, מסייע כהאי גוונא יש בו ממש. ואם כן הוה הדין בהוצאת שן, דדרך האדם להיות פיו סתום, וכשהגוי רוצה להוציא השן צריך הישראל לפתוח פיו, והוי דומיא דניקף דיש בו ממש. וגם הביא דברי מהרש"ל

לבושי שדר

(ג) מג"א ס"ק אף על פי שאין בו סכנה במניעת הדבר ההוא, כ"ל:

לאסור בכל אסורין, ואם כן נימא דרבי ירמיה מדיפתא נמי סבירא ליה כן ומיירי כן, דהרי הש"ס פריך לעיל דאסור לבדור אף פחות מכשעור, ואם כן נימא דהם מיירי שצירי חזי שיעור לאכול מיד ואפי' שיעור להסת, ולכן רב אשי פוער כיון דליכא כשיעור צמיו, ורבי ירמיה מדיפתא סבירא ליה כהני דהיתר מנעירף לאסור בכל המורה, ואם כן הוה הדין בשבת הוי כן, ולכן מנעירף מה שצירי לאכול מיד למה שצירי להניח, ולכן מחייב, והצריחא מיירי דביר כשיעור להניח, ולכן חייב בודאי. ובעל כרחק מוכח דעת הסוברים דחזי שיעור מותר מן המורה בשבת, ויש ראייה מזה למה שכתבתי בחיבורי [טוב טעם ודעת מהדורא ד סימן ג' סעיף ג' ד"ה אלל אם נפתר בשאלו מוין] דהיתר מנעירף לאסור לא שייך רק בדבר שחזי שיעור אסור מן המורה, או כיון דהוה בכלל אסור שייך לומר היתר מנעירף לאסור, אלל אם חזי שיעור מותר מן המורה לא שייך לומר היתר מנעירף לאסור, כיון דהוה נמי היתר מן המורה, ואי"ה אי אפשר לפרש מכה צורף, דאם כן למה מחייב רבי ירמיה מדיפתא, ואפי' שפיר ודוק היעז:

לאסור, וכן כתב השיירי כנסת הגדולה [הג"ז אות ד]. וכתב עוד הט"ז, ומטעם זה כתבנו צ"ד סימן קצ"ח דאשה שארע טעלמה ציוס טוב ראשון ושכמה ליטול צפריה צער יוס טוב, שלא תאמר לעכו"ם שטמול צפריה ציוס טוב, מטעם שהיא פושטת ידיה צמחין לזה, יע"ש. ועיין מה שכתבתי שם [ס"ק כן] בשם נקודות הכסף [ס"ק א], והמ"א צמין ש"מ [ריש הסימן] כתב, צריך עיין אם להמיר צניקור, ולכן מותר לומר לעכו"ם לחתכם, יע"ש:

[בהגהות הטור] דאפילו להוציא מפני הסכנה אסור, דההוצאה גם כן סכנה היא, עכ"ל. והש"ך ביו"ד סימן קצ"ח [נקודות הכסף ס"ק א] דחה דברי הט"ז, דאין חילוק בין הישראל מתחיל לסייע או לא, אלא בכל ענין אין בו ממש. אלא האי דניקף שאני, דבפירוש רבחה תורה לחייב הניקף, וכדכתב שם רש"י [מכות כ, ב ד"ה דאמר] דכתבי [ויקרא יט, כז] לא תקיפו, לשון רבים, לכלול גם הניקף, אלא דהש"ס פריך דאף על פי כן לא ילקה דהוי לאו שאין בו מעשה, ועל זה משני משום דמסייע, ורצה לומר על ידי זה הוי לאו שיש בו מעשה, אבל בעלמא היכי דלא רבחה תורה לחייב המסייע אנן לא מחייבים ליה, ואמרינן דמשום הסיוע פורתא אינו ראוי לחייבו, יע"ש. ועיין בתשובת ה"ה חכם צבי סימן פ"ב מה שכתב בזה: (פ"ק ד) כ"ז כו'. אף על פי שאין בו כו', כצ"ל. והוא דעת מגיד משנה שהביא מ"א בס"ק י"ז. אבל רש"י חולק, דבעינן דוקא שיהיה מסוכן לאותו דבר, יע"ש במ"א: (פ"ק ה) ועיין דקמן סימן תרי"ח. דלא כעולת שבת שהביא דברי רבינו ירוחם. שכתב דז"ל, יש מי שכתב שכל דבר שאין בו סכנה עתה, אף על פי שיוכל לבא לידי סכנה אין מחללים אלא שבות דרבנן, עכ"ל. ובסימן תרי"ח מבואר דלא קיימא לן כוותיה, שכתב שם בסעיף א' ז"ל, חולה כו' אם יש שם רופא כו' שאומר אם לא יאכילו אותו אפשר שייכבד עליו החולי ויסתכן, ואין צריך לומר שמא ימות, מאכילים אותו על פיו, עכ"ל:

(ג) סיפור. מלשון תסמך שערך בשיר. ונראה שהוא מה שאומרים בלשון אשכנזי שודרין. ועל כל פנים אין זה הקדמת המציא ל"ע שדוע שאין זה סכנת נפשות, ותחלתו קר וסופו חם, אלא שזה מיירי שצפעת אחת בא עליו ההתיימנות והקריירות, ט"ו [ס"ק ב]. וכנה באיסור והיתר הארוך [סימן טו דין כהן] דמותר להקין דם שבנת לקדמת על ידי עושים, ושאר כל החללים ההפזימים אפילו על ידי ישראל מותר ועל פי רובא מומחה. מי שחלה בחולי הקדחת ועשה לו רפואת קמייעא אחת של עשבים לחלות עליו ימים במספר, וצוהשלוט ומה מוסר הימים ציוו לזרוק תוך הנהר האחרון, והיה קמיע ושלם ומה צבא, יכול לזרוק, כיון להבהר הוא כרמלים. שבות יעקב חלק ב' סימן ט"ו, ע"ש: (ד) שאין צריך. ועל כל פנים צריך

משבצות זהב

(ב) או. עיין ט"ז. עיין מ"א אות א'. ומשמע כל מה שמוזכר בסעיף זה והוא מגמרא [נכדה זה כח, ארנ], אף שרופא או חולה אומרים אין צריך, אין שומעים להם, כמו שכתב הב"ח (נפטר תצד ד"ה ומיהו בצפצפין), עיין מ"א אות ב'. ששקר אומרים, שחלל שבגמרא אמרו דשם סכנה, ולא אמרינן בשנתנו הונו. ומכאן של מחל דאמרו [שם] דשם מחללין, דמסתמא יש פקוד נפש, הא כשאמרו הרופאים וחולה שאין צריך לא. ועיין פסחים כ"ה ב' חולה סכנה מותר באיסורי הנאה, ובאין סכנה שלא כדרך הנאתו שרי, ועיין [מבשר] פרק ה' מיסורי התורה (הלכה חן). וביד"ד סימן קנ"ה בש"ך אות י"ט, אפר איסורי הנאה מותר לחולה שאין סכנה, והנשבעין אפרין מותר (תמורה לד, א). צ"ע, דאפר חמץ בחרכו וזמנו נמי לשתרי לחולה שאין

ו' רופא. עי' מ"א. דהסידור של שטות הוא, ורחמנא אמר [דברים ה: טו] ו[נ]שמרתם [מלך] לנפשותיכם. דין המצב ללחל הצבא או השומט ללחל הצבא אם מותר לברא, מנאר בסמן ש"מ סקי' ב': ז **שאין צריך** מנארה. עי' מ"א לנרץ שיהא מנר בחול' כ': דה הור"י. עי' מ"א. רמב"ם פרק ב' הלכה י"ו וגמרא יומא פ"ד ב'. ועי' להא משנה שם להא מכין מנא של צבא דלע"א דקס' שיהי ראון ללחל, אסור על כל פני' (לך חיוב, אף עג גב דהיא אסור צביתר לעבור קד) ויהיה מקלס, וי"ע צבא דהיא דהיא כ"א, וי"א כלום י"א צבאר ענד, רק עיקר כוונתו להאיל הטיק, ומעשי' מנאין כר', וקצא קשה שם, יע"ש. ועי' רש"י [שם ד"ה למנא צבאין] שצריך לכל אלו, וי"ל דמכל מקום אין

זמן סכנה, כמבואר. גם חצי שיעור מחמץ בפסח ממש עד הלילה יש
מזן ומצה (הלכה ז') בשם הרלב"ח [סימן יח], ונפקא מינה להקל תחלה,
חלק ב' פ"א אות ג' [בואר עוד: (ב) ותהלת אופלא. עיין ט"ז. דווקא
ב' מהלכות שבת (הלכה ד'): (ד) אין. עיין ט"ז. בסיומן ש"ו בט"ז
למחרת עריות ועבודה זרה ושאפיכות דמים, אם בעצמו יכול להנצל על
ימולחיו לעשות כן, ואלא אפילו עובדי זרה וגילוי עריות (היה)
מן מחללין עליו שבת, הא הוא בעצמו מסתברא דמחלל, דלית כאן
ה, ועבודה זרה פעם אחת וגילוי עריות יהרג ואל יעבור, וכל שכן
ויש אומרים. עיין ט"ז. העלה על ידי עכו"ם וקטנים ונשים וכו' ויש
אומרים לא יהיו נשים, וא ייהיה נזהר בעיניהם איסור שבת ויבואו
אם יותר מצוה, הלהות חלכה שהיו נזהרים בפקודו נפש. ודביקות
בשולח עכו"ם. שיעשה ישראל ולא יהיה איסור בשולח עכו"ם:

ביאור הגר"א

[כ] וַעַל מִי יִשֵּׁי. [עברה וזה] שם וכפירושו רש"י [י"ה אשתא]: [כא] או. כפירושו הרמב"ם [שם ב, ה] ורבינו ירושם [הניח כי שם זה, כה]. [כב] וַיִּשְׁעוּ מִן מִי עֵינַי כְּבוֹרוֹת וְנִשְׁבַּח בָּן. והיה אשכנז [כג, ב]. צריך לומר ידעתי שמינוי מיתחש בעלמא: [כג] וַיִּשְׁעוּ מִן או. בנינו. עברה וזה שם, כה, ב עין שמררה כח: [כד] ויש. שם, שם, ובמקום ידעא גורס ונבטש שבת, ד, צירא. והשמיט בשאר דקתא, ורבינו לעיל [שם] וטור [עמוד תבד] כתב: [כה] וַיִּשְׁעוּ מִן בֶּל חוֹלִי בִּן אוֹיֵב עַל. שם. כנזכר רמב"ם [שם] ממה שצונו [עברה וזה כה, ב] כל מלכ כה ורביא ורמב"ם [לז] ויש מי. יומא שם, חולה אומר צריך. ועיני הגהות מרדכי פרק מפני נשבת ע"פ ש נשים ועל פ' ערובי, [וכפירושו רש"י שם ד"ה על פי יושים], ובספתי מירי. והתוספות ד"ה וכן, שאמר פירא ורביא מדבא, ר' אבל בלא הכי א"פ שיתחייב [לז] וַיִּשְׁעוּ מִן בֶּל שֶׁמֶחֱמִידָין. כגירסת הר"ף [יומא ב, ה] והשמיט כותים¹³, שהן עשרות אפילו ע"ל [עובד כוזבים] [שניח¹⁴], כמו שכתבתי בסעיף י"ז [ס"ק] היינו במקום שיש לחוש שיתעצל, וזהו שכתב אבל במקום כה:

מחצית השקל

(ס"ג ו) רופא כו'. ואם הרופא אומר כו' ויזקוה שומעין לו ר"פ (רדב"י). אע"ג
 דבסימן תרי"ח ס"ק ג' כתב בשם רדב"י וז"ל, אם החולה אומר צריך אני,
 אפילו הרופאים ואומרים שהמאכל ויזקוה שומעים לחולה, עכ"ל. ודאני
 חתם החולה שאומר שצריך לו, לא לרפואה, כי אם למאכל, לא גברה
 עליו החולשה ואם לא יאכל יסתכן מחמת חולשה, אפילו אם הרופא אומר
 שלא יסתכן מחמת חולשה אם לא יאכל, אדרבא אם יאכל המאכל ויזקוה,
 בזה שומעים לחולה, דהא אם הרופא לא היה אומר שהמאכל ויזקוה אלא
 שאמר אפילו לא יאכל לא יסתכן מחמת חולשה, היינו מאכילים אותו על
 פי דברי החולה, דלב יודע מרת נפשו, ונאמין קומו לחולה מלרופא, אלא
 כי אפילו הרופא אומר שהמאכל ויזקוה מכל מקום מאכילים אותו, כיון
 דמאמינים לדברי החולה אם לא יאכל יסתכן מחמת חולשה, מה לנו לחוש
 לסכנה העתידה על ידי האכילה לפי דברי הרופא ולא ניוחש לסכנה אשר
 היא לפנינו מצד החולשה. מה שאין כן הכא דהרופא אומר שצריך להרפואה
 פלונית שתארוהו, והרופא אומר שתזיקוהו, שדברי החולה וגם דברי הרופא
 הם על העתיד, ובוהו שומעים לרופא. ולא אמרנו לב יודע מרת נפשו, דזה

תליא בחכמת הרפואה. וגם דברי רופא הם בשב ואל תעשה, ושניהם הם בעתיד לבא: (מ"ק א) שאין צריך מומחה. וצל כ"ץ צינים כ"ו כמו שכתבנו בספר תרי"ה, סעיף ו', אם הרופא אומר שאנו מבי (החולה) [החולין] כ"ו דבריו לא מעליז ולא מורידים, כל שכן מ שאנו מומחה: וצל כ"ץ צינים אינו נאמן להכחיש כ"ו. אפילו אומר שמבי (החולה) [החולין] מכל מקום אינו נאמן להכחיש הרופא, דהא ביטמן תרי"ה ש אומרים בטור דשני רופאים ואחד נגד יותר מהחבר ומשמיט לבקי, ויש אומרים להשמיט לבקי דאם אפילו נגד רופאים הרבה שאין בקיאים. ואפילו להחולקים שם, מכל מקום הכא מודה, דשאני ההם דעל כל פנים שניהם רופאים ולמדו תחמת הרפואה: (פ"ק א) דאורי כ"ו. עוקר הציץ. שאם יוכל לריר להעלות התינוק: וצ"ל ומשמע וידא דף פ"ד: לא אמרין שאשכר כ"ו, ויכיל ויכיל לא לשבר הדלת, ונדר ידי הקרקוש לא יפחד התינוק, קא משמע לן דמותו, כן הוא שם. ומשמע לענין דוקא שאין כלי אחר, והוצרך לפצל הציץ, אבל אם יש לו קורדס וכדומה שאשכר לא לשבר הדלת להוציא התינוק, לא נזיר לו לפצל ציצים: ומשמע קצת כהנהוג מורכב. פרק (י"ד) [נ"ד] שבת:

לבושי שרד

(ג) ט"ז סק"ה ולא בותים, כל"ל כח': (ד) שם נשים ובותים, כל"ל כח': (ה) שם גדולים לאפוקי קטנים, ישראל לאפוקי נכרים, כל"ל:

חכמת שלמה

[illegible][illegible]

הגהות והערות

יא] ג'ספ ממ'הדורס אמ"ד
תנ"ת, והכוונה לר"ן שם,
אולם רש"י שם [ד"ה
ע'נבמח] פירש "אנעבוע
הדומה לענבא". ועיין ב"ח
עמוד תלד ד"ה ענבמח:

יב] אסנז מה שכתוב
בש"ע "רירא ותחלת
אוכלא" ליתא ברמז"ס שס,
אלא בטור שס בשס הגמרא
בעבודה זרה שס:

יב*] עיין מלבושי יום טוב
על הלבוש סעיף יג שהגיה
"אם מחללין" [דלא כלבוש],
וכ"ה ברמ"א סוף סימן שסג:
יג] ייתא בצריחתא שם,
אלא כן הוא משמעות הסוגיא
כפי הגנת הב"י. ובאמת כן
מפורש ברמב"ם [צריחת
עשור ב, ח] ועיין במגיד
משנה שם:

י"ד עיין סימן שכ"א סעיף
י"ט וסימן של"א סעיף ו'
[וס"ק ו]: (גריין ב"א)
טו] גיטף צמחדור
שאלוויקי שכ"ט וצמחדור
ההאבא ש"ח ור"ה

מהריק"ש, וכן הוא
ממהדורת וויזיאה שצ"ב:
[10] תוקן ממהדורת אמ"ד
תכ"א (באר הגולה), וכן הוא
בדרכי משה אות ג' בלא
סימון:

יח מביא הוא מוספת
מהדורת דיהרנפארט תנ"כ:
יח תוקן ע"פ דמשק
אליעזר ס"ק לב:
יט ציון זה מוסף
ממהדורת דיהרנפארט
תנ"כ:

כ] אֲנִי לְמוֹסָפוֹת וּלְרִ"ן
אֶף בְּאֶפְסֵר חֵין עוֹשִׁין, וְעִין
ע"ו סוֹף ס"ק ה':

כאן לפנינו נגמרה שם
ליחא "קטנים", אך כן הוא
בגירסת הר"ף שם, וכן הוא
צ"ל שם וצרמז"ס שם. וכן
הגיה הגר"א שם נגמרה:
בבן תובן ע"פ דמשק
אליעזר:

כג] ראש השנה כא, ב;
שס לא, ב; יומא עז, ב;
תענית כ, ב; כחצות לו, א;
קידושין לג, א; מנחות סד,
א; חולין נד, ב;
יבין הורה רב:

שם, ויכ"ה לצושי שרד:

כון הסוגריים במקור.
צדפו"ר מסר הסוגר
הראשון, וצדפוס' אמ"ד

וידעוהו פארט
הושעמו גם הסוגר השני.
במהדורת פראג תקמ"ה
הוחזרו הסוגריים, ע"פ
מירות שמסון, אלא שמדפיסי
פראג טעו והדפיסו את
הסוגר השני אחרי "ובחנם
יבנם לה":

כך בשו"ע שלפנינו
 ונדפוס"ר איתא "גוים
 וכותים", אמנם במהדורות
 מאוחרות (שהיו לפני רבינו)
 כתבו "עכו"ם" והשמטו
 "כותים":

כח | כוונתו, דעמהדורת
דיהרנפארט תל"ג הניסח
"נכרי":

ו שוחטין לו. דשבת הותרה אלל פיקוח נפש. ומשמע בראש ציומא [פ"ח סימן יד] דאפילו איסור דזרייה אין מאכילין אותו. ואלל הר"ן [שם ד, ז ד"ה וגרסין] כתב הטעם, דנצילה עובר על כל חיות ממנה, ובפחות מכות איכא נמי איסור דאורייתא אף על פי שאין זו מלקות, והוי הרבה לאוין, וחמירי מלאו אחד דשבת.

ועיין צ"ח [עמוד סג מד"ה היה] עוד טעמים. וכתב הגהות מרדכי [שבת רמז ססו פג, א] אלל לריכס לחמס לו יין, ימלא ישראל וחס העכו"ם, ומוטב שימנך היין משימחלל שבת, ע"כ. וכתב דרכי משה [אות ג] שכיון שאיסורו מדזרייה מותר, וגם איסורו קל מאד ואין החולה קץ בו, ע"כ.

וגם בתשובה סימן קמ קמ ממיר רמ"א אפילו לחולה שאין בו סכנה לשמות סתם יינם. ועיין צו"ד סימן קכ"ה סעיף י' [זב] דאפשר בלא ניסוך. ועיין לעיל סימן ש"ח סעיף י"ג: י' (ליונים לרמ"א אות ט) הגהות מרדכי פרק בפינין. מה שכתב העולם שבת [ס"ק טו] שמשמע בהגהות מרדכי דשבת דחיה, לא ראינו שום משמעות:

לעני"ד צדור: (ו) שוחטין לו ב'. כי נצילה יעשה עצירה בכל חיות וזויה. ועוד, שמה יהיה קץ בנכילה נצילה. ובסוף סימן זה הביא צ"ח [עמוד תקי ד"ה כתב בהגהות] שם הגהות אחרונות דמרדכי [שבת רמז ססו פג, א], כתב ראש"ח [סימן מקלע עמוד 201], אלל היה חולה צריך לחמס יין, ימלא ישראל וחס העכו"ם, ומוטב שימנך היין משימחלל שבת, עכ"ל. וצידד צ"ח אלל מיירי ביש סכנה או לא. ולי נראה דמיירי ביש בו סכנה, וראש"ח כצירא ליה כהראש"ד [הנהגה בראש"ח יומא פ"ח סימן יד] שצ"ח צ"ח [עמוד סג מד"ה היה] דגם בנצילה הוי הדין כן דמוטב שיעבור הוא על לאו דנצילה ולא יעצרו אחרים על לאו דסקילה, (י) אלל הר"מ [ש"ח מהר"ם מרומנובורג דפוס קרימונה סימן ר] לא כצירא ליה כן, כמו שכתב הראש"ח [שם] בשמו, אלל עוז יותר לשחוט לו, הכי נמי עוז יותר שישאל יחמס, כי אלל ימנך (י"א) אז [יעשה איסור] [זכ] על כל טיפה וטיפה ששומה. וכן פסק מו"ם ז"ל [צ"ח עמוד סג דבור ראשון]:

בהצית השק"ל

רק איסור דרבנן, וצ"ל: אב"ה הר"ן כתב ב'. דאזיל לטעמיה דפסק כמאן דאמר טומאה דחיה בצבור, וכמו שכתב הרב ב"י [עמוד תקי ד"ה והרמב"ם] בשמו [ב"ח, ט, ב ד"ה ומיהא], וכן פסק הרמב"ם [ביאת מקדש ד, טו], וליכא למימר כטעם הראש"ח: דחמירי מלאו אחד דשבת, ואפשר לטעם זה אלל יש מאכל שיש בו איסור דרבנן אין מתירים לשחוט: עוד טעמים. עוד דשמה כשיחודע לחולה, יקץ בנבלה, מה שאין כן אם נשחט בשבת אינו קץ בו: וכתב בדרכי משה שכיון ב'. בא ליישב מאי שנא דמתירים לשחוט ולא מתירים לישראל לבשל לבל יתנשך היין, על זה כתב כיון שאסורו מדבריהם, דהיינו סתם יינם, מה שאין כן בנבלה איסור תורה. ואפילו לדעת הראש"ח דאפילו איסור דרבנן אין מאכילים אותו, כמו שכתב מ"א, ובוה סיים וגם אסורו קיל מאד, וקיל משאר איסור דרבנן, ולטעם שהחולה יקץ בנבלה, לזה כתב וגם אין החולה קץ בו: וגם בתשובה מתיר ב'. אך לא קיימא לן הכי, כדאיתא ביו"ד סוף סימן קנ"ה, דוקא לעשות מרחץ מסתם יינם מותר אף על גב שהוא כדרך הנאתן, ובלבד שלא ישתה, כיון דאין בו סכנה, ע"ש. מכל מקום לענין שבת עשאו לסניף: ועיין ביו"ד ב' דאפשר ב"א ניסוך. דהיינו אם החלי רחב ואינו מלא, דליכא למיחש שמה יגע בין עצמו, כיון דאינו מלא אי אפשר ליגע בקל אם לא ידאנו ישראל. ואף על גב כיון דמעמידו אצל האש מגביהו וגם בשעת טלטולו משכשכו, וקיימא לן [יו"ד סימן קכ סעיף י"ח] היכא דאיכא הגבהה ושכשכו אסור אפילו לא יגע ביין, מכל מקום כיון דהכל רחב ובקל יתשפך היין על ידי השכשכו, לא יחשבו לגביי בשכשכו, ואינו אסור. ואם ישראל עומד סמוך לגוי, אפילו הכלי מלא ובקל ינוגע, מכל מקום לא חיישינן לנגיעה, דמרתת כיון שהישראל עומד בצדו: ועיין צ"ח סימן ש"ח ב'. הם דברי הרב ב"י [עמוד תקי ד"ה כתב בהגהות] דעל כרחק צריך לומר דמיירי (ע"כ) שצריך להרחיק היין, דאי סגי בפשוטין הלא אפשר לעשות על ידי ישראל, שיעמידו במקום שכתב היד סולדת בו, דכהאי גוונא מותר, כדלעיל סימן ש"ח. ורע, דמה שכתב רמ"א בסעיף י"ב דאם אפשר לעשותו על ידי גוי יאחזר לגוי, עושים על ידי גוי, וכתב שכן נוהגים, ה"ט [ס"ק ה] חולק, דהא כתב הראש"ח דמהאי טעמא אין לעשות על ידי גוי, שהרואים יטעו שאסור לעשות ישראל בעצמו, ולפעמים לא יודמן גוי לעשותו ועל ידי זה יתנשך החולה. ולפי זה מאי מהני אם יעשה הגוי בלי איחור, ואפילו יאמרו בשעת עשיית הגוי דגם על ידי ישראל מותר אלא לפי שהגוי מוזמן לפנינו, מכל מקום אין לסמוך על זה. גם בלי ספק ישראל יותר יודרו דבר מו הגוי:

ג. הראש"ח ציומא [פ"ח סימן יד] שם מהר"ם מרומנובורג בשו"ת דפוס קרימונה סימן ה, ונחם הראש"ח [ז] ובתשובה כלל (כ"ז) [כ"ז] [סימן ה] שם מהר"ם ה"ה; ר"ן שם ד, ז ד"ה וגרסין: ד. מנחות ס"ד [ע"א] מיימלא דרבא [רמב"ם שם שם ז:]: ה. שם בענין דנפשה [רמב"ם שם הלכה ט:]: ה"א. ר"ן צ"ח ט, ז ד"ה ומיהא; רש"ח חולין טו, ז ד"ה המבשל; שו"ת הראש"ח שם סימן ג:

ציונים דרמ"א

(ט) י הגהות מרדכי פרק בפינין [שבת רמז ססג]:

הגהות והערות

(כס) עיין דצ"ח חלק א' קל [פ"ד סימן אלף ר]: (כז) [צ"ח סימן] תשובת הראש"ח נדפסה בספר הזכרון להגר"ם שמואלצ'ן עמוד רפב. אמנם בלחיות חיים [הלכות שבת סימן שמה] הביא דברי הראש"ח בנוסח שונה וכו' בראש"ח משניות ופסקים סימן מט: (כא) גופה ממהירות פיראג תקמיה, וכו' לנשי שרד, מקור חיים וזירות שמשון. נמהירות אב"ד מקי"ד (פרופס) הנוסח אז "עובר": (כב) עיין נתיב חיים, מעשה רוקח ומקור חיים שהסיוס "סימן קנ"ה [סעיף ג], אלל הפמ"ג הנה גירסא דיקן, ע"ש ובמחלוקת השקל: (כג) יש מהדורות שגדפס ב"ח אלל הד"מ": (כד) עיין גילקוט מפרשים בהגהות הגר"ם פ' ובערה אות ז: (זה) בכ"ז הדפוסים זמן ס"ק לה לצינור הגר"ם לעיל דנכני הסו"ע "ואלל היו שמים עמוקן אחר", והעברנו לנאן ע"פ דמשק אליעזר: (זו) בכ"ז הדפוסים זמן ס"ק לה לצינור הגר"ם לעיל דנכני הסו"ע "ואלל היו שמים עמוקן אחר", והעברנו לנאן ע"פ דמשק אליעזר:

משבצות זהב

אשל אברהם

(ו) שוחטין. עיין ט"ז. עיין מ"א אות ט'. ומה שכתב על כל טפה, כב"ח כתב על כל רביעית, איני יודע, דמגע עכ"ל מדרבנן הוא, ולא שייך מלקות. ומכל מקום יש לומר חצי שיעור בדרבנן נמי לוקה מכת מדרות, ודווקא כל שהוא ממש אין לוקה מכת מדרות, עיין פרק א' מחמץ ומצה [הלכה ג] ובכסף משנה בזה. ומכל מקום כיון דרבנן הוא, אין דומה לנבילה ושבת, ומהאי טעמא בן פקועה דכוותיה. פשיטא לי, מומר לחלל שבת פרהסיא, ועכו"ם, או מומר להכעיס לדבר אחר, אין מחללין עליו שבת. ומורידין ולא מעלין נמי אין מחללין עליו שבת. ספק תורה, וודאי דרבנן, מאכליין אותו הקל תחלה, היינו וודאי דרבנן, דאף אם נימא דספק מן התורה שריא, מכל מקום יש בו לתא דין תורה. ועיין סימן תקצ"ה, בתקיעות ספק תורה חמור מוודאי דרבנן לכולי עלמא, מברייחא ראש השנה [לה, ב]. ובחולה שאין סכנה תליא בפלוגתא, להרמב"ם [כלאים י, כז] והראב"ד ז"ל [שם] דספק מן התורה שריא, שרי לחולה שאין סכנה. ולמאן דאמר מן התורה, אסור לחולה שאין סכנה. הדמיון בזה, ספק ערלה בארץ ישראל, וערלה וודאי בחוץ לארץ למאן דאמר דרבנן, עדיף וודאי דרבנן, ואי ליכא שרי להנות. וכמו כן באכילה שלא כדרך אכילתו, עיין יו"ד [סימן קנ"ה] [סעיף ג ושי"ס ק"ג], הא דרך אכילה אף איסור דרבנן אסור לחולה שאין סכנה, כי אם הנאה הותר, יע"ש. לבד בישולי עכו"ם הותר לחולה שאין סכנה, כמו שכתב הב"י כאן [סעיף יט] וביד [סימן קי"ג] [סעיף י"ד, שאיסורו קל, אבל סתם יינם כבסימן קנ"ה] [סעיף ג בהגה] שם אסור כי אם להנאה, ובתשובה [שו"ת הרמ"א] סימן קכ"ד מתיר קצת בשתייה, אבל משמע שדברי הג"ה עיקר, עיין בכללי איסור והיתר בפרי"ד [אות ט ד"ה רמ"א] וכדבעינן למימר לקמן אי"ה במ"א אות י"א, וכאן אין להאריך. עוד אבאר לך דבשולי עכו"ם לחולה שאין סכנה שהותר, דווקא בשבת, וכמו שנראה מלשון רשב"א [משמרת הבית בית ג שער ז צג, ב] הובא בב"י [עמוד תקי"ד אות ב] ובר"ן פרק אין מעמידין [עבודה זרה ט, א ד"ה כן], דלא רצו להחמיר בו יותר ממעשה שבת, הא בחול כהאי גוונא באין ישראל י"ל דבישולי עכו"ם אסור לחולה שאין סכנה. וביד [סימן קי"ג] דמתיר לבריא כהאי גוונא בשבת, דיש היכרא, הא בחול אף לחולה אסור באין סכנה. ולענין ברכה באכילת איסור, עיין סימן קצ"ו ט"ז [ס"ק] א' וסימן ר"ד אות י"ב ומ"א אות כ"א, בסכנה מברך עליו, ומשמע בישולי עכו"ם בשבת לחולה שאין סכנה או יין נסך סתם בומן הזה, להר"ב בתשובה דמתיר לחולה שאין סכנה, דמברך עליו גם כן, דחד טעמא הוא הואיל ובהיתרא קאכל. אבל מאכל איסור דרבנן לחולה שאין סכנה שלא כדרך אכילה, כבסימן קנ"ה ביד [בש"ך] [ס"ק] י"ד, אין מברך כלל, יע"ש * :

כוונתו לכך. כתב הר"מ ז"ל שם הלכה י"א, שמע טבע מינוק בים ופרש מזה והעלה דגים לצד פטור "מכלום" (אפילו חטאת, דברשות עשה, ועדיף מטעם דבר מזה כו'). נחמין לדגים כלצד ולא שמע טבע מינוק והעלה מינוק עם דגים, פטור. משמע דלוקה מכת מדרות, אף על פי שהזיל נפש, וכמו שכתב [שם] פרק א' [הלכה ג] פטור אבל אסור לוקה מכת מדרות. אף על פי שיש לחלק, מכל מקום כן נראה. שזו ראיתי שזה חלוי במחלוקת רבי יהודה ורבנן נזיר כ"ג א' נדרה ויפטר בעלה כו', ובר"מ פרק י"ג מהלכות נדרים [הלכה יח], ובמשה למלך שם שהחוספות [שם] כ"א ב' ד"ה לעולם, סוברים דחנא קמא חולק על רבי יהודה, וכל שלא עשה איסור אין לוקה מכת מדרות כלל, והלכה כחנא קמא. אם כן אם נחמין לדגים ולא שמע טבע מינוק והעלה מינוק עם דגים, הואיל ולא עשה שום איסור, אדרבה מזה קעציד, י"ל כהאי גוונא אף הר"מ ז"ל יודה לאין לוקה מכת מדרות. וכבר ידעם הנפקא מינה לענין פסולי עדות דרבנן, שיש לומר דווקא שחייב מכת מדרות מקרי רשע דרבנן, הא לאו הכי לא, וכמו שמוכחין דברי הר"מ ז"ל פרק י' מעדות [הלכה ג] היה "המיוז" שבה מדבריהם. ובפתיחה כוללת [מ"א אות כז] ביארחיו, ובשוגג העמקים בכלל מכות מדרות [כלל ט] יבואר עוד * אי"ה. אף שיש לחלק בין שבת מלאכה מתעבת, עיין בהשגות הר"א שם [שגה ג, טו] ומנחות סמ"ך דל"ה א': ה' שוחטין. עיין מ"א. עיין צ"י [עמוד חג ד"ה הים], הרא"ש ציומא פ"ג כתב בשם הר"מ [שו"ת מהר"ם מרוטנבורג דפוס קרימונה סימן ד] רבו ז"ל, דשבת הותרה, לא דחיה, ואפילו איסור דרבנן אין לדחות מקמיא איסור שבת (במה שכתב הדמיון יום טוב לנחור עופות, אין שחיטה לעוף מן המורה, הוא הדין בחולה, ולדמיון נקטיה, דקיימא לן רמז"ם שחיטה א, א כמאן דלמיר יש שחיטה לעוף מן המורה). אבל הרמז"ם [שגה ג, ח] ור"ן [גלה ט, ב ד"ה ומהא] ורשב"א [שו"ת מ"א סימן מרפ"ט] כתבו שבת דחיה, לא הותרה, על כרחך הטעם דנבילה יש כמה לאין אף בחד זית, בכל משהו צפוי שאוכל, חצי שיעור אסור מן המורה (עיין עולם שבת ס"ק יד) כו'. גם יש טעם שחולה קץ צאצילת איסור. ולפי זה צאיסור דרבנן י"ל שאין החולה קץ, דוגמא למה שכתב צו"ד [סימן קי"ט] [סעיף ג] וצ"ח [ס"ק] כ"ז צומכר דבר איסור מדברי סופרים מה שאלל ישלם, יע"ש. וצו"ד [סימן קכ"ה] [סעיף י], דאפשר שיקח העכו"ם הכלי ולא יהיה ניוק, אם כן וודאי טוב לעשות המילוי על ידי ישראל, שלא יאסור העכו"ם יין שנחצות, והעכו"ם יתמס. ובסימן ש"ח סעיף י"ג, לתמס בכלי שני שרי הישראל, אם לא שאי אפשר [רק] בכלי ראשון. וכל זה למה שכתב הר"ב בהג"ה [כאן] סעיף י"ב דאם אפשר על ידי עכו"ם בלי שיהי טוב על ידי עכו"ם, אלל צשהיה כלי עלמא מודים דמאכלין אותו נבילה מנלי שיהי. ולטעם הר"ן, וכפי הנראה שהצ"י [עמוד חג ד"ה והרמז"ם] פוסק כר"מ ורשב"א ור"ן דשבת דחיה, אם יש בן פקועה הטעון שחיטה מדבריהם, טוב על ידי עכו"ם איסור דרבנן ממה שיעבור ישראל איסור שבת מן המורה. ואפשר צאיסור דרבנן נמי קץ ביה, ודווקא סתם יינם קיל בעיני העולם, ואינו יודע החולה, דלא יהיה קץ, נותנין לו איסור דרבנן. עיין בפרשת דרכים דרך חיים [דרוש על דברי הר"ן ז"ל מהא דטעל ומרומה] [שם]. ויש להאמר אמאי אין מבטלין האיסור כדיוס הדומה, וכמו, כל שאין לחולה נזק צביטולו אסור לו לעשות. ולפי זה החולה גופא יכול לערצו ולבטלו, וטוב יותר ממה שיאלל איסור מורה כמנה לאין. מיהו אם המיר אסור לצריח, כמו המנצל נסיון ש"ח [סעיף ז], דלאן טפי איכא למיחש שמא ירצה, ליקח איסור ולבטל בהימר בשביל הנריאים * גם כן, וכדכתיבנא. ועיין מה שאכתוב אי"ה באות יו"ד מזה וצ"ח [אות ו] אבאר עוד: י' הגהות בורדכי. עיין מ"א. ובאות ט' דנפקא מינה בזה אם המירה או דחיה לכמה דברים. ואם צריך לשחוט הרבה עופות ויעבור בשחיטה על כל אחת, ויש נבילה מזומנת, לא שייך חירון הר"ן. ועיין שו"ת רדב"ז חלק שלישי [סימן מקא], יע"ש. ואם החולה אומר שאין קץ צאצילת איסור, ויש נבילה מזומנת, אין שוחטין בשבת למאן דאמר דחיה הוא, ועיין לבוש [סעיף יד]. מה שכתב המחבר [סעיף טו] כולם פטורים, קא משמע לן דמזה לרוך וכל הוציא משונית, דשמא ימחר אחד מחביריו. ועיין עולם שבת [ס"ק טו]:

באר היטב

משום דקא ממעט צאיסור, ממה שיאכלנו טעל דמפיש צאיסור דעל כל זית וזית חייב, וק"ל. ועמה חדשים מקיבו צאו ספר פרשת דרכים וראיתי שם [דרוש יט ע, ב ד"ה והנה] שהקשה כן, עיין שם פלפול חריף ודרוש נחמד על זה. ועיין מה שחירן על זה הדין אהרן [הגה"ה]. ובזה הגהות מדרסי, אם צריכים לתמס לו יין, ימלא ישראל ויחם העכו"ם, ומוטב שיתנסן היין משימחלל שבת, ע"כ. ובזה דברי משה, שכיון שאיסורו מדבריהם מותר, וגם איסורו קל מאוד, ע"כ וגם בתשובתו מתיר רמ"א אפילו לחולה שאין צו סכנה לשחות סתם יינם, ועיין צו"ד סימן קכ"ה סעיף י' דאפשר בלא ניוק, ועיין סימן ש"ח סעיף י"ג, מ"א [שם]. וט"ז [שם] כתב דטוב יותר שישראל יתמס, כי אם יתנסן אז על כל טפה וטפה שזושה עושה איסור, כמו הטעם צנצילה, וכן פסק הב"ח, ע"ש:

ביאור הגר"א

[לד] [סעיף יד] היה הולך. כמו ביום טוב שמותר שחיטה אע"ג שהיא עשה ולא תעשה: [לה] [סעיף טז] (אמרוהו) [ואם היו] כו' [זח]. כן משמע שם [מנחות סו, א] בההיא בעיא, ויש פשיטא כו' דער כאן לא קאמר רבי ישמעאל כו', [פד, ב] ואין עושין על ידי עכו"ם, וכמו שכתבו חוספות שם [ד"ה אלא]:

לבושי שרד

(*) שם פק"ו אב"ה הר"מ, כ"ל (ג): (*) שם אז יעשה איסור על, כ"ל:

אוצר מפרשים

טעות סופר, וצ"ל קנ"ה [סעיף ג], כי שם משמע שאסור, ועל זה מתחין דאפשר הכא בלא ניוק, כמו שכתב הב"י [עמוד תקי"ד אות ב] כתב בהגהות: (נתיב חיים)

(ט) שם פ"ק ט' אב"ה הר"ן כתב הבע"ש. עיין בספר מוסקפס יום הכפורים [פג, ח ד"ה מיה] ובפרשת דרכים דרוש י"ט ובמשנ"ץ חלק ג' סימן ל"ז ל"ח:

הגהות רעק"א

ובכהאי גוונא דומיא דרבי ישמעאל: [לז] [הגה] ואם. כמו שכתוב ביומא שם [פד, ב] ואין עושין על ידי עכו"ם, וכמו שכתבו חוספות שם [ד"ה אלא]:

ד (פג"ח פ"ק ט) וגם בתשובה עד פתם יינם. מסובב [בסוגרם]. ונ"ב, מה שמסובב כאן הוא טעות סופר, כי לא נזכר מזה בתשובה [זח]. ומה שכתב סימן קכ"ה,

י' כן פירש הר"ן בפרק י"ד דשבת [לט, ב ד"ה ומהא] מימרה דרב המנוח דבר שאין בו סכנה וכו' בשבת קכ"ט [ע"א]:

ז. טור [עמוד תנן] וכן כתב הרא"ש בפרק ב' דעבודה זרה [סימן י'] והר"ן בפרק י"ד דשבת [שם]:

ת. טור [שם] מדברי הרמב"ם [שבת ב, י' ש"ס] הרשב"א ח"ג סימן ערכ [ל"ח]:

ציונים לרמ"א

(ט) המגיד [משנת] פרק ב' [משנת הלכה י']:

הגהות והערות

[דף ע"ן (דכ"ז)] [רד"ק] צ"ח כ"ח חלק ד':

[הע"ה פ"א] במהדורה שלפניו הוא צ"ח:

[דף ע"ן ט"ז ס"ק י' וטור] השלש הערה מד', וע"ן הערת המהדיר בשו"מ הרשב"א שם הערה ד':

[שם] בפירושה שלפניו הוא צ"ח:

[ח] בב"א הפוסקים החל ממהדורת דהרמב"א ח"ב ח"ב הנוסח "כמה שכתב":

י' אומרים לגוי. ודוקא שצריך לה בשבת עצמו, רד"ך צ"ח (מ"ב) [כ"ב] ד"ס חדר ו': יב אפילו אין בו. משמע דכל שכן כשיש בו סכנה אבר דמות, אפילו אינו חולה שכולל כל הגוף. והוא דעת המגיד משנה [שבת ב, י'] מה שסיים אבל באבר אחד כיון שאין בו סכנה אסור, וזה שלא התירו לכתול אלא מן העכו"ם, עכ"ל, פירוש, שאין באבר סכנה. דלא ככ"י [עמוד תנן ד"ה ומתוך]. וכן כתב המגיד משנה אה"כ אבל מלאכה גמורה בישראל לא הותרה אפילו בסכנת אבר, ע"כ. ומשמע דשבות מותר בסכנת אבר, ואם אין בו סכנת אבר מותר על ידי עכו"ם, והיינו עובדא דאמימר [גי' כה, א], וכמו שכתב סימן ט"ז סעיף ה' דשבות דשבות שרי במקצת חולי. ומיחוש בעלמא אפילו על ידי עכו"ם אסור, כמו שכתב סעיף א'. וע"ן מה שכתבתי סימן תצ"ו [ס"ק ג]:

מכל מקום יעשה ישראל מעשה זה כיון שהוא לצורך חולה שאין בו סכנה, מכאן מה שכתב הרמב"ם צ"ח [שם] שפירש דברי מלאכה כו', דאם כן קשה מאי שנא ככותל דאינו מותר כי אם על ידי עכו"ם, דהא כותל הוא מדברים שאין צהם אלא משום שבות, כדאיתא במשנה סוף פרק המצניע [שבת ז, ב] גבי כותל ופוקסת כו'. וצ"ח הביא צ"י לתוך על פי דברי הרב המגיד [שם] שפירש דברי רמב"ם, דמעיקרא אמר בחולה שיש בו חולי כל הגוף מותר על ידי עכו"ם, ובכותל שאין בו חולי לכל הגוף אלא לאבר אחד, אף על פי שאין בו סכנה אז מותר גם כן על ידי עכו"ם, ובסיפא אמר בחולי של כל הגוף, דהיינו אונקלי ומעלה אונים, מותר על ידי ישראל כיון שכל הגוף חולה בו, וזה תורף פירושו אף על פי שאין זה לשונו, ולפי זה מה שפירש דברי הטור לפי הרמב"ם מדין כותל, דאין היתר רק על ידי עכו"ם. והקשה הכ"י [עמוד תנן ד"ה ואין] על הרב המגיד שלא נרמז ברמב"ם רמז מחילוק חולי של כל הגוף. ופירש הוא [שם] מד"ה ולפיכך דברי רמב"ם בדרך זה, דאין חילוק בין חולה כל הגוף או לא, אלא החילוק הוא בין שבות שיש בו עיקר מלאכה שהיא סמוכה לעיקר מלאכה דאורייתא, כגון כותל דאיכא חשש שחיקת סמינים, זה אין מותר רק על ידי עכו"ם. אבל שבות שאינה סמוכה לעיקר מלאכה דאורייתא, מותר אפילו על ידי ישראל. ומטעם זה התירו להעלות אונים ואונקלי, שדברים אלו לא נאסרו מלכתחילה אלא משום שבות, וזה שכתב א"ח [שם] שפירש דברי רמב"ם [שבת ג, ד] ד"ה ומהא ד"ה ומלאכה] דב"ש סכנת אבר הותר שבות הנעשה על ידי ישראל, ולרמב"ם כל שהוא דומה למלאכה או מידי דאיכא למגור צ"ח משום שחיקת סמינים אסור לעשות על ידי ישראל, ולא הותר אלא דבר שאינו דומה למלאכה ואינו נעשה על ידי סמינים, ע"כ דברי צ"י. ואני עמדתי משתומם בדברי הרא"ש וטור בזה צהם שנסתפק, דהא איתא בהדיא בפרק ב' דבינה [כג, א] שפ"ט דאמימר בענין לכתול את העין דאסור, דאמרינן התם אמימר שרא למכתל עינא בשבת על ידי עכו"ם, אמר ליה רב אשי מאי דעתך דכל זרבי חולה שאין בו סכנה אומר לעכו"ם ועושה, הא מר מסייע, דעמיך ופתח, אמר ליה מסייע אין בו ממש. שמע מינה דעל ידי ישראל אסור, וכן פסק שם הרא"ש [פ"ב סימן בן גופיה, וכן פסק הטור סימן תצ"ו [עמוד ה]], ואם כן היאך נאמר כאן בחולה שאין בו סכנה ואין חסרון אבר דיהא מותר על ידי ישראל. והא דאמרינן [בפ"ח שר"ס] [בפרק אין מעמידין] [עבודה זרה כה, ב] דרב אמר עין שמרדה מותר לכותלה בשבת, סבור מיניה הני מילי דשחיקי סמינים מאתמול כו'. כמו שכתב צ"י [עמוד תנן ד"ה ומ"ש], שמע מינה צ"ח בו סכנת נפשות מותר כי שחיקי סמינים מאתמול, ואף על גב דיש אסור דרבנן, כד תיחך הר"ן [שבת שם ד"ה ומהא] דהתם היה על כל פנים סכנת אבר, מה שאין כן בעובדא דאמימר לא היה על כל פנים סכנה בעין, אלא חולי לחוד. אבל הרא"ש דבעי למימר בחד דד דמותר אפילו צ"ח סכנת אבר על ידי ישראל, למה הוצרך אמימר לעכו"ם. ואין לומר דהתם לא היה אפילו חולי רק מיחוש בעלמא, זה אינו, דהא בהדיא מדמה לזה בגמרא לחולה שאין בו סכנה, ואם כן כל שיש בכחילת עין הוא כחולה שאין בו סכנה וכו' לא, דאם הם חלוקים היאך יליף בגמרא דין כותל מחולה שאין בו סכנה. ואם כן נאמר מה שכתב צ"י לתוך דברי הטור על פי הרב המגיד לחלק בין חולי כל הגוף דהיינו חולה שאין בו סכנה, לכוחל. וגם אין לומר דאמימר מיירי לשחוק הסמינים ביום טוב, דהא שם אמרינן אחר זה אמימר שרי למיכתל עינא ביום טוב שני של ראש השנה, וזה ודאי מיירי בשחוקים קודם יום טוב, וכן פירש רש"י להדיא התם [גי' שם ד"ה] למכתל עינא, להשיס בו כחול לרפואה, והיינו שלא היה רק שימה בלבד, ואם כן מבואר דאף על גב דשחוקין מאתמול צריך דוקא על ידי עכו"ם. ודברי הרמב"ם מתפרשים גם כן הכי, כמו שכתבתי בשם הכ"י בפירוש דברי הרמב"ם, והוא הפירוש האמיתי, דלא התיר הרמב"ם אלא דבר שאין בו גזירת שחיקת סמינים, כהיא דמעלין אונקלי, כמו שכתב הרמב"ם גופיה בפרק כ"א [הלכה לא], ואם כן ל"ע עוד מה שכתב צ"י [שם ד"ה והרשב"א] על ספק דהרא"ש ח"ל, והרשב"א פסק ספק זה לקולא, שכתב בתשובה [ח"ג סימן רע"ב] חולה שאין בו סכנה או שיש בו סכנת אבר, דברים שאין בהם אלא אסור דרבנן נעשים אפילו על ידי ישראל, עכ"ל. קשה טפי על זה מה שהיה דאמימר למה הוצרך לעכו"ם. וי"ל דזה מיירי במידה שאין בו גזירת שחיקת סמינים, וכעין שפירש צ"י דברי הרמב"ם צהם שכתב ואם היו צריכים לדברים שאין בהם מלאכה כו', וע"ן מה שכתבתי על זה עוד בסמוך [ס"ק י'], אבל דברי הרא"ש והטור אינו יודע ליישב עד שיבא מי שלזו שלם בדבר יוריתי: (ח) באיסור דרבנן בידים. משמע אפילו במידה דאיכא גזירת שחיקת סמינים, ואפילו הכי יש מחירין, והיינו הרשב"א שזכרתי [סוף ס"ק י'] בשם צ"י, דאם לא כן קשה דבזה הכל מודים דמותר על ידי ישראל. וכבר כתבתי [שם] התימא על זאת מה שהיה דאמימר:

ערך דהם למהריק"ש

ספיקא י' חוליה שנופ"ל וכו'. או שחלה כל גופו: שם א"ש שכתב וכו'. מכאן נראה לי דלא שרי עקירת שן על ידי גוי בשבת, אם לא כשנפול מחמתה למשכב וכו', וזהו הוא דשרי הפוסקים, ולא כמתחזק ככר"ל. וע"ן דין ל"ב:

באר היטב

(ח) אומרים לגוי. דוקא שצריך לה בשבת עצמו, רד"ך, מ"א [ס"ק יא]:

לבושי שרד

(ס"א) שם ספיקא לפענ"ד במה שכתב, כ"ל [ח]:

יא אומרים. עיין מ"א. דוקא כשנרץ לפרוזה זו בשבת, הא כשאין נרץ לה בשבת ימתין עד מולאי שבת. אבל כשיש סכנה אסור להמתין. ומה שיש שאלו סכנה, אף אסור מורה עושין על ידי עכו"ם, כמפורסם. והוא יודע דמולה שאין סכנה נמי מאכילין אותו אסור דרובן הקל דאופן דמותר באכילה, עיין יו"ד [סימן] קנ"ה [סעיף ג בהגה]. ולגמול אסור דרובן מלוי נמה שכתב הפרשם דרכך חיים, הביאותיו בזהו ט' (וי). והוא קשיא לי, איך שרי לחולה שאין סכנה לשלל בשבת על ידי עכו"ם, והא כשיוצא עכו"ם אסור מדרבנן. ובסימן קנ"ה [שם] כתב הר"צ בהג"ה דמולה שאין סכנה אסור לאכול אסור דרובן, כי אם שלא כדרך אכילה הש"ך אומ' י"ד שרי (מה שכתב שם בהגה הרפואה ידוע, קאי לנסנה, או שלא כדרך אכילתו). ונרץ לומר כל שאין אסורו מחמת עצמו רשאי החולה שאין סכנה לאכול ממנו. אלא דקשה אם כן סתם ייחס דאסור שם כי אם לירצח, והר"צ בתשובה [סימן] קכ"ד דרצה להחיר סתם ייחס מטעם דקיל אסוריה מאד, חיפוק ליה דאף כשיוצא עכו"ם מחיין בשבת, ונ"ע כעמ. שוב ראיתי שאין קושטא, דהיי"ל כאלו [עמוד מקו ד"ה והר"ן] הביא בשם הר"ן [עמוד זה ט, א ד"ה] בן דבשבת לא רצו להחמיר בציצולי עכו"ם יותר ממעשה שבת. גם יש לומר דאיכא היכרח, דמהאי טעמא ממיר אף לנרצי במולאי שבת ביו"ד [סימן] קי"ג [סעיף טו בהגה], וכמו שכתב ה"ה כאלו [שם] בשם הר"ן [שם] בשם הרא"ה [נדק ה"ה] שם א שער א, א, אבל בחול אין הכי נמי בציצולי עכו"ם אסור לאין סכנה אף בלא אפשר על ידי ישראל. ועיין מה שכתבתי בטו"ז אומ' יו"ד מזה: **יב אפילו.** עיין מ"א. אולי כוונת האדון ו"ל דלישאל ימירא הוא, דעלה קאי, והיה לו לומר יש מחיין בסתם, ויש מחלקין בין סכנה אכר או לאו. או דהיה לו לומר יש מחיין בין שיש סכנה אכר או לאו ואין מחלקין, שמע מינה דנש"ע פירש דעת המגיד משנה דהפרש יש בין סכנה אכר או לאו לדיעה זו גם כן, והיינו בסכנה אכר אפילו הולך ככרח מותר אפילו מלאכה דין מורה על ידי עכו"ם, ושבות על ידי ישראל. ואין סכנה אכר, רק חולה בזהו אכר הרבה, על ידי ישראל אסור שבות, ועל ידי עכו"ם הוה שבות דשבות במקום חולי, היינו באכר אחד, שרי על ידי עכו"ם, כיש מקילין בסימן ט"ו סעיף ה' במ"א אומ' יו"ד, יע"ש. ובאין חולה, רק מיחוש בעלמא והולך ככרח, אסור אפילו על ידי עכו"ם שבות דשבות, ככסעף א' כאן. וג' דייס יש בחולה אכר אחד, ושפיר אמר אפילו אין סכנה אכר, דכיש סכנה אכר אפילו אין חולה כל הגוף, והפרש שם. וזה אמת ויציב בין לדיעה שלישית ורביעית, על ידי עכו"ם בחולה באכר אחד יש שלשה דייני, כדכתיבנא. ושם [סימן טו] נאמר דשבות שלא כדרכה בנש"ע שרי, והרבה [מ"א] שם לכהן סעיף ל"ג גונח כו', ואי"ה יבואר שם ובמסיים מורכא [משבצות זהב אומ' כאן], ועיין אומ' י"ד שם יבואר אי"ה עוד:

ומכל מקום היינו באומר אקרוץ לך או אני אמית חברך, אבל באומר אתה תמית חברך ואם לאו אקרוץ לך אבר אחד, לא מבעיא דמחויב ליהרג ואל יעבור, אלא שיש לומר שחייב מיתה כהאי גוונא, והנה רוצח בזדון. ומיהו באומרים לו הנח לזרוע אותך, כהאי גוונא צ"ע. ובמפתחות שם [ברדב"ן] גרשם אקרוץ לך אבר ואם לאו "תמית" חברך, נראה שראוי להיות אמית באל"ף, כאשר בפנים. ומשם יש ללמוד דאם רוצים לחתכו אבר אם [לא] יעבור על לא תעשה, שיש להקל ואף בחילול שבת כהאי גוונא מטעם ספק נפשות, שיצא רוב דם או פחד, ודווקא בקום ועשה בחולה סכנה אבר אין מחיין דאמירה לגוי, כי לא כהאי גוונא, מכל שכן במלאכה שאינה צריכה לגופה, ואונס דחמנא שריא, ומכל שכן בשבאר לא תעשה, וכדאמרו. וקל וחומר להיפוך, אם סכנה אבר דוחה פיקוח נפש דחבריה כהאי גוונא, כל שכן שידחה שבת כהאי גוונא. ועכ"פ שרצה לחתוך ארון אם לא ישתה סתם יינם, יש להקל, אבל יין נסך וודאי הוה בכלל עכו"ם, כבסימן קנ"ז ביו"ד ש"ך אות י' * (ח) **באיסור.** עיין טו"ז: היינו מההיא דמעלין אונקלי, כבאות הקדום, ועיין מה שכתבתי מזה באות זי"ן:

ביאור הגר"א

עינא ומתה כו', מאי טעמא דשורייני דעינא כו', הא לאו הכי אסור: [מא] ויחלץ כו', באר חולה סבירא השלישית, שהיא עיקר, שכן פסקו רוב הפוסקים ושו"ע. **ויש אומרים שאם,** כמו שכתוב בכתובות ס' א' גונח יונק כו' מאי טעמא מפרק כו', אבל בלא שינוי לא, כמו שכתוב בשבת ל' א' והדגני רבי אושעיא אם כו', ושם קל"ד א' אין טורפין כו', ופרק ב' דיו"ט [ביצה] כ"ב א', מאי דעתך כו' (והא) [אבל מר] כו', ואם יש כו', עבודה זרה שם, סבור מינה הגי מילי

מחצית השקל

מבסכנת אבר, והוא ההיפך ממה שכתב הטור ועמוד תצון בשם הרמב"ם. אבל הרב ב"י גופיה השיג [עמוד תצו ד"ה ואין] גם על שיטת מגיד משנה, ופירש [ד"ה ולפיכך] דסבירא ליה לרמב"ם לחלק בין נסמך למלאכה דאורייתא, והוא יש אומרים השלישי שהובא בשו"ע. ולכן כתב מ"א דאין כוונתו מגיד משנה כן, וגם המגיד משנה סבירא ליה דבסכנת אבר יש להקל יותר מבחולי הכולל כל הגוף, ומה שכתב מגיד משנה אבל באבר אחד כיון שאין בו סכנה, ר"ל סכנת אבר גם כן אין בו, אבל אי איכא סכנת אבר הותר לישראל לעשות שבות, וראיה לזה מדכתב מגיד משנה אחר זה דבסכנת אבר לא הותר מלאכה גמורה, משמע דשבות מותר: **ואם אין בו סכנת אבר,** וגם אינו חולי הכולל כל הגוף: והיינו עובדא דמימור. שהתיר לכתול על ידי גוי, דלא היה בו סכנה אבר וגם לא חולי הכולל כל הגוף, מכל מקום כיון דכוחל ליכא אלא שבות אם כן על ידי גוי הוי שבות דשבות, ושרי אפילו במקצת חולה: ומיחוש בעלמא כו', ואם כן לדעה זו יש שלשה חלוקים. א', מיחוש בעלמא, אפילו שבות דשבות אסור. ב', מקצת חולה, מותר שבות דשבות. ג', חולה הכולל כל הגוף, כל שכן סכנת אבר, מותר לישראל לעשות שבות, וכל שכן לומר לגוי לעשות מלאכה דאורייתא: ועיין מה שכתבתי סימן תצ"ו. ועיין מה שאכתוב שם בעזרת השם:

(ז) חולה. עיין טו"ז. ביצה כ"ב אמימר שרי כו', עיין בר"ן פרק שמנה שרצים [שבת לט, ב ד"ה ומהא] גבי עין שמרדה מותר לכתול בשבת, הביא ראיה להיתר בסכנת אבר שבות על ידי ישראל, מדאמר עין שמרדה מותר לכתול, סבור מינה דשחיקי מאתמול, אבר אפילו לשחוק היום, דסכנה כל הגוף הוא. הרי לסלקא דעתא דאין רק סכנת אבר שרי שבות אפילו נסמך למלאכה דין תורה שחיקת סמיני שרי על ידי ישראל, ובאין סכנת אבר לא שרי רק על ידי עכו"ם, מביצה כו'. ולסברא הרביעית הנוכחת בשו"ע לחלק ביש סמך מלאכה דין תורה אסור אפילו בסכנת אבר, תקשה מעין שמרדה לסלקא דעתא, וכמו שכתב הב"ח [עמוד תצו ד"ה ואיכא]. נמצא לדיעה ראשונה קשה מאמימר, ולדיעה רביעית קשה מעין שמרדה לסלקא דעתא, ולדיעה ב' וג' אחי שפיר, אלא דפסק כרמב"ן [תורת האדם שער המיחוש] בעל דיעה שלישית להקל על ידי שינוי על כל פנים, ולא קשה מאמימר כו', וכמו מורסן בסימן שכ"ד [סעיף ג] דלאו בר גיבול דרבנן מותר על ידי שינוי, כן הכי נמי כל אסור דרבנן על כל פנים לאיזה צורך מה מותר על ידי שינוי, ועל כל פנים בחולי שאין סכנה להחיר כהאי גוונא. גם דברי הר"מ ו"ל פרק ב' הלכה י' אין סותר לזה, ועיין טו"ז [ס"ק] י"ב ומ"א [ס"ק] י"ד, ושם אבאר אי"ה, ועיין אליה רבה אות טו"ז טו", יע"ש. והוא יודע שאני מסופק בחולה בסכנת אבר אחד אי מותר לו לאכול אסור דרבנן, ד"ל דקיל מחולי כל הגוף אחר סכנת אבר דאסור לאכול אסור דרבנן, כבסימן קנ"ה [סעיף ג בהגה] ביו"ד, מה שאין כן סכנת אבר. ומסתברא דשרי לאכול אסור דרבנן ביש סכנת אבר. ואני מסופק בסכנת אבר אם מותר לרפאות באיסור תורה דרך אכילה והנאה. ואם אונסים אותו בסכנת אבר לחתוך אם לא יעשה איסור תורה, מבואר בש"ך יו"ד סימן קנ"ז אות ג' מצדד לקולא, יע"ש. וי"ל זה בשאר לא תעשה, הא שבת דחמיר לא, ומינה בשאר לא תעשה בחולה סכנת אבר י"ל דמותר לרפאות באיסור תורה, ושאיני שבת דחמיר. ואני העני מצאתי תשובה אחת ברדב"ן חלק שלישי הנדפס מחדש בפניורדא התקמ"א, יש ממנה ללמוד כמה חידושי דינים, אצתיקה פה, וזו תוראה בסימן תרכ"ה [סימן אלף נב]. **שא"ה,** שלטון לא לאחד הנח לקצץ לך אבר אחד שאינך מת בו, או "אמית" ישראל חברך, שיש לומר קל וחומר, אם סכנת אבר אחד אין דוחה שבת (באיסור תורה) ושבת נדחית מפני פיקוח נפש, אינו דין דסכנת אבר אחד נדחה מפני פיקוח נפש. והשיב דאין עונשין מן הדין. ועוד, בשבת משמיא הוא, אבל שיביא הוא אונס אבר אחד מפני פיקוח נפש לא שמענו. וגם לפעמים יש סכנת נפש באבר אחד, שיצא רוב דם (או פחד), וספק ידיה וודאי עדיף מוודאי דחבריה, עכ"ל בקוצר. עיין יבמות זי"ן [ע"א], התם אין עונש, מה לי יומת בשבת או אחר כך. ומכל מקום היינו באומר אקרוץ לך או אני אמית חברך, אבל באומר אתה תמית חברך ואם לאו אקרוץ לך אבר אחד, לא מבעיא דמחויב ליהרג ואל יעבור, אלא שיש לומר שחייב מיתה כהאי גוונא, והנה רוצח בזדון. ומיהו באומרים לו הנח לזרוע אותך, כהאי גוונא צ"ע. ובמפתחות שם [ברדב"ן] גרשם אקרוץ לך אבר ואם לאו "תמית" חברך, נראה שראוי להיות אמית באל"ף, כאשר בפנים. ומשם יש ללמוד דאם רוצים לחתכו אבר אם [לא] יעבור על לא תעשה, שיש להקל ואף בחילול שבת כהאי גוונא מטעם ספק נפשות, שיצא רוב דם או פחד, ודווקא בקום ועשה בחולה סכנת אבר אין מחיין דאמירה לגוי, כי לא כהאי גוונא, מכל שכן במלאכה שאינה צריכה לגופה, ואונס דחמנא שריא, ומכל שכן בשבאר לא תעשה, וכדאמרו. וקל וחומר להיפוך, אם סכנה אבר דוחה פיקוח נפש דחבריה כהאי גוונא, כל שכן שידחה שבת כהאי גוונא. ועכ"פ שרצה לחתוך ארון אם לא ישתה סתם יינם, יש להקל, אבל יין נסך וודאי הוה בכלל עכו"ם, כבסימן קנ"ז ביו"ד ש"ך אות י' * (ח) **באיסור.** עיין טו"ז: היינו מההיא דמעלין אונקלי, כבאות הקדום, ועיין מה שכתבתי מזה באות זי"ן:

[לז] [סעיף יו חולה שנופל. כמו שכתוב שם [שבת קט, א] צרכי חולה: [לת] [הגה] או שיש כו', כמו שכתוב בעבודה זרה שם [כח, א] הא כאבי ליה טובא כו', וקיימא לן כן, ולאפוקי מיחוש בעלמא, כמו שכתוב בסעיף א': [לח*] [שיעור] אומרים. שבת קכ"א, יו"ט [ביצה] כ"ב א': [לט] אב"א. כמו שכתוב שם [שבת קט, א] אין מחלקין עליה אבל עושין כו': [מ] אפילו יש. עבודה זרה שם כ"ח ב', סבור מינה כו' אבל משחק ואתווי כו', פקעה

(ס"ק יב) אפילו כו'. משמע דכל שכן כו'. מדנקט לשון אפילו כו'. גם לכל הדעות שהביא אחר זה סבירא להו דיותר יש להקל בסכנת אבר, מבחולי הכולל כל הגוף. והוא היפך מדעת הרב ב"י שהביא [עמוד תצו ד"ה אבל] דברי הרמב"ם שכתב פק"ב, חולה שאין בו סכנה עושין כל צרכיו על ידי גוי, כצד, אומרים אף ב' לבלש ולאפות כו', וכן כוחל ענינו הגוי בשבת אף על פי שאין שם סכנה, ואם היו צריכים לדברים שאין בהם מלאכה עושה אותם אפילו ישראל, לפיכך מעלים אונים ומעלים אונקלי כו' (והוא מבואר בסעיף מ"ג). וכתב מגיד משנה, וכבר נתבאר לך בדברי רבינו שכל שבות מותר בחולה שאין בו סכנה, כיון שהוא חולי הכולל כל הגוף, בין שבות דאמירה לגוי, בין שבות הנעשה על ידי ישראל. אבל באבר אחד, כיון שאין בו סכנה, לא הותר לישראל אפילו שבות. וזה שלא התירו לכתול אלא מן הגוי, אף על פי שאין בכוחל אלא שבות. אבל מלאכה גמורה בישראל לא הותרה אפילו בסכנת אבר אחד, אלא בסכנות נפשות, עכ"ל מגיד משנה. והבין הרב ב"י [עמוד תצו ד"ה ומתן] דמה שכתב המגיד משנה אבל באבר אחד כיון שאין בו סכנה כו', ר"ל שאין בו סכנת נפשות, אפילו הוה סכנת אבר, מכל מקום לא הותר לישראל אפילו שבות, וכתב הרב ב"י דמוכח מזה דהרמב"ם סבירא ליה דיותר יש להקל בחולי הכולל כל הגוף

ט. הר"ן נפרק י"ד
 דשבת [שם]:
 י. טור [עמוד תלם] שם
 הרמב"ן [מורה האדם שער
 המיתוס; מגיד משה שבת ג,
 י שם הרשב"א שבת קטב,
 טז]:
 כ. שם [שם הרמב"ם
 נפרק ז' דשבת [שם]:
 ל. שבת קכ"ט [ע"א]:
 מ. רבינו ירוחם [נחמד י'
 ח"ט עט, כ] שם הרמב"ם
 ממה שכתב נפרק (כ"א)
 [כ] [משנת הלכה י' והר"ן]
 נפרק ז' דשבת וזה
 ט, א ד"ה כי אלא; רשב"א
 במשנת הכותב בית ג שער ז
 ט, כ]:
 ג. שבת ק"ח [ע"ב]:
 ס. טור [עמוד תלם] מהא
 דקלוורין קמין [ע"ה כ"א]
 ומדברי רש"י שם [ד"ה
 יין]:

ציונים לרמב"א

י' רבינו ירוחם נתיב י"ב
 חלק ט' [עט, כ] [רמב"ן]
 [רמב"ם] [טו] [שבת ג, י]
 ורשב"א [מורה הכותב בית ג
 שער ז, כ, כ"ד עמוד וזה
 ט, א] [טז]:
 ס. ב"י [עמוד תלם ד"ה
 דע]:
 ט. ביצה דף כ"ב ו [ע"א]:

הגהות והערות

[א] עיין סעיף י"ב
 ב"ה: [ג' י"א]
 [ב] עיין סימן רע"ז סעיף
 ד' [ס"ק יב]:
 [ג] עיין סימן ש"א סעיף
 ו' [וסף ס"ק ה]:
 [ד] עיין סימן ש"ו סעיף
 ה' [ס"ק י]:
 [ה] תוס' ממהדורות
 פלא תקמ"ה:
 [ו] אפס כל המקורות
 הלא לא הוזכר דין קמין, אלא
 דמשלגין לחולה שאין בו
 סכנה ע"י גוי ולית ביה משום
 נבול גוים, אך הרמב"א סמך
 על מה שכתב בסמ"ק רע"ו
 סעיף א ובדברי משה שם
 סוף אות א שם המדריכי
 [סוף רמז רנ] ד"ה מיעוק דעו
 כחולה שאין בו סכנה:
 [ז] ב"י יתא, אלא הב"י
 [סוף עמוד תלם] יבאר כי
 דברי הרמב"ם:
 [ח] תוס' ממהדורות
 פלא תקמ"ה, וכן נזכר
 שמשון. ועיין מקור פייס:
 [ט] תוס' ע"פ דמשק
 אליעזר:
 [י] צ"ח וסוף ממהדורות
 דהרשב"א ח"ב:
 [יא] צ"ח ולא דרשו במסקנא
 רק הא דקלגא דעתא אמיה
 ביהמה החמה לא, אבל לא
 מ"ש חולה לא כו':
 (דמשק אליעזר)

יג נסמך דמלאכה. כגון הכותל, שהוא ככותב, או לעשות רפואה
 בנס, דליכא למיתש לשחיקת סמינס. ודין זה כתב הרב ז"ל [שם
 ד"ה ולפיכך] מדעתו. והקשה עליו הב"ח [עמוד תלם ד"ה ואיכא] דהא
 הרא"ש [עבודה זרה פ"ב סימן י' והר"ן] [שבת לג, ז ד"ה ומהא] הוכיחו
 מההוא דעין שמרדה [עבודה זרה
 כמ, כ] שמוטר לכותל אף על פי
 שהוא נסמך למלאכה, ע"ש:
 יד הסברא השלישית. היינו
 שעושין בשינוי וכו', ודוק בפוסקים
 ותמלא שהוא מגדולי הפוסקים,
 ודברי הב"ח [שם סוף ד"ה עוד] ז"ע:
 זו לעשות תבשיל. ומוטר
 להאכילו מוקפה בידים אם אי אפשר
 צענין אחר (איסור והיתר הארץ
 סימן נט דין כט): זו פרייט קצת.
 היינו שכלאו הכי נמי מתעבדא אלא
 שמסייע מעט, כגון עכו"ם שכולל
 העין וישראל סוגר ופותח העין
 שיכנס בו הכחול. אבל אם אינו יכול
 לעשות בלתי הישראל אסור (רש"י
 ב"ה כב, א ד"ה מסייע וכן כתבו
 המוספות שבת דף ז"ג ע"א ד"ה
 אחר רב). ומשמע שם דאפילו
 במלאכה לאוריתא מסייע אין בו
 ממש: יז הקיז דם. אבל לשאר
 חולה לא, לפי שאין בו סכנה. הא
 אם יש בו סכנה שרי, אף על גב
 צנגדים (מגיד משנה שבת ג, יד). ועיין מה שכתבתי סעיף ד' [ס"ק
 ד]. אבל ב"י [עמוד תלם ד"ה ומדברי] כתב שם רש"י [שבת קטב, א ד"ה
 דבר] שם אין צמניע דבר ההוא סכנה אין עושין:

ב. כפי פירוש ב"י [עמוד תלם ד"ה ולפיכך] זו. ויש להקשות על זה, דאמרין נפרק (ח' ש"ל) [אין מעמידין] [עבודה זרה כמ, כ] עין שמרדה
 מותר לכותלה בשבת, סבור מיניה הני מילי דשחיקי סמינס מאתמול, אבל משחק ואחוי לא, אמר ליה ההוא מרבנן לדידי מפרשי לי מיניה
 דרב יהודה דאפילו משחק ואחוי דרך רשות הרבים נמי, משום דשורייני דעינא בליצא תליא ויש סכנה נפשות. ומה למדו הרא"ש [שם
 פ"ב סימן י' והר"ן] [שבת לג, ז ד"ה ומהא] דמדאמרין נפרקא דעמיה מעיקרא דליכא צעין שמרדה סכנה נפשות, ואפילו הכי מותר בשחיקי
 מאתמול ואף על גב דרבנן אסרו משום רפואה, אם כן שמע מינה דבסכנה אסור מותר אפילו על ידי ישראל. ומה קשה על הרמב"ם
 דאסור אפילו בסכנה אסור דוקא שלא יהא בו סמך מלאכה לאוריתא דהיינו שחיקת סמינס או דוקא מותר. ואין לפרש דברי הרמב"ם
 דמיירי בכותל עין שלא במקום סכנה אסור וכדפירש הר"ן [שם], ולא כמו שכתב ב"י [עמוד תלם ד"ה ומתן], דאם כן קשה, הו' ליה להרמב"ם
 לככות דין סכנה אסור דמחללין על ידי ישראל. על כן נראה דודאי האמת כפירוש ב"י דלהרמב"ם אין חילוק בין סכנה אסור או לא, וכולהו
 הוה כחולה שאין בו סכנה לחוד, וההוא דפרק (ח' ש"ל) [אין מעמידין] נראה שהרמב"ם סבירא ליה דמעיקרא היה סבור דמיירי
 בשחוקים מאתמול, ואז היינו צריכים לומר דאף על גב דליכא סכנה נפשות מותר על ידי ישראל אפילו במקום שיש איסור דרבנן מחמת
 שחיקת סמינס, אבל לבסוף דמיירי בסכנה נפשות מותר אפילו שחיקת היום, אם כן לא נרמו מזה הדין כלל במקום שאין בו רק סכנה
 אסור, אלא הכל תלוי בסכנה נפשות לאו מותר לגמרי, ובאילו סכנה נפשות אסור במקום שיש סמך לאיסור תורה, כן נראה לענ"ד נכון
 לדברי הרמב"ם: (יב) ודברי הסברא השלישית נראין. משמע דמסיים לדעת הרמב"ן [מורה האדם שער המיתוס] שהיה דיעה השלישית.
 ומו"ט ו"ל [ב"ח עמוד תלם סוף ד"ה עוד] פירש דעל הרמב"ם [שבת ג, י] קא, שהיה סבור יש אומרים השלישי, ולא חשיב דיעה ראשונה דהיינו
 יש מתירין כו', אלא על ג' יש אומרים קא. וכן משמע בלבוש [סעיף י]. ולא ידענא למה פירש כך ולא נפרש עס דיעה קמייתא. ומו,
 דאם כן היה לו לומר ודברי סברא זאת נראין, כיון דעלה קא, על כן נראה לענ"ד כפשוטו דעל הרמב"ן קא: (יג) פרייט קצת. עיין
 מה שכתבתי בסעיף (ד') [ג] [ס"ק א] דהסיוע תהיה דוקא בשעה שהעכו"ם עוסק בה, לא שיקדים לפניו כלל. ומשמע מלשון זה
 דדוקא להחולה הותר בסיוע קצת, אבל לא לאחר. ואיני יודע בה טעם לחלק, כי לא מצינו היתר בחולה טפי רק לענין אם אומר צריך אני,
 ונראה דגם כאן לאו דוקא קאמר לחולה, אלא הוא הדין באחר: (יד) מותר בבישולי גוים. ואם נאשר למוצאי שבת, אסור לבדא,
 ואפילו לדידיה אם הצריא. ועיין מה שכתבתי צ"ח סימן קכ"ג בסוף [ס"ק יח]: (טו) אם פותח וסוגר כו'. דאז מוכחא מלמא דלרפואה
 עושה, וכיון שהישראל נותן היין, אסור משום רפואה. ודוק תפל, שהוא חזק, מוכח מלמא דלרפואה מיכוין, דאי לרחייה הא מאוס הוא.
 וכתב רש"ל [בהגהותיו לערך] דמי שלא יכול לפתוח העינים, יכול ללחלקן ברוק תפל, ואין זה חשיב רפואה, אלא לפתוח עינים מכיון:

ערך דהם דמאדריק"ש

[שם] בשינוי וכו'. ואפילו חולה עזמו עושה בשינוי. ואם הגוי עושה, רשאי הישראל לסייע טעם קל, אבל לא ישים החולה הרפואה בידיו: [סוף פסוק יח] [עושים לו מדרה].
 ועיין סוף סימן רע"ו:

באר היטב

(ט) עושין בשינוי. והיא הסברא השלישית שנראים דבריו, [ט"ו ס"ק יב;
 מ"א ס"ק יד]. ועיין סעיף זה ב"י [עמוד תלם] ובאחרונים וז"ל אהרן
 [הב"י]: (י) תבשיל. ומותר להאכילו מוקפה בידים אם אי אפשר צענין
 אחר, איסור והיתר הארץ, [מ"א ס"ק טו]: (יא) דהו"ה פרייט. היינו
 שכלאו הכי נמי מתעבדא אלא שמסייע קצת, כגון עכו"ם שכולל העין
 וישראל סוגר ופותח העין שיכנס בו הכחול. אבל אם אינו יכול לעשות בלתי

יג נפסך. עיין מ"א. עיין ט"ז [ס"ק י"א]. ואמר זה, להורות שמה שכתב המחבר ודברי הסברה השלישית נראית, היינו סברה הרמז' [פותר האדם שער המיוסן], וכמו שכתב [מ"א] בלוח י"ד, יע"ש: **יד הסברה השלישית.** עיין מ"א. וכן כתב הט"ז אות י"ב, דלא ככ"ח ולבוש [סעיף י] שכתבו דעלה ידיה הדר, יע"ש. וסברה הרמז' [שם] בסכנת אבר עושה ישראל שבות בלא שנינו, מוכח מעין שמרדה [עבודה זרה כה, ב] להסלקא דעתא. וזאין סכנה דמותר לישראל שבות על ידי שנינו, יס להוסיף ממפס מורסא [סעיף כח] דסעיף ל"ג גונח יונק חלב, דבמקום לערל לא גזרו בשבות על ידי שנינו כזה דשני. ומשמע אף בחולה צאצא אחד לחוד אין כולל כל הגוף ואין זו סכנה, כל שעושה השבות על ידי שנינו שרי לישראל, כההוא דמפס מורסא*, וכמו שכתב המ"א בסיומן ט"ז אות י"א. ואי"ה לקמן נמשננו וזה הוא נא [וכה] יבואר עוד: **טז לעשות.** עיין מ"א. משמע אף שאין סכנה אם לא יאכל המוקפה מותר לישראל לטלטלו ולהאכילו צידים לחינוך. והם צ' דברים ממוחזקים, א', אף על פי שהסברה השלישית נראית, כמו שכתב בלוח י"ד, אפילו הכי הקילו בטלטול מוקפה שאין זה אלא איסור טלטול, ואפשר צ"ע שנינו קטא. וצ', דשרי להאכילו איסור דרננן צידים, כחולה שאין סכנה. ואף על גב דגזול אסור לאכול, כנסיומן קט"ה [סעיף ג בהגה צ"ד, דקטן הקילו, עיין סיומן שמ"ג במ"א (צ') [ס"ק ג] קטן קטא חולה על ידי עושה מותר אפילו איסור מורה. ואי"ה שם נאסר צאצא אחד ג' ד"ה והנה] יבואר, וזאין אין להאכיל **טז לעשות.** עיין מ"א. דאף במלאכה דין מורה מסמיע אין זו ממש. משמע אף למחלה שרי, ועיין ט"ז אות א', ועדיין ז"ע. עיין עולת שבת [ס"ק יט] וכן עבודה דיעזב הוא: יז הקיף. עיין מ"א. עיין מה שכתבנו לעיל [לוח ד] בזה דלהמגיד משה אף שאין סכנה כלל, ואף אם לא יחממו צננדים לית סכנה, אפילו הכי שרי:

כאן [הג"ה], דכתב דבשבת לא רצו להחמיר בישולי עכו"ם הואיל והותר מעשה שבת, יע"ש. ועיין לבוש [סעיף יט] כתב כן בפירוש, בחול אסור בשולי עכו"ם לחולה שאין סכנה, ובשבת התירו, ולא יהא חמור ממעשה שבת. וביו"ד [סימן ק"ג [סעיף טז בהגה] מבואר דאף לבריא הותר במוצאי שבת, דהיכרא אית ליה, וכל שכן לחולה הרבה שבת: **(טז) אם.** עיין ט"ז. חולי העין בסכנת אבר מבואר סעיף י"ז. ואם מיחוש בעלמא, אסור על ידי עכו"ם גם כן. ובחולה הרבה העין לבד שרי בשבות על ידי עכו"ם, עיין מ"א [ס"ק י"ב]. אבל עיקר כוונתו למה יאסור עמיז פתח, ואם מסייע אין ממש, ונתינה על גבי עין שרי, ולזה אמר כיין שישיראל נותן על גבי עין, והרואה מוכחא מלתא לרפואה, דעמיז פתח אחר כך, אם כן הנתינה באיסור. ויש להקשות נתינה לחודה לתסר, דלדידיה דיוודע לרפואה מכרין מה איכא היכרא, ובקילור לדידיה בעינן שורה מערב שבת, ויש לומר כל דרוב העולם עושין כן שרי, כבסעיף ל"ז כל מאכל בריאים כו', וקילור אין רוב עולם עושין כן, הצריכו לדידיה היכרא, ולאחרים כל דלא מוכחא לרפואה שרי. ואי"ה במ"א יבואר עוד. שוב ראיתי שכן כתב עולת שבת [ס"ק כג]:

ביאור הגר"א

היכא דשחיקי סמנים כו', ואע"ג דקא סלקא דעתא שאין בו רק סכנת אבר, וכוכל שבות כמו שכתוב בשבת צ"ד ב'. ושם [קט"ה] [קמח] [ס"א] א' מחזירין את כו'. וסברה השנית דאפילו על ידי שנינו אסור באין סכנת אבר, הוא הר"ן, שכתב בפרק חבית [שם סא, א ד"ה גרסין] על הא דגונת, משום דאי אפשר על ידי עובד כוכבים, דרפואת החלב הוא כשהוא רותח, כמו שכתוב בבבא קמא פ' א', ומכל מקום באי אפשר בענין אחר מודה הרמב"ן [תורת האדם שער המיוסן], ואחר כך גם כן סברת הרמב"ן, יע"ש. וסברה ראשונה הוא הרמב"ם, שכתב בפרק ב' [משבת הלכה ז] ואם היו צריכין לדברים שאין בהם מלאכה עושים אפילו לישראל, לפיכך מעלין אוננים בשבת ומעלין אנקלי ומחזירין את השבר וכל כיוצא בזה מותר, ולא חילק בין סכנת אבר או לא. וכתב המגיד משנה, ומיירי בחולי כולל כל הגוף, אבל באבר אחד לא. וזה שלא התירו לכוהל עינא בפרק ב' דיו"ט [ביצה שם] בעצמו. וההיא דאין טורפין כו' [שבת קלד, א], נראה מדבריו שפסק כו' מאיר שטרופין. וסברה הרביעית הוא פירוש כסף משנה על הרמב"ם, דכל שחשיב מעלין כו' אין בהם סמך למלאכה דאורייתא, וההיא דאסור, במלאכה שנסמך מן התורה, כמו כוחל משום צובע, אבר או לא, אלא שהוסיף הרמב"ן דעל ידי שנינו לעולם מותר. ולהרמב"ם אין חילוק, רק בחולי כולל או לא למגיד משנה, או מלאכה נסמכת לפירוש הכסף משנה. ועיין סעיף מ"ג שכל אחד מאלו כו': [מב] [הנה] מותר לומר כו' דסתם צרכי כו', [שבת] קמ"א ב' בחינוך שיש לו כו', והתירו לו שבות על ידי שנינו, כמו שכתוב לעיל [בש"ע] ויש אומרים שאם אין בו כו', והוא הר"ן על ידי עובד כוכבים דמותר לכוהל עלמא, וכמו שכתב הר"ן [שם סא, א ד"ה גרסין] דהא דהתירו על ידי שנינו משום דאי אפשר בעובד כוכבים. ואף הרמב"ן [תורת האדם שער המיוסן] מודה דעל ידי עובד כוכבים יותר קל, דשבות דלית בה מעשה הוא, ומותר בכל חולה, כנזכר לעיל: [מג] [וכה] כו' אב"ל כשעושה. יו"ט [ביצה] כ"ב א': [מד] [סעיף יח] הקיף. אבל חולה לא, כמו שכתוב שם [שבת קטט, א] סבור כו', ולא אדחיא במסקנא הא דסלקא דעתך אמינא בימות החמה לא [ס"א] והקפו שאני דסכנה הוא, רמב"ם [שבת ב, ד] ומגיד משנה. ורש"י [שם ד"ה הקיף] וכל הפוסקים חולקין עליו: [מה] [סעיף יח] חולה. כמו שכתוב שם [שבת קטט, א] כל צרכי חולה כו', ומשמע אף לבשל:

מחצית השקל

תצו ד"ה ולפיכך לפרש דעת הרמב"ם [שבת ב, ז], ומה שקראו סברא שלישית, משום דדעה ראשונה כתב בלשון יש מחזירין, ולכן שלש דעות שכתב אחר זה כתב כל אחד בלשון יש אומרים, ולכן כתב סברא שלישית ר"ל יש אומרים השלישי, ולא חשיב דעה קמיתא. ומ"א חולק, אלא ר"ל דעה שלישית ממש שכתב שעושים בשנינו, ואם איתא כדברי הב"ח הוה ליה למימר ודברי סברא זאת נראית, וכמו שכתב ט"ז [ס"ק יב], ע"ש: [שו"ע סעיף יח] חולה כו' בביושוי גוים. וכתב הט"ז [ס"ק יד], ואם נשאר למוצאי שבת אסור לבריא. וכן כתב הט"ז ביו"ד סוף סימן ק"ג, וחולק על רמ"א שם דמותרו לבריא משום דאיסור בשולי גוים אסור משום חשש חתנות וכהיא גוונא אית ליה הכיאר, וכן חולק ט"ז על דין זה [שם] סוף סימן קכ"ג. אבל הש"ך סוף סימן קכ"ג [ס"ק ג] החזיק דברי רמ"א להתירו לבריא. והוסיף מ"א לעיל סימן שי"ח ס"ק ז' בשם ש"ך דאפילו כרי שיעשה אין צריך להמתין, ע"ש:

אוצר מפרשים

1 [שו"ע סעיף יח] בביושוי. עיין מה שכתב באר היטב ס"ק י"ב בשם ט"ז, ותשובת נחפה בכסף [ח"א אריה] סימן ג' מתירו: [אשל אברהם, א]

(ט) ויש אומרים. עיין ט"ז. משמע דווקא חולה כל הגוף, הא חולה אבר אחד כל שאין סכנה בו אין עושין אף על ידי עכו"ם. וההיא דאמימר, שנחלה כל הגוף ממנו. אבל במגיד משנה [שבת ב, ז] משמע חולה אבר אחד נמי עושין על ידי עכו"ם, ומיחוש בעלמא אין עושין על ידי עכו"ם, כבסעיף א'. עיין אות זי"ן מה שכתב בשם המגיד משנה, יע"ש בזה: **(י) עושין בשנינו.** עיין ט"ז. היא דעת הרמב"ן כל שאין סכנת אבר עושה ישראל על ידי שנינו, ובסכנת אבר שלא על ידי שנינו, וכן הלכה, וכמו שכתב באות י"ב: **(יא) ויש אומרים.** עיין ט"ז. כבר כתבנו כן באות זי"ן, וגם הב"ח [עמוד תצו ד"ה ואכא] הקשה כן, וכפי הנראה שהסלקא דעתא בהכרח חולק אמימר בביצה, ובאמת נאמר דאין לחלק בין סכנת אבר או לאו ובין חולה אבר אחד, אלא כל הגוף בעיניו, ומוכח מאמימר כו': **(יב) ודברי.** עיין ט"ז. וכן כתב המ"א אות י"ד. וד' דיעות הם. א', להתיר אף באין סכנת אבר. ב', לאסור באין סכנה, ולהתיר בסכנת אבר אע"ג דנסמך לדין תורה. והרמב"ן מתיר באין סכנה על ידי שנינו, ובסכנת אבר בלא שנינו נסמך לדין תורה. והד', דעת הב"ח [עמוד תצו ד"ה ולפיכך] דבסכנת אבר אסור בנסמך לדין תורה, אבל באין נסמך כולי עלמא מודים דשרי, מאונקלי, והסכים לדעת הרמב"ן: **(יג) פסייעו.** עיין ט"ז. עיין אות א' ומה שכתבתי שם, ואף באיסור תורה מסייע אין בו ממש ומותר לכתחלה, ולא דווקא החולה, עיין מ"א אות י"ו: **(יד) מותר.** עיין ט"ז. ביו"ד [קכ"ג] [סוף סימן קיג] מתיר (המחבר) [הרמב"א] למוצאי שבת לבריא, דאית ליה היכרא, עיין ב"י כאן [עמוד תצו ד"ה והר"ן], והט"ז שם אסור. ועיין מה שכתבתי לעיל [אות ז] דווקא בשבת הותר לחולה שאין סכנה בישולי עכו"ם, הא בחול לא, כבסימן קנ"ה ביו"ד [סעיף ג בהגה] דבאכילה אסור, וכן יין נסך, יע"ש. וכן משמע בב"י

הגהות רעק"א

י' [שם ס"ק טז] רש"י וכן כתבו התוספות. דהו כמזו זה אינו יכול זה אינו יכול, דנמלכא שנת שנים חייבים. ותמוה לי דמנא להו זה לרש"י ותוספות, הא יס לומר דדוקא במלאכה שעושים שנים כגון שהוציאו יחד וכדומה, בזה כל אחד מקרי מוציא, אבל הכא דעמיז פתח העין, דאין זה כלל כוחל אלא דעושה הכנה שיהיה ציד העכו"ם לכוהל, בזה יס לומר דמסייע אין זו ממש, וזה אין עושה מוקפה כוחל, וטעין דמלכא הש"ך עקבות הכסף יו"ד סימן [קפ"ו] [קט"ה] [קט"ה] [לענין הקפה. והיינו מריווחים לישב בזה קושיית התוספות בשם, ד"ל דמסוס הכי רב וצ"ד וכן אשי היו סבורים לאסור, כיון דנלאו ידיה לא למעניד, הו כמזו זה אינו יכול זה אינו יכול, ואמימר סבירא ליה דמכל מקום בזה דלית עושה דבר מנוף המלאכה רק מסייע בהכנה בעלמא אין זו ממש. וראיתי בטעם מקוצות צ"ה [סוף כה, א] דכתב גם כן דמיירי דנלאו ידיה לא למעניד, ומתקן בין זה לבין זה אינו יכול זה אינו יכול, דעמיז פתח לא מוסס דעושה בצליל קן, דדקר נלאו הכי לעמוז ולפמוז עין, עיי"ש. ולענ"ד היה נראה למלך כהנ"ל:

דאורייתא, וההיא דאסור, במלאכה שנסמך מן התורה, כמו כוחל משום צובע, אבר או לא, אלא שהוסיף הרמב"ן דעל ידי שנינו לעולם מותר. ולהרמב"ם אין חילוק, רק בחולי כולל או לא למגיד משנה, או מלאכה נסמכת לפירוש הכסף משנה. ועיין סעיף מ"ג שכל אחד מאלו כו': [מב] [הנה] מותר לומר כו' דסתם צרכי כו', [שבת] קמ"א ב' בחינוך שיש לו כו', והתירו לו שבות על ידי שנינו, כמו שכתוב לעיל [בש"ע] ויש אומרים שאם אין בו כו', והוא הר"ן על ידי עובד כוכבים דמותר לכוהל עלמא, וכמו שכתב הר"ן [שם סא, א ד"ה גרסין] דהא דהתירו על ידי שנינו משום דאי אפשר בעובד כוכבים. ואף הרמב"ן [תורת האדם שער המיוסן] מודה דעל ידי עובד כוכבים יותר קל, דשבות דלית בה מעשה הוא, ומותר בכל חולה, כנזכר לעיל: [מג] [וכה] כו' אב"ל כשעושה. יו"ט [ביצה] כ"ב א': [מד] [סעיף יח] הקיף. אבל חולה לא, כמו שכתוב שם [שבת קטט, א] סבור כו', ולא אדחיא במסקנא הא דסלקא דעתך אמינא בימות החמה לא [ס"א] והקפו שאני דסכנה הוא, רמב"ם [שבת ב, ד] ומגיד משנה. ורש"י [שם ד"ה הקיף] וכל הפוסקים חולקין עליו: [מה] [סעיף יח] חולה. כמו שכתוב שם [שבת קטט, א] כל צרכי חולה כו', ומשמע אף לבשל:

(ס"ק יג) נפסך כו'. והקשה כו' דעין שמרדה. דבפרק (ח' שרצים) [אין מעמידין] אמרין עין שמרדה מותר לכוהלה בשבת, סבר מנייה הני מילי דשחיקי סמנים מאתמול, דליכא בכוחל כי אם שבות, לכן מותר לכוהלה בשבת. ואמר ליה האי מרבנן, אפילו לשחוק בשבת מותר, דשוריינא דעינא בלבא תליא, והוי סכנת נפשות. הרי דלפי מאי דסלקא דעתא דליכא בזה סכנת נפשות, אפילו הכי היכי דשחוק מאתמול מותר לכוהלה, אף על גב דאיכא איסור דרבנן אפילו הכי מותר על ידי ישראל, אלא דיש לומר דלפי דסלקא דעתא ניהו דלא אסיק דהוי סכנת נפשות מכל מקום אסיק דהוי סכנת אבר, מכל מקום מוכח דבסכנת אבר מותר שבות אפילו לישראל, עכ"ל הרא"ש ור"ן. מכל מקום מוכח דלא כהרב ב"י. וכן הקשה ט"ז [ס"ק יא], ועיין שם מה שכתב: **(פ"ק יד) הסברה השלישית.** היינו שעושים כו' ודברי הב"ח צ"ע. דמפרש מה שכתב הסברה השלישית ר"ל דעה רביעית, שמחלק בין נסמך, וכמו שכתב בספרו הרב ב"י [עמוד

ה [שם ס"ק ג] כוחל שהוא בכותב. עיין בתוספות יום טוב בפרק י' דשבת ריש משנה ז': [גיהל מרבנן]

יח וסוגר. עיין מ"א. רש"י ק"ח ז', ועיין ט"ז [ס"ק] ט"ו: יח ודוק. עיין מ"א. דכאן כל שלל טעם משניער מכו, ולכאן נר"ך כמה מנאים, והלכך אסור בשבת: ב ע"ג גביו. עיין מ"א. עיין לז"ט [סעיף ב'] העמיק שורה פמו ציין ומנא על גבי עין בשבת. ולכאורה ה"ז השמיטו כאל, דשמואל [שנת קמ, צ] לשיטתיה [נרבות ג, צ] דעושה לרצו צפת אף ממאליס, ואין קיימא לן [סימן קטא סעיף א] לאסורא דמנאים, עיין סימן קט"א במ"א [ריש הסימן], יש לומר דווקא דרפואה שרי לרצו, לא לתענוג. כמו ממשקין [צ"ח] צנינורות כו' [נרבות סס, ו] ושמואל לשיטתיה *, וז"ע: בזה: בא קי"ל דרין. עיין מ"א. רנ"צ ז"ל, טעום סופר רנ"ג. עיין צ"י [עמוד מ"ט ד"ה ונפקין] בזה, דעבד מוכח לרפואה, ויש בו שחיקת סמנין וגם ממנה, מה שאין כן בלול נראה כרוחץ: בב ברוחץ. עיין מ"א. עיין צ"י [שם], ואף על פי כן פסק בשו"ע כ"ל"ש [שנת פ"א סימן ג] ור"ן [שם א ד"ה ו] הא קילור לחלק בין לול לעב. והנה למסקנות מה אירא מערב שבת, בשבת נמי שרי, ואפשר מפרשין קילור מטלניות משום דו מחצותא, ובשבת שרימיו זה כינוסו. ועיין רש"י י"ח [ע"פ ד"ה קילור פירוש קילור [מחצותא]]. ובדף (ק"ט) [קת] [ע"פ ד"ה וטמן ע"ג עיין] פירש שורה בנים והרואה אומר יין הוא. איני יודע לכוין פירוש, דמים שפיר דמי טפי, דהכל רוחא עיניהם צריאים, אפשר אקילור קאמר, וז"ע. או י"ל בשבת אסור משום גיבול אס הוא שמקום סמים: בג ד"יכא צערא. עיין מ"א. וכן כתב הט"ז אות

י"ז. ועיין לז"ט [סעיף כג]: בד ע"ג גבי מוד. עיין מ"א. ועיין צ"ח [עמוד מ"ט ד"ה ונפקין] בזה, דכאן כל שלל טעם משניער מכו, ולכאן נר"ך כמה מנאים, והלכך אסור בשבת: ב ע"ג גביו. עיין מ"א. עיין לז"ט [סעיף ב'] העמיק שורה פמו ציין ומנא על גבי עין בשבת. ולכאורה ה"ז השמיטו כאל, דשמואל [שנת קמ, צ] לשיטתיה [נרבות ג, צ] דעושה לרצו צפת אף ממאליס, ואין קיימא לן [סימן קטא סעיף א] לאסורא דמנאים, עיין סימן קט"א במ"א [ריש הסימן], יש לומר דווקא דרפואה שרי לרצו, לא לתענוג. כמו ממשקין [צ"ח] צנינורות כו' [נרבות סס, ו] ושמואל לשיטתיה *, וז"ע: בזה: בא קי"ל דרין. עיין מ"א. רנ"צ ז"ל, טעום סופר רנ"ג. עיין צ"י [עמוד מ"ט ד"ה ונפקין] בזה, דעבד מוכח לרפואה, ויש בו שחיקת סמנין וגם ממנה, מה שאין כן בלול נראה כרוחץ: בב ברוחץ. עיין מ"א. עיין צ"י [שם], ואף על פי כן פסק בשו"ע כ"ל"ש [שנת פ"א סימן ג] ור"ן [שם א ד"ה ו] הא קילור לחלק בין לול לעב. והנה למסקנות מה אירא מערב שבת, בשבת נמי שרי, ואפשר מפרשין קילור מטלניות משום דו מחצותא, ובשבת שרימיו זה כינוסו. ועיין רש"י י"ח [ע"פ ד"ה קילור פירוש קילור [מחצותא]]. ובדף (ק"ט) [קת] [ע"פ ד"ה וטמן ע"ג עיין] פירש שורה בנים והרואה אומר יין הוא. איני יודע לכוין פירוש, דמים שפיר דמי טפי, דהכל רוחא עיניהם צריאים, אפשר אקילור קאמר, וז"ע. או י"ל בשבת אסור משום גיבול אס הוא שמקום סמים: בג ד"יכא צערא. עיין מ"א. וכן כתב הט"ז אות

מחצית השקל

לומר שיסברו שהוא יין ולא אמר אפילו ידעו האמת שהוא מים מכל מקום יאמרו דרביה בעלמא הוא, על כרחך צריך לומר דמים אין דרך לרחוק על ידי קילורין, כי אם רוחץ להדיא, דהיינו שנותן מים על גבי יד ורוחץ על ידיו. מה שאין כן יין שהוא ביוקר, אין דרך לרחוק כהאי גונא, כי הרבה יין ילך לאיבוד כששופכו על היד ואחר כך רוחץ בה, מה שאין כן על ידי קילור שגוי כמעט יין ששרה בו הקילור ונתן על גבי עינו ורוחץ בו. לכן אם הרואים היו יודעים שהוא מים, לא יתלו ברחיצה, וידעו שהוא לרפואה. מכל מקום מוכח מדברי רש"י אף על גב דהאמת הוא מים מכל מקום הרואים יתלו ביין, לפי זה מה שכתב מ"א בס"ק י"ח אהאיתנא שאין דרך לרחוק ביין אסור, דמכל מקום יהיה מותר ונאמר דהרואים יתלו שהוא מים אף על גב שהאמת הוא יין, וצריך לומר גם כן דבנותן על העין אין זה דרך רחיצה במים, אלא נותן בשפץ. ועיין בספר תוספת שבת [ס"ק לב]: (פ"ק ב"ד ע"ג ב"ד) אפילו חמין אסור בו. דלא תימא דקאי אדלעיל שכתב אבל אין נותנים עליה שמן וחמין כו' ולא על גבי מוך כו', ר"ל גם כן דוקא שמן וחמין משום אסור רפואה. קא משמע לן דמ"א דאני, דעל גבי מוך אפילו מים גרידא אסור, משום אסור שחיטה, וכן הוא בגמרא. אף על גב דבש"ס לא אמרו כן אלא לרב, דבדף קל"ד ע"ב אמר רב אין מונעין שמן וחמין מעל גבי מכה בשבת, ושמואל אמר נותן חוץ למכה ושותת כו', ואותו לרב מדתניא אין נותנים שמן וחמין על גבי מוך ליתן על גבי מכה, ומשום, הנה משום שחיטה. הרי דוקא לרב איצטריך להאי חירוצא, אבל לשמואל בלא הכי לא קשה מידי, דהא לדידיה אסור שמן וחמין משום רפואה, וכיון דקיימא לן כשמואל, מנא ליה למ"א דבחמין לבד גם כן אסור משום חשש שחיטה. על כרחך צריך לומר דסבירא ליה כיון דלרב מצינו להדיא דחושש לסחיטה, ולא מצינו דשמואל פליג עליה בזה, מסתמא גם שמואל מודה, ולא נחדש פלוגתא בין רב לשמואל. וכן כתב הב"ח [עמוד תצט ד"ה ומ"ש]: אב"ל שמן כו'. דבש"ס משקין דאין מלבנים, איסור שחיטה דידהו אינו אלא משום מפרק דהוי תולדה דדש, והיינו בצורך למשקין הבלועים חיישינן שמא יסחוט לצורך המשקין. אבל במוך, כיון דהמשקין הן דברי המותרים, ליכא למיחש שמא יסחוט לצורך המשקין: (ש"ע סעיף כג) נותנין ספוג וחתיכות בגדים יבשים וחדשים כו'. האי חדשים לא קאי אלא על בגדים, אבל ספוג אפילו ישנו מותר, דלא חירוצא, אבל הב"ח [עמוד תק ד"ה אכן] וט"ז [ס"ק יח]: (פ"ק ב"ד) א"א יחירוצא כו'. אב"ל לשחיטת סמנים ליכא למיחש כו'. זו היא שטת רש"י [ענינון קב, ב ד"ה אבל לא במינה], וראייתו מדנקטה המשנה רטיה דשיך ביה מירות, ע"ש: ועיין סימן ש"ג כו'. דבפולפול שבפיה שמונת צלצות איה מכל מקום אם נפל לא תחזיר, ואע"פ דשם ליכא למיחש למירוח, ביה שם מה שכתב בשם התוספות [שבת סד, ב ד"ה וכלבד שלא תמן] לתרץ: (פ"ק ב"ד) יחירוצא כו'. שב"י האקט. אע"ג דהרב ב"י [עמוד תקא ד"ה תחוב] כתב על דברי שבלי הלכת הללו דלא ידע מנא ליה הא, מכל מקום אין כוונת הרב ב"י לחלוק על השבלי הלכת, אלא דקשה ליה מנא ליה הא. והאחרונים כתבו שכדברי שבלי הלכת מבורר ברש"י בעירובין דף ק"ע ע"ב [ד"ה רטיה שפושא], כן כתבו העותל שבת [ס"ק יח] לתוספת שבת [ס"ק מאן]:

לבושי שרד

(*) מנא סב"א סימן רנ"ב, נ"ל: (*) מ"ז סק"י לתרין רומיא, נ"ל:

(טז) בגמרא. עיין ט"ז. וכן כתב המ"א אות כ"ג, וכן הוא בלבוש [סעיף כב], ע"ש. שורה אדם פתו ביין ומניח על גבי עין, ב"י [עמוד תצט ד"ה גרסין] וכן הוא בלבוש [סעיף כא], ע"ש: (יז) וחדשים. עיין ט"ז. כן כתב הב"ח [עמוד תק ד"ה אכן] דבגמרא קל"ד ב' ארומיא דכתיבתו, משני דחתי שרי, ישנים אסור. אבל ספוג אפילו ישנים שרי. ולכן היפך המחבר, ספוג בכל ענין שרי, וכתיבתו דוקא חדשים, דלא כמו שכתב בטור. וכן משמע בגמרא, דחתיא ברישא נותנין מוך יבש וספוג יבש, ולא אמר נותנין מוך וספוג יבש, שמשע מינה הא כדאיתא כו', ע"ש. ובאליה רבה [ס"ק] כ"ד השמיט תיבת עוד, וצ"ע: (יח) א"א. עיין ט"ז. עיין ב"י, וכן כתב המ"א אות כ"ו, כיון דהיה מאתמול עלה לא חיישינן לשחיקת סמנין. ומשום הכי פירשה על גבי כלי שרי, רק שמא ימרח, לא גזרו אלא בפירשה על גבי קרקע. ולפי זה, גמי המוכר בסעיף כ"ד, אם היה מאתמול ונפלה על גבי קרקע שרי, דלא שייך מירוח גביה, ושחיקת סמנין לא גזרו בהיה עליו מאתמול: (יט) ע"ג גבי. עיין ט"ז. דאפילו להחזיר תחת האגד שרי, ולא גזרינן דלמא יחיר ויקשור קשר קיימא. וזה באספולגית, מה שאין כן משיחה שעל גבי מכה, אם עיניה, ואם שאין של קיימא שבכל יום קושר ומתיר, רשאי בשבת גם כן, כבסימן שי"ז [סעיף א בהגה]:

י"ז. ועיין לז"ט [סעיף כג]: בד ע"ג גבי מוד. עיין מ"א. ועיין צ"ח [עמוד מ"ט ד"ה ונפקין] בזה, דכאן כל שלל טעם משניער מכו, ולכאן נר"ך כמה מנאים, והלכך אסור בשבת: ב ע"ג גביו. עיין מ"א. עיין לז"ט [סעיף ב'] העמיק שורה פמו ציין ומנא על גבי עין בשבת. ולכאורה ה"ז השמיטו כאל, דשמואל [שנת קמ, צ] לשיטתיה [נרבות ג, צ] דעושה לרצו צפת אף ממאליס, ואין קיימא לן [סימן קטא סעיף א] לאסורא דמנאים, עיין סימן קט"א במ"א [ריש הסימן], יש לומר דווקא דרפואה שרי לרצו, לא לתענוג. כמו ממשקין [צ"ח] צנינורות כו' [נרבות סס, ו] ושמואל לשיטתיה *, וז"ע: בזה: בא קי"ל דרין. עיין מ"א. רנ"צ ז"ל, טעום סופר רנ"ג. עיין צ"י [עמוד מ"ט ד"ה ונפקין] בזה, דעבד מוכח לרפואה, ויש בו שחיקת סמנין וגם ממנה, מה שאין כן בלול נראה כרוחץ: בב ברוחץ. עיין מ"א. עיין צ"י [שם], ואף על פי כן פסק בשו"ע כ"ל"ש [שנת פ"א סימן ג] ור"ן [שם א ד"ה ו] הא קילור לחלק בין לול לעב. והנה למסקנות מה אירא מערב שבת, בשבת נמי שרי, ואפשר מפרשין קילור מטלניות משום דו מחצותא, ובשבת שרימיו זה כינוסו. ועיין רש"י י"ח [ע"פ ד"ה קילור פירוש קילור [מחצותא]]. ובדף (ק"ט) [קת] [ע"פ ד"ה וטמן ע"ג עיין] פירש שורה בנים והרואה אומר יין הוא. איני יודע לכוין פירוש, דמים שפיר דמי טפי, דהכל רוחא עיניהם צריאים, אפשר אקילור קאמר, וז"ע. או י"ל בשבת אסור משום גיבול אס הוא שמקום סמים: בג ד"יכא צערא. עיין מ"א. וכן כתב הט"ז אות

(פ"ק יח) וסוגר כו'. דאמרינן דרחיצה כו'. והקשו בספר עולת שבת [ס"ק כג] ואחריו בספר תוספת שבת [ס"ק לב] דמאי שנא מטעם כ"א בשורין קילורין דגם כן ליכא משום מראית העין דאחרים, שאומרים דלרחיצה נתיבין, ואף על פי כן צריך הכירא לגבי ידיה שיהא יודע שנושה לרפואה, והיינו מה שלא הותר לו כי אם בגששו מערב שבת, אם כן הכא, ניהו דלגבי אחרים ליכא מראית העין, מכל מקום הוא שיועד שכונתו לרפואה לבעי הכירא. ועיין שם מה שחירצו. ולא הבנתי דבריהם, אולם לענ"ד דודאי הכא לדידיה אית ליה הכירא, מאי דלא הותר לו להיות פותח וסוגר, והיינו דוקא שנותן יין [לתוך] [על גבין] העין, שדרכו בחול להיות פותח וסוגר כדי שיכנס היין לתוך העין, כי זה עיקר רפואתו, ולכן בשבת שאסור להניח ולסגור, די לו בהיכיר זה. מה שאין כן בקילורין, דגם בחול אינו דרכו להיות פותח וסוגר העין, כי עיקר הרפואה בקילור שמונת על גבי העין, ואף על גב כשפותח וסוגר אית ליה רפואה טפי ולהכי אסור לו לפתוח ולסגור דאז ידעו הרואים שכונתו לרפואה ולא לרחיצה ואיכא מראית העין, אבל הכירא לא מיקרי, כיון דגם בחול תרוב פעמים אינו סוגר ופותח, לכן בעיני היכר אחר: וכמו שכתוב ריש סימן ש"ז, כצ"ל. דבמקום שאין דרכו לסוך בשמן כי אם לרפואה אסור לסוך בשבת, ועיין מה שכתבתי בס"ק כ"ב: (פ"ק יח) ודוק כו'. ועיין דרבי משה (מ"ש) בשם אור זרוע כו'. דהיינו שהתנה עוד תנאים שיהיה נקרא רוק (טפל) [תפל]. אבל מלשון רש"י ומגיד משנה משמע דסגי בזה במה שלא משענו, ולכן כתב מ"א דאזנת נתיבין לא הוזכרו בש"ס כי אם לענין כתם, דהיינו אם מצאה כתם בחלוקה ומספיק לה אם היא דם או צבע, מעבירים על הכתם שבעה סמנים, ואחד מהן הוא רוק (טפל) [תפל], ואם על ידי זה עובר הכתם זה סימן שהוא דם גידה, ואם אינו עובר הרי הוא צבע, וכדאיתא בנדה. אבל לענין רפואה, די אם לא אכל משניער הרי הוא מרפא: (פ"ק ב"ד) ע"ג גביו כו'. ואם רוחץ כו'. כיון שמים מעורבים עם הרוק אינו מאוס כל כך, ויש לומר דלרחיצה מכירין: (פ"ק בא) קילורין (כו'). ודוקא כו' וכמו שכתוב סימן רנ"ב. היא שיתת הראש [שנת פ"א סימן ג] (שהקשה) בדף י"ח [ע"א] שהקשה על דין שהוזכר פה הוא ברייתא [שם דף ק"ח ע"ב] שורה אדם קילורין כו', אלא כיון דשרי מערב שבת מותר להניחו על העין אפילו בשבת, ובדף י"ח תניא מניחין קילור על גבי העין מערב שבת ומתירא ומהלכת בו, וכך השבת, משמע דבשבת אסור להניח. וחילק, דהאי דף י"ח מיירי בקילור עב, דאיכא למיחש שמא ימרח, החמירו דאפילו שרה מערב שבת אסור להניח בשבת. אבל האי דף ק"ח מיירי בצלול, דליכא למיחש שמא ימרח, אף על גב דאיכא למיחש משום שחיקת סמנים מכל מקום לא החמירו כולי האי, ואם שרה בערב שבת מותר להניח אפילו בשבת, וכן חילק פה בשו"ע ובסימן רנ"ב. אבל שיתת התוספות הביא מ"א [ס"ק כב] דאין מחלקים בין עב לצלול, והא דהתירו בדף ק"ח להניח קילורין ששרה מערב שבת להניחו על גבי עין אפילו בשבת, מיירי באדם בריא, דמניחו תחת העין לתענוג: (פ"ק כג) ברוחץ כו'. שהוא יין, וזה דברי רש"י על האי דקילורין, וז"ל, שורה אדם קילורין במים כו' ונותן על גבי עינו כו', ומאן דחיונה סבר דרחיצה בעלמא הוא, דכסבור שהוא יין, עכ"ל. ומדחוצרן

אגדעל ידי גוי הוי שכות דשכות,
 זע במקצת חולי: (ס"ק כט) לעשות
 דהרב ב"י שהתיר להניח רטיה
 ; רק מקצת חולי, כוונת רמ"א
 מותר, והיינו כשחלה כל גופו:
 תר על ידי גוי כי אם בסכנת אבר

אמר אברהם "כל זה" שזו, אלא מחזירין מעל גבי קרקע. והבין המגיד משנה שהשגמו אמה שכתב "מניחין" לכתחלה במקדש, וכמו שהנוסחא ומחזירין "לכתחלה", מצינו [ואי. בן. אמנם הר"ן ז"ל פרק רבי אליעזר דמילה [שנח נג. ד"ה מלוקח] הדין דהר"א ז"ל ממיר צמדינה להחזיר מעל גבי קרקע, הביאו הכ"י [עמוד מק ד"ה דעת]. ואפי' שפיר לישנא כל זה, הן מה שאסור על גבי קרקע צמדינה, הן מה שממיר מניחין במקדש כו'. ולדבריו משנה אצל לא צמדינה צמוד, כדברי מהרש"ל. ועיין הלכות. ועיין תוספות יום טוב בעירובין [פ"י משנה ג.]. ועיין [ס"ק ב' כהן שלקח מניח גמ, ועיין פרק עשירי מהלכות כלי המקדש הלכה ט' *], ואין להאריך: ב"ח וע"פ ידי גוי. עיין מ"א. מיתוס בעלמא אפילו על ידי עכו"ם אסור, אם לא נקלם מולי: ב"ח ע"פ שו"ת. עיין מ"א. שבות דשבות במקלח חולי החזיר על ידי עכו"ם, ומלכא דין מורה על ידי עכו"ם אסור, אלא בחולה כל גופו שאין סכנה, או סכנה אצל, דלא ודאי שרי על ידי עכו"ם. ועל ידי ישראל נכנסת אצל עיין סעיף י"ז: ע"פ א"ה. עיין מ"א. לא הביטוי זה, לדבריה הג' שם אסור בחולה כל גופו באין סכנה אצל, דאסור על ידי ישראל כי אם צמדינו: ע"פ ב"ח ע"פ שו"ת. עיין מ"א. עיין ז"י [עמוד מקד ד"ה כסא] ולגוס [סעיף כז.]: ע"פ ב"ח ע"פ שו"ת. עיין מ"א. רש"י שבת ק"ו א'. ואמר שלא יולא דם, כמו כן דאסור לטול צמח קוד מלכיו משום חבורה, עיין מה שאכתוב א"ה צאות לג' * ע"פ הר"י זה מותר. עיין מ"א. מגיד משנה פרק עשירי הלכה י"ז, ועיין מה שכתבתי ב"ח אות כ"א. ועיין אות ל"ב דמפס מורסא ומחט לטול קוד, צאורה אמת, ריש פרק י' דסנהדרין פ"ד [ע"פ] דלא שקיל כוונתא צדריה, עיין פרק ה' מהלכות ממרים הלכה ז', והסם שגגת אסור, מה שאין כן כאן מקלקל או מלאכה שאינה צריכה לגופה. ולמאן דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, אם אין מקלקל אסור, שנפחה ידו ורפואתו להוציא דם הוא שגגת אסור, ועל ידי עכו"ם יש להמיר צמח. ואגב גרסא, שם סנהדרין פ"ד ל' ששעון אמת עד לקטיל אמת, דלמא לאו אציו, כמו שכתבו התוספות [שם פ. ד"ה הנסקל] אלא דהנסקל צמח, היכא דמקלה לחמורה לא איל בתר רובא, וצדוק הארכתי * ע"פ ידו. עיין מ"א. על גבי זה הוה סכנה, והוא הדין ב"ח, עיין ט"ז [ס"ק כז]. ואם רופא אומר שאין צריך, עיין מה שכתבתי לעיל [אות ה' מזה]: ע"פ חייב. עיין מ"א. בסמ"ק ש"ג כתב כן. וסימן ש"מ אות ג' דנחזי אף שאין צריך ללמד לא הוה מלאכה שאינה צריכה לגופה, שזמנא היה כן. ומשמע דעת המחבר כן, דפסק מלאכה שאינה צריכה לגופה פטור בסמ"ק ש"ד [סעיף כז], ואפילו הכי כאן חייב חטאת. ועיין מה שכתבתי ב"ח אות כ"ג: ע"פ א"ה. עיין מ"א. כל מיתוס בעלמא אפילו שבות דשבות אסור על ידי עכו"ם:

מקום תליא בפלוגתא סעיף י"ז דחולה שאין סכנה אם מותר לישראל לעשות שבות בעצמו כדרכו בלי שינוי, ודברי הסברא השלישית

מחצית השקל

דכתב רמ"א בדמקום צערא מותר להחזיר אפילו שני קשרים זה על גבי זה, משום דלא הוי רק איסור דרבנן. אך מ"א שם אסור, בשם ספר הזכרונות [נזכר ספר א ד"ה הקשר]: משום דמפסקי פקדי. ר"ל, שהיה מופקד וכנוס ועומד בפני עצמו ואינו נבלע בבשר, ולכן אפילו יצא דם לית ביה משום חבורה: עיין לקמן סעיף פ"ח מה שכתבתי צריך צ"מ דהכא שאני כו'. ר"ל, אף על גב ש"מ"א כתב שם במדברי רש"י בעירובין משמע דאפילו מניח על מכה דבר המושך לחה מכל מקום מותר דאיהו לא עביר מיד, מכל מקום הכא שאני כיון שיש כבר נקב (ר"ל הוי כאלו עביר האדם מעשה, דמיד בהנחתו מוציא דם). וכן פירש דבריו בספר תוספת שבת [ס"ק מן]. אלא שלא הבנתי מה שכתב אחר כך וכל שכן שלא יניח צו"ק זאל"ב על המכה שאין בה נקב, מאי כל שכן הוא. וגם לפי מה שכתב בסעיף מ"ח למה יאסר צו"ק זאל"ב. ולכן לענ"ד כוונת מ"א להיפך במה שכתב עיין לקמן סעיף מ"ח כו'. דהכא שאני כו', ר"ל דלכאורה יש להביא ראיה לספר הזכרונות לאסור, כמו שכתב הגהות מיימוניות פרק כ"א, ורש"י לא החזיר אלא בגמי דאין בטבעו למשוך ולהוציא דם, ואם כן הוא הדין הכא יש לאסור. וגם אם אין דעת רש"י כן, על כל פנים דעת הגהות מיימוניות לאסור דבר המושך, והוא הדין הכא. על זה כתב מ"א דהכא שאני, דיש לומר דאפילו להגהות מיימוניות פרק כ"א שרי, כיון דכבר יש נקב קיל טפי. אבל מכל מקום אין מ"א חולק על ספר הזכרונות, ואפילו יש נקב יש לאסור, ועל זה כתב וכל שכן שלא יניח צו"ק זאל"ב כו'. ונראה לי דאסור צ"ח כו' וא"א דמי צ"ח דהוא מפסקי כו'. אבל דם היוצא על ידי חיכוך, כחורי מחבר ומובלע בבשר, ועושה חבורה בהוצאת דם: (פ"ק ד"ה חייב כו', משום גזוז כו'. ואף על גב דהתוספות שם [שבת צד, ב ד"ה אבל] כתבו דהאי משנה על כרחך כרבי יודא אחיא דסבירא ליה מלאכה שאין צריכה לגופה חייב, ומדברי המחבר סוף סימן ש"ל דנראה דסבירא ליה עיקר הפוסקים כרבי שמעון דמלאכה שאין צריכה לגופה פטור, וזוהי תמה הש"ך בספר נקודות הכסף בסמ"ק קצ"ח [ס"ק א] על ה"טור [כאן עמוד חק] דש"י [כאן] ונחת, ע"ש. ולכן כתב מ"א עיין מה שכתבתי סוף סימן ש"ג, ר"ל בשם הר"ב [סימן שצד] דבגזוז אפילו אינו צריך לצמר וכן בנטייל צפרנים אף על גב דאינו צריך לצפרנים חייב, דהא מלאכת שבת ממשך גמרינן, ובמשכן היו גזוים עורות חתשים משום העורות ולא היו צריכים לצמר. וכן כתב לחרץ בחשובת ה"ה חכם צבי [סימן פב]: (פ"ק ד"ה) ע"פ א"ה יצא (כו'). וכן שכן שאסור. דהר"ן סבירא ליה דקיל להחזיר לאכזר כד שהביראיים אוכלים מלהחזיר לומר לגוי כו'. וכיון דמצינא חזק

(ב) וע"פ ידי גוי. עיין ט"ז. וכן כתב המ"א אות כ"ח, דמחזירין לחדו אפילו שבות דשבות על ידי עכו"ם אסור, אלא בחולה קצת שרי, עיין מ"א אות י"ב: (ב"ח) הרי זה. עיין ט"ז. שבת ק"ז א'. ורש"י [ד"ה חייב] פירש, לעשות פה חייב משום בונה (או) פתח [או] משום מתקן כלין, ובכתובות ו' [סוף ע"ב ד"ה חייב], יע"ש. ובר"מ [שבת] פרק י' הלכה י"ז מכה בפטיש, רצה ליתן טעם אף למאן דאמר מלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, עיין מגיד משנה שם, עיין מ"א אות ל"ג. ויזהר שלא ידחוק להוציא דם, רק מה שפקיד ועקור זה שרי, עיין כתובות (ו') [ז' ע"א]. ולכאורה לפה חייב היינו בכלל, דביד הוה שלא כדרכה. ומינה, ליחה אף בכלי שרי, עיין סימן ש"ז מ"א אות ו' וכאן סעיף ל"ג משמע קצת דבצורה לא החזיר שבות כדרכו. ומיהו אם גזוז העור מעל גבי מכה לית חיוב חטאת, דהא ציפורן שפירשה רובה דתו לא יניק מהגוף, ועיין רש"י ק"ז [שם] ד"ה אם לעשות לה פה לקולפה כו', אלמא דלקולפה לחדו לית חיוב חטאת. ועיין תוספת שבת [ס"ק מן]: (ב"ח) מי. עיין ט"ז. עיין סעיף ו' ז' על גבי הדין ועל גבי הרגל או ברזל מחללין שבת, ועיין מ"א אות (שם) [לד]: (ב"ח) ומצטרות. עיין ט"ז. ורמב"ם פרק ט' הלכה ט'. ועיין בטור [עמוד חק] דתרי עניני דם. ובנוסחת הר"מ ז"ל שלפנינו צריך להגיה כמו שכתב הב"י [שם] ד"ה ציפורן פירשו רובן ומצטרות, ביד שרי, וכלי פטור אבל אסור. אין מצטרות (אף על פי שפירשו רובן). אף ביד פטור אבל אסור, והוא הדין בכלי. לא פירשו רובן אף מצטרות, ביד פטור, ובכלי חייב, וכרבי יהודה, לשיטתיה פרק א' [שם] הלכה ז' דמלאכה שאינה צריכה לגופה חייב, ועיין תוספות [שבת] צ"ד ב' ד"ה אבל. ואם כן לר' שמעון אף אין מצטרות ואף לא פירשו רובן, כל שאינו צריך לעור וכדומה לית חיוב חטאת. וקשיא לי מה שכתב המחבר חייב חטאת, ובסימן ש"ל [סעיף כז] משמע דפוסק כר' שמעון, עיין סימן רע"ה מ"א [ס"ק א', וא"ה] במ"א אות ל"ה יבואר עוד. והנה אף על פי שמצטרות ומלאכה שאינה צריכה לגופה, וודאי לכולי עלמא (עיין מ"א ס"ק ל"ה) בכלי אסור, דבעי שבות על ידי שינוי, בצער, וצ"ע. ובכ"ח [סעיף לא] צפורן שפירשה, וכן הוא בגמרא [שם], ורוב זה ידוע. אבל ציצין שפירשו רובן, אינו ידוע רוב זה מאין מתחיל. ואפשר כל שדרך לקלף שם, הרוב ממנו כתלוש דמי, ועיין פירוש רש"י [שם] ד"ה ציצין ולבוש [שם]. ויש לחוש לב' הפירושים, דעד שיהיה קצת תלוש מלמטה וקצת מלמעלה, ובין שניהם באפשר רוב שרי כו'. ובכ"ח [סעיף כז] כתב דמוציא דם, אם כן בפירשו רובן צריך ליהדר שיטל בענין שלא יצא דם *, וצ"ע: (ב"ח) החושש. עיין ט"ז. עיין מ"א אות ג'. ומכל

בחלה כל גופו, ומיד אחר זה כתב דין אפר מקלה, על כרחך מיירי בלא חלה כל גופו: (פ"ק ד"ה) דהוציא כו'. ולכן מוב כו'. פן לפעמים יהיה נוחא ליה שישאר פתוח: מותר כו' (משנה פרק י"ז). דתנן מטלטלים המחת פמני שראוי לטול בה את הקנקן, אם כן על כרחך דרשאי לטול הקנקן בשבת על ידי מחט: וזכ"ר שיהיה כו' כדאיתא ריש פרק י' דסנהדרין. דף פ"ד ע"ב, דאמרינן רב לא רצה שבנו יטול לו לרב הקנקן התחוב בבשרו, דלמא בהדי דשקיל לקרן עביר חבורה ויוציא דם, והוי שגגת חנק, דבמיד כהאי גזונא באב אי עביר חבורה חייב חנק. ואף על גב דפרין התם כשי"ס ממנהינן הנ"ל דתנן מחט לטול בה את הקנקן, וניחוש דלמא עביר חבורה והוי שגגת סקילה, ומשני לר' יודא דסבירא ליה מקלקל בחבורה פטור אתי שפיר, דהא אי עביר חבורה הוי מקלקל, ולרבי שמעון דסבירא ליה מקלקל בחבורה חייב, מכל מקום לא הוה שגגת סקילה, דהא הוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, ופטור לרבי שמעון. מכל מקום כתב מ"א דעל כל פנים לכתחלה יש ליהדר במה דאפשר (גם משכחת לה דהוי פסיק רישיה, כמו שכתבו התוספות שם פ"ה, ד"ה ורבי שמעון כו'), וודאי אם אי אפשר ליהדר מכל מקום מותר כיון דעל כל פנים ליכא כי אם איסורא דרבנן, במקום צער מותר, וכמו שכתב מ"א ס"ק ל"ג. והא דהותר הפסת מורסא להוציא לחה, כתב בספר תוספת שבת [ס"ק מן] דוקא לנקבה על ידי תחיבת מחט, אבל לא על ידי צפורן, דתולש קצת מעור המורסא וכו' יש חיוב חטאת, וכמו שכתב ט"ז סוף סימן ש"ל. ואע"ג דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, עיין מה שכתבתי בס"ק דליתא: (פ"ק ד"ה) הרי זה כו'. ואי אפשר ל"בוא כו' אי נמי הרי דבר שחייב מתכוין, כן נראה לענ"ד שצ"ל, דבמגיד משנה לא הותר מדבר שאין מתכוין, ומ"א מסבירא דנפשיה תירץ תירוצו אחר: ואותו כו' או דלמא כו' וכמו שכתב סימן ש"ד סעיף ג'. דאם נסתם נקב שבתכיות על ידי הכרזא מותר לנקוב, ע"ש: והוא הדין כו' צ"ע כהאי גזונא. ר"ל, שנסתם הנקב קצת. אולם מראיתו מסימן ש"ד הנ"ל משמע אפילו נסתם לגמרי, כיון שהיה פתוח כבר, אולם לדעת ש' אומרים לא הותר שם אלא בחבורה של חרס, אבל לא בשל עץ, דהכרזא סתם הנקב בחזק: ורביה מותר כו' כמו שכתב סעיף כ"ז. דרטיה על גבי אפטורא אינו כי אם לשמרה: ומלשון הש"ע משמע כו'. דהא כתב המפסי כו' כדי להרחיב פי כו', ולא כתב כדי לנקבה, משמע אפילו פתוח ובה להרחיבה מכל מקום אסור: ובספר ראב"ן משמע דאסור כו'. משום דמוציא לחה על ידי רטיה, וכמו שכתב [מ"א] אחר זה בשם ספר הזכרונות: ועוד דאיתא דהו צער עיין סימן ש"י. סוף סעיף א.

לבושי שרד

ר. זרכות ל"ו [ע"פ] ברייתא [ור"פ שבת מא, א] וכפירות הרמב"ם בפרק כ"א מהלכות שבת הלכה [מ]:

ש. כתובות ס' [ע"פ] והביאו הר"ף בפרק כ"ב דשבת נא, א; רא"ש שם פרק כג סימן ד':

ת. תוספות ציבמות (ק"ג) [קיד] "ע"א ד"ה שבת] בשם ר"ת, וסמ"ג [לאין סה עמוד קטו; רא"ש שבת שם; טור עמוד קנב]; א. שכלי הלקט [סוף סימן קנב] בשם תוספתא [שבת פ"י הלכה יד]:

ג. [שכלי הלקט שם, בשם רבינו צנימין]:

ג. תוספתא [שבת פרק יג הלכה ז] כתובה הר"ף [ג, נ] והרא"ש פרק י"ד דשבת [סימן י] והרמב"ם בפרק כ"א [משנת הלכה מ]:

ד. שבת ק"ט [ע"פ] משנה וגמרא:

ה. טור [עמוד קנב] ממעמעות הגמרא [שם]. ולרעבו וללמאו דנקט ללא דוקא, ב"י [עמוד קנב ד"ה כל]:

ציציות לרמ"א

טו. ב"י [עמוד קנב ד"ה כמות] בשם שובלי לקט [סימן קנב]:

ס. ב"י [עמוד קנב ד"ה כל]:

הגהות והערות

[טו] גוסס ממהירות פראג מקמ"ה, וכו' נתיב חיים ומקור חיים:

[טו] גוסס ממהירות דיהנפארט מנ"צ:

[טז] כ"ה [עמוד קנב ד"ה ממהירות קראקא ש"מ ואליך הטקס "לקט צריא"ס, ראה מג"א ס"ק מנ]:

[טז] תוקן ממהירות קראקא ש"מ ואליך:

[טז] עיין דמשק אלעזר [ס"ק סג] דהכוונה "מה שכתב" השו"ע בסימן רנב סעיף ה דברי תוספתא שנגמרה שבת יא, א לנתיב קילור ענה על העין כו', אך הנכונה אליה [הערה 15] פירש "מה שכתבתי" לעיל ס"ק נח בשם תוספתא, ע"ש:

(כה) וכן אם נפל דמשכב שרי. הג"ה זו תמוה, דצ"ל [עמוד קנב ד"ה כל] כתב ו"ל, אלל אם היה מולת שאין זו סכנה הרי אמרו [שבת קט, א] שזרכיו נעשים על ידי עכו"ם, ומשמע דאוכל אוכלין המרפאין ולא חיישינן שמה ישחוק סמינ, כיון שלא התיירו לעשות מעשה הרפואה על ידי ישראל

ואפילו על ידי הסולה עצמו, עכ"ל. והנה רמ"א פוסק דלא כותיה, אלל על ידי ישראל קא שרי. ודברי שניהם תמוהים, דלרמ"א פשיטא דקשה, הא כבר נפסק בסעיף י"ז דצחולה שאין זו סכנה אין ממירין אפילו בשבות לחלל ישראל עליו. ואפילו על הכ"י דמחיר על ידי עכו"ם, קשה, דעד כאן לא שרי בעל ידי עכו"ם אלל כשאין הישראל עושה שום מעשה, ואפילו מסייע אסור

אם לא כסיע קל, כמו שכתוב בסעיף י"ז, מה שאין כן שהעכו"ם מכין המאכל וישראל אוכלו, זה לאו מסייע מקרי, אלל הוא עושה עיקר המעשה צלי צירוף העכו"ם, ופשיטא דאסור, וכן פירש מו"ם ו"ל [ב"ח שם ד"ה כל] דאסור צחולה שאין זו סכנה, וכן עיקר:

מטבל בו כדרכו החושש בנרנו ל"ז (כה) לא יערענו בשמן (כו) [נח] אבל ל"ח בולע הוא שמן ואם נתרפא נתרפא:

ל"ג גונת מותר (כו) לינק חלב מהבהמה דבמקום צערא לא גזרו רבנן ב"ח [נח] ויש אומרים שאם אין לו אלא צער של רעב מ אסור (כח) לינק מהבהמה בשבת:

ל"ד לא תיקל אשה חלב מדרה לתוך הכוס או לתוך הקדירה ותניק את בנה:

ל"ה מותר לאשה לקלח מהחלב ברי שיאחזו התינוק הדר ויניק: הגה (י) אלל אסור להטין מחלצה על מי שנטף בו רוח רע מוא (כט) דלית זו סכנה:

ל"ו אין לועסין מצמבי (עין סימן ר"ו סעיף ג') פירוש (ס) [נח] ולא שפין בו השיניים לרפואה (י) ואם משום ריח הפה מותר:

ל"ז כל אוכלים ומשקים שהם מאכל בריאים מותר לאכלן ולשתותן לרפואה אף על פי שהם קשים מ"ב לקצת (ל) דברים [ס] ומוכחא מילתא דלרפואה עבד אפילו הכי שרי וכל שאינו מאכל ומשקה בריאים אסור לאכלו ולשתותו לרפואה [ס] (דוקא) מי שיש לו מיחוש בעלמא והוא מתחזק וחולך כבריא (ואם) ב [סא] [אבל אם] [סב] אין לו שום מג מיחוש מותר: הגה (כח) [סב] וכן אם נפל מ"ד (כ"א) למשכב שרי:

מותר. צטור [עמוד קנב] כתוב, ושומה אותו לרעבו וללמאו מותר. משמע דאם עושה לרפואה אסור אף על פי שהוא צריא. וכן משמע בסעיף מ"ז, דהא הרוחץ ציס צריא הוא. וכן משמע צירושלמי דף י"ד ע"ג [שבת פרק יד הלכה ג] גזי מי משרא. ועוד, דקאמר בגמרא [שם קט, ג] אף על פי שיש לו חטטין בראשו כו', ע"ש. וכן משמע סוף פרק כ"ב דשבת [קמ, ג], דלמירין אסור לעמוד בקרקע של דיומסת, שמעמלת ומרפא. וכן משמע בצרכות דף ל"ח [ע"פ], דפריך ורפואה בשבת מי שרי, ולא משני דמירי באלס צריא, אלל על כרחך דאפילו באלס צריא אסור. וכן כתב טל אורות דף ו' ע"ג, וכן כתבו הרמב"ם ומגיד משנה בזה"ל [שבת פרק כ"א עיין שם דין (ו') [כ]. וכן משמע בתוספות [שבת דף י"ח [ע"פ] דל"ה ומתפארת, עיין מה שכתבתי סעיף כ"א [ס"ק כג]. וכן משמע בגמרא [שם דף ק"ח [ע"פ], רצין הו' חילי צמריה דר' ירמיה, אמר ליה מהו למימשי מהנהו מיל כו', משמע דצריא היה. ועיין מה שכתבתי סעיף מ"ג [ס"ק מו], ועיין שם בתוספות: מ"ד דמשכב שרי. לאכול ולשתות. ואפילו ישראל אחר מותר לעשות לו דבר שהוא משום שבות, כמו שכתוב סעיף י"ז. ועוד, דלמירר [ב"ה כ, א] הו' חולי קצת ולא נפל למשכב, כמו שכתבתי לעיל [ס"ק יצ], דלא כצ"ח [עמוד קנב ד"ה כל]:

ערך דחם דמהריק"ש

סוף סעיף דר [לתוך הכוס או לתוך הקדירה]. אלל בקרקע יש ממירר. ועיין סימן ש"ל דין ט':

באר היטב

הרפואות, כדלעיל סעיף ג', ט"ז [ס"ק מ]: (כה) לא יערענו. פירוש, שישאף השמן צפוי, דמוכח מילתא דלרפואה עבד, ואפילו ע"י אניגרון אסור, צ"י בשם הרמב"ם, [מ"א ס"ק לו]: (כו) אבל בולע. ואם אין דרך הצריא ללעו אסור, מ"א [ס"ק לט]: (כז) לינק. שזה דוקא לרפואה, [מ"א ס"ק מ]: (כח) לינק. אלל יחלוב לתוך המאכל, עיין מ"א [שם], עיין סימן ש"ב סעיף ד' [ס"ק יא]: (כט) דלית. ולערא ימירא נמי ליכא שם. הא לאו הכי

סעיף ד' [ס"ק יא]: (כט) דלית. ולערא ימירא נמי ליכא שם. הא לאו הכי לרפואה לנתיב מעיים, שרי, מ"א [ס"ק מ]. ומכאן י' להמיר לנתיב צחוטמו עבד הטיעוין בשבת, אף על פי ששפוף אותו בשכלי הגולה, כיון שרוב העולם נושפין אותו בחול, הלכות קטנות חלק א' סימן ק"א. ועיין ס"ק ל"ב מה שכתבתי שם בשם ה"ט: (לא) דמשכב שרי. לאכול ולשתות. ואפילו ישראל אחר מותר לעשות לו דבר שהוא משום שבות, כמו שכתוב סעיף י"ז, מ"א [ס"ק מד]. והט"ז [ס"ק כה] וצ"ח אסור בכל ענין צחולה שאין זו סכנה, ע"ש, ועיין יד אהרן [הג"ח]. ודע, הא דכתב השו"ע דאם אין לו שום מיחוש מותר, היינו ששומה או אוכל אותו לרעבו וללמאו, וכן כתב הטור בזה"ל, אלל אם עושה לרפואה אסור אף על פי שהוא צריא, פוסקים, ועיין מ"א [ס"ק מג]:

הגהות רעק"א

(יב) [שו"ע סעיף יז] ואם משום ריח הפה. והוא מתוספתא [שבת פרק יג הלכה ז] חובא ברי"ף פרק שמנה שרצים [שבת מ, ב]. וקשה לי מזה על תוספות שבת דף ס"ד ע"ב ד"ה ובלבד שלא תתן וכו', בשם הר"י פורת דגוריה משום שחיקת סמינים כיון דלרפואה הוא, והא (פלפול) [פילפל] הוא משום ריח הפה, ובתוספתא זו מפורש דמפני ריח לא מקרי רפואה, רצ"ש:

הרפואות, כדלעיל סעיף ג', ט"ז [ס"ק מ]: (כה) לא יערענו. פירוש, שישאף השמן צפוי, דמוכח מילתא דלרפואה עבד, ואפילו ע"י אניגרון אסור, צ"י בשם הרמב"ם, [מ"א ס"ק לו]: (כו) אבל בולע. ואם אין דרך הצריא ללעו אסור, מ"א [ס"ק לט]: (כז) לינק. שזה דוקא לרפואה, [מ"א ס"ק מ]: (כח) לינק. אלל יחלוב לתוך המאכל, עיין מ"א [שם], עיין סימן ש"ב סעיף ד' [ס"ק יא]: (כט) דלית. ולערא ימירא נמי ליכא שם. הא לאו הכי לרפואה לנתיב מעיים, שרי, מ"א [ס"ק מ]. ומכאן י' להמיר לנתיב צחוטמו עבד הטיעוין בשבת, אף על פי ששפוף אותו בשכלי הגולה, כיון שרוב העולם נושפין אותו בחול, הלכות קטנות חלק א' סימן ק"א. ועיין ס"ק ל"ב מה שכתבתי שם בשם ה"ט: (לא) דמשכב שרי. לאכול ולשתות. ואפילו ישראל אחר מותר לעשות לו דבר שהוא משום שבות, כמו שכתוב סעיף י"ז, מ"א [ס"ק מד]. והט"ז [ס"ק כה] וצ"ח אסור בכל ענין צחולה שאין זו סכנה, ע"ש, ועיין יד אהרן [הג"ח]. ודע, הא דכתב השו"ע דאם אין לו שום מיחוש מותר, היינו ששומה או אוכל אותו לרעבו וללמאו, וכן כתב הטור בזה"ל, אלל אם עושה לרפואה אסור אף על פי שהוא צריא, פוסקים, ועיין מ"א [ס"ק מג]:

שער תשובה

שבת (ל) בריאים. עיין באר היטב. ועיין בשו"ת מים רבים [אור"ח סימן כח] כתב גם כן להתיר לשאוף טאבצ"ו בנחיריו אף על פי שעושה כן לפי שעלול במיחוש הראש, כיון שנתפשט שאיפת הטאבצ"ו לגדולים וקטנים משום תענוג או משום ריחא, ולא מוכחא מילתא דעבד לרפואה. וגם מחיר שם למלול צורות ורגבים של טאבצ"ו [שירד] [שנדבך] ביותר מחמת הלחות:

שרי, עיין סעיף י"ז, מ"א [ס"ק מא]: (ל) בריאים. יש מוחקים צריא, וגורסים דצריא, ופירושו כלומר אף על פי ששקשה לשיניס, ומוכח מילתא שעושה לרפואה לנתיב מעיים, שרי, מ"א [ס"ק מ]. ומכאן י' להמיר לנתיב צחוטמו עבד הטיעוין בשבת, אף על פי ששפוף אותו בשכלי הגולה, כיון שרוב העולם נושפין אותו בחול, הלכות קטנות חלק א' סימן ק"א. ועיין ס"ק ל"ב מה שכתבתי שם בשם ה"ט: (לא) דמשכב שרי. לאכול ולשתות. ואפילו ישראל אחר מותר לעשות לו דבר שהוא משום שבות, כמו שכתוב סעיף י"ז, מ"א [ס"ק מד]. והט"ז [ס"ק כה] וצ"ח אסור בכל ענין צחולה שאין זו סכנה, ע"ש, ועיין יד אהרן [הג"ח]. ודע, הא דכתב השו"ע דאם אין לו שום מיחוש מותר, היינו ששומה או אוכל אותו לרעבו וללמאו, וכן כתב הטור בזה"ל, אלל אם עושה לרפואה אסור אף על פי שהוא צריא, פוסקים, ועיין מ"א [ס"ק מג]:

ביאור הגר"א

[נח] [נפ"ה יצ] אבל בולע כו'. לשון הרמב"ם [שבת כא, ב] שמן הרבה, ומפרש מה שכתוב שם [זכרות לו, א] נותן לתוך אניגרון, לאו דוקא, אלל משום דאין דרך לבלוע שמן הרבה כי אם על ידי אניגרון, ולמד זה מחומק, כנזכר לעיל [בשו"ע]: [ג] [נפ"ה יצ] ויש אומרים. יבמות ק"ד א' וכפירוש ר"ת שם [תוספות ד"ה שבת]. וסבירא הראשונה סבירא לה דהתם איירי גם כן בחולה, וסובר דפליגא ארבי מירוס [כתובות ס, א], והלכה כמירוס כמו שפסק ר' יוסף [שם], וראיה

מדקאמר הלכה מכלל דפליג, ר"י שם [בתוספות הג"ל], וכן כתב הר"ף [שבת סא, א]. ועיין מ"א [ס"ק לט]: [נז] [נפ"ה יצ] ולא שפין כו'. לשון תוספתא [שבת פרק יג הלכה ז] בסס, ועיין ב"ח [עמוד קנב ד"ה אין]: [נט] [נפ"ה יצ] לקצת דברים, כצ"ל, מ"א [ס"ק מב], וכמו שכתוב שם [שבת ק"א א': [ס] [הגה] ודוקא כו'. עיין מ"א [ס"ק מג]: [סא] [שירד] אבל אם כו'. עיין תוספות [שבת י"ח א' ד"ה ומתפארת כו', וי"ל כו'. ועיין מ"ש שם מהתוספתא [סב]. ועיין סעיף ל"ח: [סב] [הגה] יבן אם. ואף דברים האסור לכריא מותר לו, כגון מלאכה גמורה על ידי עובד כוכבים, וכל שכן דבר המתיר לבריא. תורת האדם ושער המיחוש:

לא יא יערענו. עיין מ"א. דסתם לה הרמז"ס, משמע אפילו על ידי אניגרון אסור. אבל בזעל מיד שרי אף בלא אניגרון, יע"ש: א"ח בולע. עיין מ"א. הב"מ אומר בשמן בלא אניגרון כו'. ועיין סימן ר"ב סעיף ד' דשמן בעיניה אוקי מוק ליה, וז"ע: א"ח ויש אומרים. עיין מ"א. ועיין אליה רבה [ס"ק לז] מה שכתב למלך בין תלות מאלל, דציוס טוב המירו אורל נפש, לא בשבת, וכן לער רענון, יע"ש: ב' אסור. עיין מ"א. ציוס טוב שרי, כמו שכתב הלבוש [סעיף לג]. ואם יש אורלן אסור, דיכול לחלוט ואפשר הוה כחולה שאין סכנה. וגוה, רפואתו דוקא לינק בעצמו, ומשום הכי אף שיש עכו"ם או יש מאלל, עיין מוספות יצמות קי"ד א' ד"ה שבת. ויש להאמר, דשם משמע יוס טוב אסור לאו, ובסימן מק"ה [ס"ק א"ב] משמע דיוס טוב רק נולד, ואי"ה יצואר שם. ועו העומדת לחלצה, דמוקפה, אפילו הכי שרי, וכן בשבת מחירין כמה שזותים לחולה שאין סכנה, מפרק כלומר יד ומוקפה וכדומה. ועיין סעיף י"ז, למאן דלמר על ידי ישראל אסור שבות בחולה שאין סכנה על ידי שינוי, לרמז"ן [מורם האדם שער המיחוס] אמי שפיר, עיין ב"י [עמוד מורסא]; סימן רעו עמוד קסג ד"ה כחול. ומוקפה גוה דהמירו גוה משמע אף עומדת לחלצה, וכל שכן למאן דלמר [עיין ב"י סימן שיש עמוד שז ד"ה אכל] בשבת הכל מוקפה, אף המירו אסור דרענון, עיין יו"ד [סימן] קנ"ה [ש"ך ס"ק ד]. ובשולי עכו"ם היכרא אית ליה, והמירו מעשה שבת, הוא הדין בשולי עכו"ם, מה שאין כן מוקפה לאכול, וז"ע כעס * : ב'א דרית. עיין מ"א. עיין לבוש [סעיף לה] ועולת שבת [ס"ק לז] משמע להקל ולחלוט לקטרה הוה מלכא דין מורה, מפרק ממש, ואסור בחולה אין סכנה. עיין סימן ש"ל במ"א [אות י"ז], על גבי קרקע שרי. ומוחר לחלוט על גבי קרקע, שיאמו הדד, דמלכא שאלה נריכה לגופה, ולא הוה מפרק דאיל לאיבוד, שרי לחינוק חולה שאין סכנה. ולרוח רעה אסור, דלית סכנה וגם כערה ימורא ליה, שם ב"י [סימן על עמוד מקיג ד"ה וסני]. הא לאו הכי שרי, כמפיס מורסא וכדומה. וצריך לישב מאי שם סעיף י"ז בחולה שאין סכנה ממפיס מורסא וכדומה. ועיין סימן ש"ז [ס"ק יז], ולהר"מ [שם] א, ון מפס אף מלכא שאלה נריכה לגופה לא הוה: ב'א דרית. עיין מ"א. דברים גרס, לא נריכא, וכן הוא בלבוש [סעיף לז]. דלדידיה לא נריך היכרא, כיון דרענון אורלן אסור אף שהם נריכא: ב'א דרית. עיין מ"א. דלף כהא גוהא כל שכוונתו להיוס גופו נריא אסור אף נצריא, וכן הוא בלבוש [ס"ק] דוקא לרענון ולמלאו או לחלצה: ב'א דרית. עיין מ"א. עיין ט"ו [ס"ק כ"ה]. ולא הצינו, דזה אמי שפיר לדיעה ראשונה בסעיף י"ז דחולה שאין סכנה שרי לישראל לעשות שבות, ואמימר דכחיל לעינא על ידי עכו"ם, קלם חולי היה. מה שאין כן לדיעה ב' ג' ד' קשה:

מחצית השקל

כתב מ"א דהטור דוקא נקט, ולדיקא דאם עושה לרפואה אסור, ואם כן אין חילוק בזה בין בריא לחולה, וצריך לומר בזה אורחא דמלתא נקט, דסתם חולה שיש לו מיחוש עושה לרפואה, וסתם בריא אין כוונתו כי אם להעביר ולצמאון: דהא הרוחץ ב' בריא הוא. ואפילו הכי אסור בשוהה כיון דמוכח מלתא, והוא הדין הכא, כיון שאינו מאכל בריאם ומוכח מלתא נשתנה עבד, אסור אפילו לבריא: ועוד דקאמר בגמרא, דף ק"ט: אף על פי שיש לו חמטין. דאיתא התם, רוחצים במי גרר ובחמי טבריא ובמי משרה אף על פי שיש לו חמטים בראשו, כמה דברים אמורים שלא נשתנה, אבל נשתנה אסור, עכ"ל הגמרא. ומדקאמר אף על פי שיש לו חמטים, משמע דעיקר הברייתא מיירי בלא חמטים, וקא משמע לן רבואת אפילו יש לו חמטים. הרי דרישא מיירי בכל גווני, בין יש לו חמטים ובין אין לו חמטים, ועל זה אמר בזה דברים אמורים, אבל נשתנה אסור, משמע בכל גווני, אפילו לית ליה חמטים, דהיינו בריא, ואפילו הכי אסור הואיל ומוכחא מלתא: אסור לעמוד בקרקע כו'. מדנקט סתמא אסור לעמוד, משמע כל אדם אפילו בריא, והיינו טעמא דמוכח מלתא דלרפואה עבד, דהא כתב רש"י שם [ד"ה] שמעמלת, מחממת. [ד"ה] ומרפא, שהטיט מלות. ועל כרחך שעומד בטיט, וכן משמע הלשון אסור לעמוד בקרקע כו', ואין דרך בני אדם לעמוד בטיט, וניכר שעושה לרפואה: ורפואה בשבת מי שרי. דאמר שתייתא רכה אמר רב דמברך שהכל כיון דלרפואה קעבדי ליה. מתיב רב יוסף והתנן ושרין שבוחשים את השתייתא בשבת (ומבואר לעיל סימן שכ"א סעיף י"ד) ורפואה בשבת מי שרי, ואמר ליה אביי ולטעמך הא תנן כל האוכלין אוכל אדם לרפואה בשבת כו', אלא על כרחך גברא לאכילה מכיון ורפואה ממילא איתא, הכי נמי גברא כו'. ולמה לא מוקי לה בבריא ולכן מותר, אלא על כרחך אפילו בבריא אסור היכי דמוכח מלתא. ושתייתא צריך לומר גם כן דאינו מאכל בריאם, דהא אמר דלרפואה עבדי ליה: וכן כתב הרמב"ם [כו"ן פרק כ"א] [כו"ן דין כ' וז"ל, הצריך לדון פלפלין כו' אבל לא במכשתה, מפני שהוא טוחן, לפיכך אסור לבריא להתרפאות בשבת, גזירה שמא ישחוק סממנים, כיצד, לא יאכל דברים שאין מאכל בריאם. וכתב עליו המגיד משנה וז"ל, משנה שבת קט, בן אין אוכלין כו', ופירש כל הדברים הללו בבריא שאינו נופל למשכב, ולא חולה, עכ"ל. הרי דברבר שאינו מאכל בריאם דמוכח מלתא, אפילו בבריא אסור אם מכיון לרפואה: וכן משמע בתוספות דף י"ח. הם דברי התוספות שהביא מ"א בס"ק כ"ב, שכתב דהאי דשורין קלורין דף ק"ח מיירי בבריא, ואינו מניחו לרפואה כי אם לתענוג, הרי דלרפואה אסור אפילו לבריא, וצריך לומר דהתם גם כן מוכחא מלתא: רבין כו' דר' ירמיה. אגודא דימא דסדום, אמר ליה מהו לממשי מהני מא בשבת, אמר ליה מותר, אמר ליה מהו לפתוח ולסגור, ופשיט ליה לאיסור. ומשמע דעל עצמו היה שואל, דאי על חולה היה שואל הוה ליה למימר מהו לממשי חולה, והא הוא בריא הית שהיה היה מהלך בתרתי דר' ירמיה: [ס"ק מד] למשכב כו'. ואפילו ישראל אחר מותר כו'. והיינו על ידי שינוי, כדלעיל [סעיף יז]: ועובדא דאמימר כו'. דלא התיר כי אם על ידי גוי למכחל, והוא רק שבות, וכמו שכתב מ"א לעיל ס"ק י"ב:

אוצר מפרשים

צערא בשבת אסור, לא קיימא לן כאבא שואל, אלא כרבי מרינוס, וכדפסק רב יוסף, עיין תשובת [הרשב"א המיוחסות לרמב"ן] סימן ר"ו: (אשל אברהם, ב) וז"ל (מ"א ס"ק מ) אסור לינק בשבת אבל ביום טוב מותר מיהו, כצ"ל: (תניח חיים)

נראין שם, אם כן אסור לישראל בעצמו לעשות שבות כדרכו בלי שינוי, ועל ידי שינוי הוא דשרי, כמו צפורן שפירשה רובה וכדומה. עיין מה שאכתוב באות כ"ה א"ה: (כ"ה) וכן. עיין ט"ו. ובאליה רבה [ס"ק מד] פירש על ידי עכו"ם. ומכל מקום קשה, דישראל אוכלו, הוא עושה. ועיין מ"א [אשל אברהם] אות (י"ד) [מד]. ולא הבינותי, דנפל למשכב נמי כל שלא על ידי שינוי אסור, וצ"ע:

למחר האוכל צרענון, וגם ליכא עכו"ם, דהי דרענון כמקלם חולי ושרי על ידי עכו"ם ציוס טוב דהוה שבות דשבות טולד כו' טוב יותר מעל ידי ישראל, ואפשר הוה כחולה שאין סכנה. וגוה, רפואתו דוקא לינק בעצמו, ומשום הכי אף שיש עכו"ם או יש מאלל, עיין מוספות יצמות קי"ד א' ד"ה שבת. ויש להאמר, דשם משמע יוס טוב אסור לאו, ובסימן מק"ה [ס"ק א"ב] משמע דיוס טוב רק נולד, ואי"ה יצואר שם. ועו העומדת לחלצה, דמוקפה, אפילו הכי שרי, וכן בשבת מחירין כמה שזותים לחולה שאין סכנה, מפרק כלומר יד ומוקפה וכדומה. ועיין סעיף י"ז, למאן דלמר על ידי ישראל אסור שבות בחולה שאין סכנה על ידי שינוי, לרמז"ן [מורם האדם שער המיחוס] אמי שפיר, עיין ב"י [עמוד מורסא]; סימן רעו עמוד קסג ד"ה כחול. ומוקפה גוה דהמירו גוה משמע אף עומדת לחלצה, וכל שכן למאן דלמר [עיין ב"י סימן שיש עמוד שז ד"ה אכל] בשבת הכל מוקפה, אף המירו אסור דרענון, עיין יו"ד [סימן] קנ"ה [ש"ך ס"ק ד]. ובשולי עכו"ם היכרא אית ליה, והמירו מעשה שבת, הוא הדין בשולי עכו"ם, מה שאין כן מוקפה לאכול, וז"ע כעס * : ב'א דרית. עיין מ"א. עיין לבוש [סעיף לה] ועולת שבת [ס"ק לז] משמע להקל ולחלוט לקטרה הוה מלכא דין מורה, מפרק ממש, ואסור בחולה אין סכנה. עיין סימן ש"ל במ"א [אות י"ז], על גבי קרקע שרי. ומוחר לחלוט על גבי קרקע, שיאמו הדד, דמלכא שאלה נריכה לגופה, ולא הוה מפרק דאיל לאיבוד, שרי לחינוק חולה שאין סכנה. ולרוח רעה אסור, דלית סכנה וגם כערה ימורא ליה, שם ב"י [סימן על עמוד מקיג ד"ה וסני]. הא לאו הכי שרי, כמפיס מורסא וכדומה. וצריך לישב מאי שם סעיף י"ז בחולה שאין סכנה ממפיס מורסא וכדומה. ועיין סימן ש"ז [ס"ק יז], ולהר"מ [שם] א, ון מפס אף מלכא שאלה נריכה לגופה לא הוה: ב'א דרית. עיין מ"א. דברים גרס, לא נריכא, וכן הוא בלבוש [סעיף לז]. דלדידיה לא נריך היכרא, כיון דרענון אורלן אסור אף שהם נריכא: ב'א דרית. עיין מ"א. דלף כהא גוהא כל שכוונתו להיוס גופו נריא אסור אף נצריא, וכן הוא בלבוש [ס"ק] דוקא לרענון ולמלאו או לחלצה: ב'א דרית. עיין מ"א. עיין ט"ו [ס"ק כ"ה]. ולא הצינו, דזה אמי שפיר לדיעה ראשונה בסעיף י"ז דחולה שאין סכנה שרי לישראל לעשות שבות, ואמימר דכחיל לעינא על ידי עכו"ם, קלם חולי היה. מה שאין כן לדיעה ב' ג' ד' קשה:

גם דרך הבריאים לפעמים שותים אותו, מכל מקום כיון דהאי חושש בשינוי לא הוה רק מיחש בעלמא ולא חלה כל גופו, ומתוך מעשיו ניכר שעושה לרפואה דהא פולטו, ולכן אסור לגמע ולפלוט, כל שכן לומר לגוי לעשות מלכא, וכמו שכתבתי לעיל סעיף י"ז [ס"ק יב], ושם הבאתי דברי הר"ן בסעיף ג', ע"ש: (פ"ק ד"ה) א"ח כו'. על ידי אניגרון. היינו מ"א דסלקא. ואף על גב דדרך לשותתו כהאי גוהא, כמו שכתוב לעיל סימן ר"ב סעיף ד', מכל מקום כיון דמוכח דלרפואה עבד אסור: (פ"ק ד"ה) בולע כו'. וב"ה אומר בזה, דבשו"ע הביא דעת הרמב"ם [שבת כא, כז], וכתב הרב ב"י [עמוד חקב ד"ה והרמב"ם] לפרש אליבא דברי הש"ס בברכות דף ל"ו [ע"ה] דתניא החושש בגרונו לא יערענו בשמן תחלה בשבת אבל נותן שמן הרבה לתוך אניגרון ובלוע, דסבירא ליה דהאי דנקטה ברייתא לתוך אניגרון הוא לאו דוקא, אלא אורחא דמלתא נקט, ואפילו בלא אניגרון מותר כיון שבלוע. וממילא לדידיה אם משהה, אפילו על ידי אניגרון אסור, דאניגרון לא מעלה ולא מוריד, ופסק בשו"ע כוותיה. והב"ח אומר בזה, ר"ל בלא אניגרון, משום דפסק כהתוספות [שם ד"ה] לא יערענו דמפרשים דבעי תרתי, על ידי אניגרון וגם בולע ולא משהה: (פ"ק ד"ה) ויש אומרים שאם. צריך עיון דאדרבה כו'. דבכתובות דף ס' [ע"ה] תניא, ר' מרינוס אומר גוהא יונק חלב מבהמה בשבת, ופסקין שם הלכתא כוותיה. והקשה הר"ף [שבת סא, א] הא אמרין ביבמות דף קי"ז [ע"ה] תני אבא שאל אמר נהגים היינו לינק במבהמה טהורה ביום טוב, ומקשה הש"ס ממה נפשך, אי איכא סכנה אפילו בשבת יהיה מותר, ואי ליכא סכנה למה הותר ביום טוב, ומשני לעולם דליכא סכנה אלא כיון דיונק בפיו הוה מפרק כלאחר יד, וליכא כי אם איסור דרבנן, ובמקום צער לא גזרו ביום טוב דאיכא איסור לאו, אבל בשבת דאיסור סקילה לא התירו. ולכן הקשה הר"ף דהא גוהא ליכא סכנה ואפילו הכי הותר אפילו בשבת. ותירץ דאבא שאל חולק על רבי מרינוס, וכן משמע מדקאמר הלכה כרבי מרינוס, מכלל דאיכא דפליג, ולא קיימא לן כאבא שאל, ולכן התיר הר"ף אפילו בשבת. והיא דעה ראשונה שהובא בשו"ע. והתוספות [כתובות שם ד"ה גוהא] כתבו בשם ר"ת דלא פליג, דר' מרינוס דמיירי בגוהא דהוא צער מחמת חולי, בזה הותר אפילו בשבת, אבל אבא שאל מיירי בצער רענון, דה לא הותר כי אם ביום טוב. והוא דעת יש אומרים שהביא בשו"ע. ועל זה תמה מ"א, דמלשון שו"ע משמע דלדעה ראשונה דהיינו הר"ף אפילו מחמת צער רענון מותר אפילו בשבת, דהא הר"ף לא חילק בין צער לצער, ובאמת זה ליתא, דאדרבה להר"ף בצער רענון אפילו ביום טוב אסור, ומהאי טעמא כתב במלחמות לא ניהא להר"ף בתירוץ ד"ה, ואם כן אדרבא יש אומרים מקילים יותר מהר"ף שהוא דעה ראשונה: (פ"ק ס) אסור כו'. כמו שכתוב סימן תק"ה. דמשקה הבא לאוכל כאוכל דמי, ולכן אפילו לבריא מותר, ועיין שם במ"א [ס"ק ג], ואם כן למה נתייר איסורא: ובגוה. אפילו יש לו אוכלים או גוי מכל מקום מותר לינק מן הבמה, דרפואתו בכך לינק מן הבמהה עצמה: (פ"ק מ) אקצא כו'. ומוכחא מלתא כו'. כיון דעל כל פנים אינו ניכר מתוך מעשיו שעושה מעשה רפואה כמו בסעיף ל"ב בחושש בשינוי כו', מותר: (ס"ק מג) מיחוש כו'. בפור כתוב כו' משמע כו'. דלא כהרב ב"י [עמוד חקב ד"ה כן שכתב דלאו דוקא לרענון ולצמא אלא אורחא דמלתא נקט, לזה

ז (שם סעיף ד"ה) א"ח גזרו. והא דקאמר אבא שאל בפרק חרש [יבמות קד, א] וינקים מבהמה טהורה ביום טוב, ופריך הכי דמי אי דאיכא סכנה אפילו בשבת נמי כו', ושני לא צריכא דאיכא צערא, ומפרק כלומר יד הוא, ושבת גזרו כו', ושמע מינה אפילו במקום

ו. מרדכי שם [רמז שפד]:
ז. שבת קמ"ז [ע"פ] משנה
וגמרא:
ח. ה"ר"ף [שם סג, א] וזה"ל שם [פרק כג סימן
טז]:
ט. כ"י עמוד סדק ד"ה
אין, דעת ה"ר"ף
והר"ש הנ"ל:
י. שם ס"ו [ע"פ]:
י. שם:
כ. שם קמ"ז [ע"פ]
וכפירוש הרמב"ם בפרק
כ"א מהלכות שבת [הלכה
פח]:
ל. שם ברמב"ם [הלכה
לא]:
מ. אגב שיטת מילי
רמב"ם חזר ושנאו כאן
ונתבאר בסעיף מ' [אות
ע]:
נ. עבודה זרה כ"ח [ע"פ]
ופירש רש"י [ד"ה מעלין]
גדי האזן שפעמים
יורדים למטה ומתפרקין
הלחמים:
נ. שם כט, א וכפירוש
רש"י שם ד"ה
איסוראמא גליגא
אחריתא: ר"ף שבת מ,
א:
ס. רמב"ם בפרק כ"א
[משנה הלכה לא]:
ע. שבת ק"ט [ע"פ]
בדייתא וגמרא:
פ. שם בגמרא [וכפירוש
רש"י שם ד"ה גרשים] וכן
כתב הרמב"ם בפרק
כ"א [שם הלכה טז] וסא"ל
פוסקים [מגיד משנה שם
דעת הרמב"ם שם ד"ה
מתקמי: ר"ן שם מ, ז ד"ה
מ"ר רותין]:
ז. חלק [מטהרין] ק"א
[ע"פ] בדייתא:
ק. רש"י שם [ד"ה
ולתקין]:
ה. שם בדייתא:
ש. שבת קמ"ז [ע"פ]
בגמרא ודלא כסא"ל
משנה [ר"ף שם סג, א]:
זא"ש שם סק כב סימן טז]:
ח. שבולי הלקט [סימן קח]
בשם ספר יראים [סימן
רעד קל, ב; דוקא סימן ט:
א. כל בו [סימן לא כט, ג]:

חכמת ש"מ

[שם סיפה סוף] בדייתא
על גב היין להקריב וכו', וכו'
הנה נאמתי בני שנקלה על
עיוני בחולי הסורים הנקרא
שחורלע שטור רחמנא לילן,
עד שגמלאו כל הרפואה
למלא לו מזון, רק בעיר אחת
של נכרים רחוק לקבל אל
בשפוטאכל של נכרים למלא
לו רפואה שלא יתקלקל מאור
עיוני לגמרי, שערין יהיה בידו
לילך בעצמו על כל פנים, אך
לעקר לאכלו שם טריפות, מה
דיו, אם רשאי לעשות כן או
לא, זה אשר השבתי, הנה
לכאורה היה נראה להמיר
בפשיטות, דהרי מפורש בש"ס

מה מותר לטוב. נראה לי הטעם כמו שכתוב סעיף מ"ג שדברים
אלו אין עושין בסממנים: מוז אין מתעמלים. כתב בשלטי גבורים
[שבת סג, ז אות ב] דוקא לשפסף בנחת שרי, ולא בנחת, לרש"י [שם קמ, א
ד"ה ומתעמלין] והטור [סימן שם עמוד תפח]. ולהרמב"ם [שבת כה, כח]
אפילו בנחת שרי אם אינו מכחין לצוא
לידי זיעה. ומסופקי בשפסוף
שעושים ליגיעי כח כדי להשיג כחן
אליהם ולצטל מהם עיפותן, כ"ע
אם מקרי רפואה או מענוג, ולפירוש
רש"י וטור פשיטא דאסור דהא
אפילו למענוג אסור, ע"כ. ועיין מה
שכתבתי סעיף ל"ז [ס"ק מג]:
מו ואסור לרחוק. שמה יבא
להשקותו סמנים המשלשלים:
מה ויש ד' צער. הא לאו הכי
אסור, משום עובדא דחול:
מה רוחצין בו. אין רוחצין במים
שמשלשלים, ולא בטיט שטוענין בו
וכו', מפני שכל אלו צער הם, וכחצי
[ישעיה נח, ג] וקראת לצבת עונג,
עכ"ל רמב"ם [שבת פרק כ"א הלכה
כט], וכן כתב הסמ"ג [לחין סה עמוד
רלז]. ואם כן אסור לשמות משקה
המשלשל, דאין לך צער גדול מזה,
ועיין מה שכתבתי סעיף ל"ז [ס"ק
מג] וסעיף מ"ב [ס"ק מן]. ונראה לי
דמקום שאין דרך לרחוץ בחמי
טבירה אלא לרפואה אסור בשבת:
ג ע"ג גב היין. והוא הדין מה
שעושין לאדם שמש צעיו, שמקיפין
אותו בטבעת כדי שלא יתפשט הנפח
(מרדכי שבת רמז שפה, בשם רש"י
סנהדרין קא, א ד"ה כל): נא מחזירין
אותו. ר"ק לעיין, דגמרא [שבת
קמ, א] לא המירו אלא להחזיר
השכר, דהיינו ענש הנשכר, וכמו
שכתבו ה"ר"ף [שם סג, א] והר"ש
[שם פרק כג סימן טז] ורבינו ירוסם
[נתיב יב ח"ט עט, ג] וברמזים [קליור
פסקי הרא"ש שם אות טז], אבל ענש
שלא ממקומו אסור, דהא אפילו
לשפספו אסור, וכמו שכתוב סעיף

ל'. וכן משמע בגמרא [שם] בעובדא דרז אורא, ע"ש. [וכן משמע (ממש"ל) [מסימן ש"ל] סעיף ט' דאסור לישר איברי הולד דהו
כבויה, וכו'. וכן כתב בנחת הגדולה [הגה"ט] בשם ר"ש הלוי [לחין סימן כג] שהקשה זה. וגם הרמב"ם לא הביא דין זה, לכן אין להקל:
גב יצבע אותו. ואף על גב דמקלקל פטור, מכל מקום אסור [פסקי רקנ"ט סימן קכ"ג]. ונראה לי דבגד אדום פשיטא דאסור: גב ואסור
להוציא דם. רש"י פירש סוף עירובין [קא, ז ד"ה כאן] דהוה ליה חובל, והוה אז מלאכה. וכן כתב הגהות מיימוניות [שבת פרק כ"א הלכה
כו אות א] דהמניח דבר המושך דם וליתא הוה מפרק. ומלשון רש"י [שם ד"ה ואם להוציא דם] משמע דדוקא כשהמניח בגמיו הוא דהוה אז
מלאכה, דהוה עבד מעשה, אבל כשמניח עליה דבר המושך דם לא הוה אז מלאכה, דהוה לא עבד מיד. ואם כן כל שכן כשמעמיד עלוקה
שקורין ניגל"ן דשרי לחולה, כמו שכתוב סעיף י"ז [ס"ק יב] דשרי שבות. אבל בנכרים דף י"ט [ע"פ ד"ה ואם להוציא דם] משמע דכשנמכרין
להוציא דם, אפילו אין מהדקו הוה מלאכה. ובסנהדרין דף ע"ח [ע"פ] שהשיך בו נחש (ר"מ) [ר' יהודה] מחייב, [רש"י ד"ה בין שצוין משום
דהו כמקוק סקין צטענו, ולאו גרמא הוא שהרי כלי משחיתו צידו, ע"כ. ואפילו רצון דפטרי, היינו דסבירא להו דאדם מעצמו מקיא, אבל
גבי עלוקה הוה כמו שעושה בידים. והמונח דם בפיו אסור, דהוה חצורה [רש"י פרק י"ט שבת קלג, ז ד"ה מהו], וא"כ אסור למנוח דם שצין
השינים, ואפשר דהוה אז מלאכה, ועיין סימן ש"כ סעיף א' [ס"ק ד]: גב ויש אומרים שבוירך. ויש מתפקקין לאסור משום שמרפא:

אוצר מפרשים

ח (שם סיפה סוף) מותר לטבול ביום חם ע"ל, כצ"ל:
י (שם) אונק"ל. כתב הרמב"ם [סימן ק"י, מי שפלה ערלת גרון אסור להגביה
בשבת. מי שחכו ופיו מלא אבעבועות, אין לו לילך לאילן המלצר להניח עליו
בפיו מן המחבר, כי משתמש באילן, ע"כ. ורבינו ירוסם [נתיב יב ח"ט] דף ע"ט
[ע"פ] כתב, מותר ליתקן, כלומר מי שפלה לו גרונו תולין לו בצוארו כעין שחזקין,
נפישט צוארו ומתרפא, ע"כ, וצ"ע. ועיין סוף סימן ש"ל. ובשבת דף ס"ו [ע"פ]
דפירוש רש"י [ד"ה ליתקן] מי שגפרקה חולין [של מפרקת צוארו ונפול בגרונו,
תולין אותו בראשו שיהיה צוארו נפישט, ודומה לתקנה, ובשבולי לקט [סימן קין]
כתב, יש אוסרין להעלות הגרון במשיכת שער, שמא יתלוש אחד מהם וחייב
(אש"ל אברהם, ג)
חטאת:

(כו) שיעירו ממנו (מים) חמין. דאם לא כן אפילו בחול אסור,
כמו שכתוב סימן ש"ו סעיף ו': (כו) מי שנשבת בור'. דמה
שמפקת שכתוב ממנו אין זה רפואה, ואין ללמוד מזה היתר לאותם
שנוהגים בקצת מדינות להשים תוך החוטם אפר מעשכ כחוש להפיק
השכרות, כי אותו אפר פעולתו
ברפואה לשאר דברים גם כן, אף
על פי שאינו שכור, ושיך צו גזירת
שחיקת סמנים, כן נראה לי:
(כח) כדי שייגע ויזיע. בטור
[עמוד סדק] כתוב שאסור לחולה ליגע
עצמו בשבת כדי שיזיע, מפני שהיא
רפואה, עכ"ל. וקשה לי, כיון שאין
כאן שייכות שחיקת סמנים, היה
לנו להמיר לחולה שאין צו סכנה,
ומאי שנא מהא דסעיף שאמר זה
שמותרים מטעם זה. ונראה לי,
דכיון שלפעמים מציאים הזיעה על
החולה גם כן על ידי סמנים, חייסין
שיעשה רפואה האחרת, מה שאין
כן בסעיף שאמר זה שאין שייכות
רפואה לאותן הדברים על ידי
שחיקת סמנים כלל, לא גזרינן. אלא
דמכל מקום קשה על דברי הטור,
שמציא לעיל [עמוד טז] ספיקא
דהר"ש [עבודה זרה פ"ב סימן יא],
ומדברי רמב"ם [שבת ג, י] למד
קולא, קשה עליו מכאן דאסור
אפילו על ידי חולה עצמו, וצ"ע
לישנו: (כט) שכל אחד מאלו
בו. בסעיף הקודם לזה [ס"ק כח]
נתברר דבר זה:

ובמי משרה שהם מאוסים ואין דרך לרחוץ בהם אלא לרפואה [ע"פ] ודוקא ששוחא בהם
אבל אם אינו שוחא בהם מותר שאינו נראה אלא כמקרי:
מה לוחשים על נחשים ועקרבאים בשביל שלא יזיקו [ואין בכך משום צידה:
י גותנין בלי נ על גב העין להקרי [ע"פ] והוא שיהא בלי הניטל בשבת:
ז ע"פ] עצם שיצא ממקומו נא [מחזירין אותו:
מה אסור להניח בגד על מכה שיוצא ממנו דם מפני (ל) שחדם נב יצבע אותו
גב ואסור להוציא דם מהמכה לכך יש לרחוץ המכה במים או ביין תחלה
להעביר (לח) דם שבמכה [גד [ע"פ] ויש אומרים שבוירך (לס) קורי עכביש על המכה ומבסח
בהם כל הדם וכל החבורה ואחר כך בורך עליו סמרטוט:

ל'. וכן משמע בגמרא [שם] בעובדא דרז אורא, ע"ש. [וכן משמע (ממש"ל) [מסימן ש"ל] סעיף ט' דאסור לישר איברי הולד דהו
כבויה, וכו'. וכן כתב בנחת הגדולה [הגה"ט] בשם ר"ש הלוי [לחין סימן כג] שהקשה זה. וגם הרמב"ם לא הביא דין זה, לכן אין להקל:
גב יצבע אותו. ואף על גב דמקלקל פטור, מכל מקום אסור [פסקי רקנ"ט סימן קכ"ג]. ונראה לי דבגד אדום פשיטא דאסור: גב ואסור
להוציא דם. רש"י פירש סוף עירובין [קא, ז ד"ה כאן] דהוה ליה חובל, והוה אז מלאכה. וכן כתב הגהות מיימוניות [שבת פרק כ"א הלכה
כו אות א] דהמניח דבר המושך דם וליתא הוה מפרק. ומלשון רש"י [שם ד"ה ואם להוציא דם] משמע דדוקא כשהמניח בגמיו הוא דהוה אז
מלאכה, דהוה עבד מעשה, אבל כשמניח עליה דבר המושך דם לא הוה אז מלאכה, דהוה לא עבד מיד. ואם כן כל שכן כשמעמיד עלוקה
שקורין ניגל"ן דשרי לחולה, כמו שכתוב סעיף י"ז [ס"ק יב] דשרי שבות. אבל בנכרים דף י"ט [ע"פ ד"ה ואם להוציא דם] משמע דכשנמכרין
להוציא דם, אפילו אין מהדקו הוה מלאכה. ובסנהדרין דף ע"ח [ע"פ] שהשיך בו נחש (ר"מ) [ר' יהודה] מחייב, [רש"י ד"ה בין שצוין משום
דהו כמקוק סקין צטענו, ולאו גרמא הוא שהרי כלי משחיתו צידו, ע"כ. ואפילו רצון דפטרי, היינו דסבירא להו דאדם מעצמו מקיא, אבל
גבי עלוקה הוה כמו שעושה בידים. והמונח דם בפיו אסור, דהוה חצורה [רש"י פרק י"ט שבת קלג, ז ד"ה מהו], וא"כ אסור למנוח דם שצין
השינים, ואפשר דהוה אז מלאכה, ועיין סימן ש"כ סעיף א' [ס"ק ד]: גב ויש אומרים שבוירך. ויש מתפקקין לאסור משום שמרפא:

ח (שם סיפה סוף) מותר לטבול ביום חם ע"ל, כצ"ל:
י (שם) אונק"ל. כתב הרמב"ם [סימן ק"י, מי שפלה ערלת גרון אסור להגביה
בשבת. מי שחכו ופיו מלא אבעבועות, אין לו לילך לאילן המלצר להניח עליו
בפיו מן המחבר, כי משתמש באילן, ע"כ. ורבינו ירוסם [נתיב יב ח"ט] דף ע"ט
[ע"פ] כתב, מותר ליתקן, כלומר מי שפלה לו גרונו תולין לו בצוארו כעין שחזקין,
נפישט צוארו ומתרפא, ע"כ, וצ"ע. ועיין סוף סימן ש"ל. ובשבת דף ס"ו [ע"פ]
דפירוש רש"י [ד"ה ליתקן] מי שגפרקה חולין [של מפרקת צוארו ונפול בגרונו,
תולין אותו בראשו שיהיה צוארו נפישט, ודומה לתקנה, ובשבולי לקט [סימן קין]
כתב, יש אוסרין להעלות הגרון במשיכת שער, שמא יתלוש אחד מהם וחייב
(אש"ל אברהם, ג)
חטאת:

[עבודה זרה כה, ב] ופוסקים ובסימן זה סעיף (מ"ז) [טן] לחול העין הוה סכנה כל הגוף, דשורייא דעינא בללא חילא, ומותר לחלל שבת בעבור, ומכל שכן שאר איסורים שהומרו או נדמו לגביה. אך דייקין אין מזה ראייה, דהסת
מיייר ענין שמרדה, זה שפיר הוה סכנה כל הגוף, אבל הך חולי של סטורס רחמנא לילן זה אינו סכנה לכל הגוף, רק דיון סכנה אבר אחד לבד, ומשמע מכל הפוסקים דמלאכה דאורייתא לא דמיין בשום ענין עצור סכנה אבר.
ואין לתקן דין סכנה שאר אבר לכמה עין, דממונה בש"ס [שם] דמשני דשורייא דעינא בללא חילא, משמע הוה בללא הכי לא הוה דמיין שבת במלאכה דאורייתא בעבור, והוה הדין שאר איסורי דאורייתא. מהו ד דייקין נראה לתקן
בין אחת עיניו עינים, כיון שלעולם אחד [ומה סה, ב] לכן פקוק נפש דומה שבת ממה דמוטב לחלל שבת אחת כדי שישמור שבתם הרבה, ואם כן הרי לדעת ר' יהודה [בגא קמא פה, ח] סומא פטור מכל המלות, ולדעת רבינו

שכח

[illegible]

באר היטב

(כז) שְׁעִירוֹ. עֵינַי ט"ו. מִפְּנֵי הַסִּכְנָה. וְעֵינַי מ"א [סִמָּן] שְׂכִי"ו אֹת
ז': **(כז) מִי.** עֵינַי ט"ו. עֵינַי מ"א [סִמָּן] מ"ה. וּבִאֲפֶר כְּתוּשׁ אֲפֶשֶׁר
הֶוְאִיל וְאֵין דֶּרֶךְ בְּרִיאִים לַעֲשׂוֹת כֵּן אִם כֵּן נִרְאֶה כְּעוֹשֶׂה רְפוּאָה בְּשֶׁבֶת,
אֵף עַל פִּי שְׁמָה שֶׁמִּפְקֹחַ הַשְּׁכָרוֹת אֵין זֶה רְפוּאָה. וּשְׁנו"ף טוֹבֵאִיק,
אֵף בְּרִיאִים עוֹשִׂים כֵּן, וְעֵינַי אֵלִיהֶ רַבָּה אוֹת מ"ז: **(כח) כְּדִי.** עֵינַי
ט"ו. עֵינַי אֵלִיהֶ רַבָּה [סִמָּן] מ"ח מ"ט לְהוֹעִי אֵף בְּרִיא כֵּן שְׁעוֹשֶׂה
לְרְפוּאָה אֲסוּר. וְעֵינַי אוֹת ז' בְּטִי"ז, לְהִרְאֵי וְטוֹר שְׂרִי חוֹלָה שְׂאִין
סִכְנָה עַל יְדֵי יִשְׂרָאֵל, קֶשֶׁה לָמַח אֲסוּר כֵּאֵן. וּבִאֲלִיהֶ רַבָּה פִּירֶשׁ דְּמִימְרֵי.
כֵּאֵן בְּמִיחּוּשׁ אוּ בִּאֵין חוֹלִי כֹל הַגּוֹף, יַעֲשֵׂשׁ. וְעֵינַי סִטְפִּי י"ז מִזֶּה:
(כט) שְׂכָל. עֵינַי ט"ו בִּאוֹת כ"ח, דְּרוּקָא שְׂאִין עוֹשִׂין לְחוֹלָה זֶה שׁוּם
סִמְנִים. הָא לַפְעָמִים כְּשֶׁעוֹשִׂין עַל יְדֵי סִמְנִים, אֵף בְּלִי סִמְנִים אֲסוּר:

(לב) דפור. דמה שמפקם שכרומו ממנו אין זה רפואה. ומן ללמוד מה היתר
לנאות שנהגים בקלם מדניות להשים תוך החוטם אפר מעשז כחוש להפיק
השכרות. כי אומר אפר פעולתו ברפואה לשחר דברים גם כן, אף על פי שאינו
שבור, ושיך זו גורית שחיקת סמיים, ט"ו [ס"ק כן]. ועיין ס"ק למ"ד מה
שכתבתי שם: (לג) שדורם. עיין ט"ו [ס"ק כח] מה שכתב בזה: (לד) דרדוק.
שמה צורא לשקומו סמיים המשלשלים, [מ"א ס"ק מן]: (לה) ובבוי בברידה.
אין רוצין במים שמשלשלים ולא בטטט שטעונין זו וכו', מפני שכל אבר צער
הוא, ובכחי וקראם לשכח עונג, ע"כ לרמז"ס פירא ק"ח, ואם כן אסור לתמות
וגרלה לי דנמקוס שאין דרך לרדוף בנמי טבירה אלא לרפואה אסור בשבת, מ"
דהיינו עמם הנשבר, אבל עמם שלא ממקומו אסור, דהא אפילו לשפספי אסור
[מ"א סס]: (לז) שחדם יצבע, ואף על גב דמקלקל פטור, מכל מקום אסור.
שי" [וס"ק כז]: (לח) דב. ומכאן משמע למי שיש לו פוטנעלי"י שאסור לה
הגדולה בשם ספר הזכרונות. והמ"א כמ"ק ל"ג היתר להחליף בגד אחר, דאם
קלם הנקב תריך עוין אם מותר ליתן לתוכו קטניות שיפסח, דהא דהא חזאי כוונתו
שי"ד סקיף ג'. והוא הדין נקב שבמכה שכבר נפתח, ל"ע בהאי גוונא, ורטייה ר'
שי"ד נקב צורא להרמיזו עליו. ואספר ראב"ן משמע דאסור ליתן עליה רטייה.
ל"ג. להעמיד לחולה בשבת עניוקס שרצין ויגלג', משמע במ"א (י"ז) (י"ז) רגלי.
השינים, ואפשר דהוי אב מלאכה, מ"א [סס]: (לט) קודרי, ויש מפקס

כתוב שם משום דמורף זרף, ור"ל משום סכנה, ואין ענין לשבת, וגרס
(ידי) [בכלל] ^ע במקום בס: [ס]ט דהיינו תנור. רש"י שם וס, א ד"ה
ס'סומאן בלשונא אחרנא, ועיקר: [ע] שכל אחד מה'ו. כמו שכתוב
שם עקיף י"א, ועיין מה שכתבתי שם [ס]ק [מא]: [עא] אחר [סד] וזוהי משמע
שם י"א, ואע"פ שביש הגדול, וכפיושר רש"י שם ושבט ק"ט, בן ד"ה ברע"ה
י': [עב] נסיעה מן וזוהי. שם [סנהדרין קא, א] אמר רבן שמעון בן גמליאל
מה דברים אמורים כו': [עג] נסיעה מן עצם שיבא. צ"ע, ועיין מ"א [ס]ק
י': [עד] נסיעה מן ואסור. מתניתין כעירובין ק"ג ב': [עה] ויש אומרים.
בב"י. [עמד חקו ד"ה כתוב חוכך בזה, לפי שרמא, וזהו שכתב ויש
אומרים:

[ג] וסעף [ח] מותר לאכול. נלמד מסעיף ל"ח, ואם משום כ"ו, כיון דלאו לרפואה, שם [מרכיב שבת רמו שפה]: [ד] וסעף [ט] ואם מצעער. כמו שכתוב [שבת] קכ"ט א' והא קעבר מ"ו כ"ו: [ה] ובשבת. גמרא שם [קמ], [ב]: [ס] [סעף מ] ואסור לדחוק. [שבת] קכ"ג [ס"ה] אסורי גמרא, ופסק כרב נחמן, מגיד משנה [שבת כא, לא]. ואפשר משום דהאיגנט לא אורחית, ואף (ר"ג) [רב ששת]¹³ מודה, כמו שכתב שם [ע"ב]. ולפירושו ניתא מה שכתבו התוספות שם [ר"ה אסורי] וקשה דמייתי לה כ"ו, ולפירוש הרמב"ם ניתא דמי לה: [כז] וסעף [מ] ולהעלות אונם¹⁴. עבודה זרה כ"ח א': [נח] בין כ"ו כאכא דאמר שם [כח, ב]. שידוע פוסק בכל מקום כאכא דאמר, ומפרש מה שכתבו אבל לא ביד לא משום איסור, אלא כמו

לא מחזירים את השכר, אבל לא נקל כולי האי אפילו ביצא ממקום:
י"ג (ג) **יצבע** כו'. **מכא** מקום אסור. ועיין לעיל טוף סימן ש"ב הביא מ"א
 ס"ק כ"ד בשם הרב"ז (חיד סימן א"ה ר"א) דהוא חומרא יתירה, כיון שהוא
 כך לכלוך, ומ"א (שם) כתב דהדבר במחלוקת שנויה: (ס"ק ג) **ואסור** כו'.
 מ"שן רש"י כו'. שכתב אהא דתנן אסור לכרוך גמי על גבי מים, אם
 ונתנו להוציא כו' אפילו במקדש אסור, וכתב רש"י שמהדוק במאי כדי
 להוציא דמה כי דהוה ליה לחבל, עכ"ל: **אבל** בזבחים כו'. שם הובא משנה
 דעירובין, כתב רש"י וז"ל, אם להוציא דם, שנתכוין לכך, אסור אפילו
 במקדש, עכ"ל. הרי דלא כתב שמהדק, ובפ"הדרין כו'. ר' יהודה מחייב
 ת המשיך מיתה, דסבירא ליה ארס נחש בין שנינו עומד, ולכן מיד כשהשיך
 הוה הוי חתוקע סכין בבטנו. ורבנן פוטרים, דסבירא להו ארס נחש מעצמו
 קיא לבסוף כשכועס, והוי המשיך גרמא בעלמא: **אבל** גבי מלואים כו'.
 הרי המושך דל וליהא אפשר דמותו, דאינו מושך הליכה גמ' בשעת הנחה:
 (כ"ה) **ויש אומרים** כו'. **אשר** דם כו' כותב הרב ב"ר (עמ' תקד"ה תחב), ע"ש.
 לפי זה אין היתר כי אם לרחץ במים המכה. ולענ"ד היינו דוקא שאין המכה
 וציאה דם עכשיו, אלא שאותו מקום מלוכלך בדם, לכן יש תקנה על ידי
 חיצה. אבל אם כל שעה מוצינא דם, מאי מהני שרוחצו במים, אם אחר
 כך יכרוך עליו סמרטוט מכל מקום יצטבע עז הדם שיצא אחר זה. לכן לענ"ד
 אין תקנה כי אם לכרוך על ידי גוי, דבמקום צער וכבוד הבדירות מותר שבות
 לו ידי גוי, וגם לדעת רדב"ז הנ"ל (ס"ק ג) אינו אלא חומרא. דברכת על
 קורר עכשיו דמרפאים, משמע דעדיין יוצא דם, וצ"ל:

(פס"ט) **אין כ"ו, לרש"י והטור:** דהם מפרשים דהא דתנן (שבת קמ"א, א) כי מתעמלים אפילו אינו מכרין להויע, אלא לתענוג, מכל מקום אסור בכח כ"י אם בנחת, משום עובדא דחול, והביאו לעיל בסמ"ק שכ"י סעיף כ"י. ופה הביא בשו"ע פירוש הרמב"ם בהאי דמתעמלים. דסבירא ליה להרב כ"י לא לדינא שניהם אמת, ורש"י מודה להרמב"ם: (פס"ק פט) רוחצין כ"ו, אין רוחצין במים שמע"ש כ"י ואם כן רוצין מן שכתבתו סעיף ל"ז. דאם מוכרין לרפואה בלאו הכי אסור, דודאי מוכתא מלתא, ואסור אפילו לבראי, כמו שכתב בס"ק מ"ג. אלא אפילו אין כוונתו לרפואה, מכל מקום אסור משום צער: ונראה ל"י דמקום כ"ו, עיין בחשובות מעיל צדקה [סימן נ"ג]: (פס"ק נ"א) מחזירין כ"ו, נראה לצניעות דעתו ^{ע"ה} ר"ל, שחולק על מה שכתוב בשו"ע להחזיר אפילו יצא ממקומו: וכן משמע בגמרא בעובדא דרב איזא. דק"מ, תנן ל"א מחזירין לא השבר, מי שנפקה ידו ורגלו לא יטרפס בצנן כ"י, כדלעיל סעיף ל"י. והגיה שמואל ברישא מחזירין את השבר, ואיתב עובדא דרב איזא שניא ליה דא, ^{ע"ה} דהיינו שיצא ממקומו ויהינה נשקב, ויתבי קמיה דרב יוסף ובעי מוניה אי מותר בכמה אופנים רחיצה, אמר ליה מאי תבעי לך הא תנן מי שנפקה ידו לא כ"ו, אמר ליה הואיל ושמואל הגיה ברישא מחזירין אולי גם בסיפא נגיה מי שנפקה כ"ו ויתר לרוחצן, אמר ליה היכי דאתמר להגיה נגיה, אבל בסיפא אין מגיחים ואסור. הרי דבנפקה דהיינו יצא ממקומו לא אמר שום היתר: וכן משמע מפה שכתוב סימן ש"ל סעיף י"א דאסור ליתר צדקה ^{ע"ה} חולד. כי אין ביטול להיתר: וגם הה"מ כ"ה הביא דין זה. להחזיר דמחזירין את השבר, ונחזר דלא קיימא לן בזה כוונתה

ענד
 יי חרדי ממשל האל.

החברות (אנ"ש) חתמו על הסכם

סימן ד' עקיף ל"ד דמיוק שנמצא בעיר שרובה עכו"ם אין מחללין עליו [את] השבת, כיון דכלל יום ויום פורשים כלם ממקום קביעותם אוליין אחר הרוב (מגיד משנה פרק ט"ו מהלכות איסורי ביאה הלכה כו וצ"ח יוסף שם עמוד מו דבור ראשון): ג נעקרו ב"ח.

זוה אחר זה, דאי צבת אחת הא נמי קביעי (איסור והיתר הארוך כלל נע דק נח): ד שנפלה עליה אחת כסנהדרין דף ע"ב [ע"ב] הבא במתנתם צעני שמואל להורגו, אם נפל עליו גל אין מפקחין עליו, ודגברא קטילא הוא, וכן כתב הרמב"ם סוף הלכות גמיה. ועיין בחו"מ סימן תכ"ה [עקיף א בהגה]: ה שאם לא יניחנו. וז"ל, דניחא לי לקם הממון ולא יחלל שבת, ואפשר כיון דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו חיישין שמה יעמוד אחד נגדס ויהרג, ולכן מחללין. אבל באדם יחידי יניח לקם ממונו ולא יחלל שבת. עיין מה שכתבתי סוף סימן רמ"ח:

מחם לחצר אחרת ונפל עליו אין מפקחין [עליה] ^א שבוין שנעקר קביעות הראשון ממקומו אמרינן כל דפריש ^ב מרובא פריש: ג מי ד שנפלה עליו מפולת (ב) ^א ספק חי ספק מת ספק הוא שם ספק אינו שם ואפילו אם תמצי לומר שהוא שם ספק גוי ספק ישראל ^א מפקחין עליו אף על פי שיש בו ^ב כמה ספיקות: ד אפילו מצאוהו מרוצץ שאינו יכול לחיות אלא לפי שעה מפקחין ^א [וכדורקין עד חוטמו אם לא הרגישו בחוטמו חיות או ודאי מת ^א] לא שנה פגעו בראשו תחלה לא שנה פגעו ברגליו תחלה: ה מצא עליונים מתים לא יאמר כבר מתו תחתונים אלא מפקח עליהם שמה עדיין הם חיים: ו גוים שצרו על עיריות ישראל אם באו על עסק ממון אין מחללין עליהם את השבת באו על עסקי נפשות ^א ואפילו סתם יוצאים עליהם בכלי זין ומחללין עליהם את השבת ^א ובעיר הסמוכה לספר אפילו לא באו אלא על עסקי תבן וקש מחללין עליהם את השבת: ה ^א ואפילו לא נזל עדיין אלא רוצים לנא: ז ^א יש מי שאומר שבומן חזה אפילו באו על עסקי ממון מחללין ^א ה ^א שאם לא יניחנו ישראל לשלול ולבזו ממנו יחרגנו והיו עסקי נפשות: ה ^א ומכל מקום הכל לפי הענין:

ערך אחר למהריק"ש

שבת סוף עקיף ^א ואפילו לא באו אלא עד עסקי תבן וקש. ויש אומרים אפילו לא נזל, והכל לפי הענין:

באר היטב

(ב) בנחת. וכל שכן דאסור לעשות קריסטא"ר, אפילו הוכנה מאתמו, ואפילו על ידי שניו, אם לא בחולה, כמו שכתב עקיף י"ו. וזהו שלא יבא לידי מלאכה דאורייתא. ואם אפשר על ידי עכו"ם יעשה על ידי עכו"ם, מ"א [ס"ק נח]. ועיין הלכות קטנות חלק ב' סימן י"ח מהללין שבת על מרש ושוטה: שבת ^א (א) לדי סכנה. כגון שיש שם חולים או קטנים שאי אפשר להצריחם, ונראה לי דאפילו אפשר להצילם דרך רשות הרבים, מוטב לכבדו דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה, אבל זה הוי דאורייתא, מ"א [ס"ק א], ע"ש. ועיין מה שכתב עליו היד אהרן [הגה"ק]: (ב) נעקרו. ומיוק שנמצא בעיר שרובה עכו"ם אין מחללין עליו שבת, כיון דכלל יום ויום פורשים כולם ממקום קביעותם, אוליין אחר הרוב, עיין צאה"ע סימן ד' עקיף ל"ד, [מ"א ס"ק ב]. והאי נעקרו ר"ל כולם צוה אחר זה, דאי צבת אחת הא נמי קביעי, איסור והיתר הארוך, מ"א [ס"ק ג]. (ג) מפקחין. הבא במתנתם צעני שמואל להורגו, אם נפל עליו גל אין מפקחין עליו, דגברא קטילא הוא, רמב"ם הלכות גמיה, ועיין בחו"מ סימן תכ"ה, [מ"א ס"ק ד]: (ד) שאם וכו'. וז"ל, דניחא לי לקם הממון ולא יחלל שבת, ואפשר כיון דאין אדם מעמיד עצמו על ממונו, חיישין שמה יעמוד אחד נגדס ויהרג, ולכן מחללין. אבל באדם יחידי יניח לקם ממונו ולא יחלל שבת. עיין מה שכתבתי סוף סימן רמ"ח, [מ"א שם]:

ביאור הגר"א

[ע] [עקיף כס] אסור. עיין שבת פ"א א':

שבת ^א [א] [עקיף ד] לא שנה פגעו. כתבא קמא שם [יומא פה, א]: [ב] [עקיף ו] יש מי. כמו עיר הסמוכה לספר בסעיף ר':

לבושי שרד

שבת ^א (*ש) ש"ש ספק חי. עיין זכור שור יומא דף פ"ה:

גליין מהרש"א

גם בצבד נפש. אך י"ל כיון דלמרו שם [סנהדרין עה, א] טעם מאן דלמר דאף בפנייה כן הוא, משום פסם משפחה או שלא יהיו פרושים צעירים, א"כ אין זה ספק עריות, אלא ספק אם גזרו משום פסם משפחה או לא. וזהו אם נאמר דמק דמק רבים שקול ממש כמו איבוד נפש, ונאמר דפסם משפחה ופרק עריות הוי מק דרבים, והי בכל דא ספק נפשות, דלמלא כמאל דלמר דש"ך צוה מק דרבים: [ג] (שם שבי"ב) נעקרו ב"ח וכו'. עיין תשובת רמ"א סימן (מ"ו) [מ] ותשובת שו"ת יעקב חלק א' סימן י"ג דהוי שקשה אבל אין מדמין חקתה סכמים ו' לו. ומפקחין על הגוסס, כמו שכתבנו תוספות נידה מ"ד ב' ד' ודמו ראשון. ועיין תשובת צ"ח יעקב סימן ט"ט: [ד] (בב"א ב"ק ד) דגברא קטילא הוא. משעמ חמירא הוא, רש"י סנהדרין ע"ב ב' ד"ה [לפס]. ועיין מה שכתבתי על זה בגליין רמב"ם סוף הלכות גמיה:

[ב] כ"ה במהדורת א"ח מ"ח, אבל בצבד הגולה דפ"ר אות ד זהו לגמרי לאות ה: [ג] דפי גירסת רבינו חננאל והר"ף והר"ש, ודלא כגירסת שלנו בגמרא. ועיין סוף משנה שם: [ד] עיין בספר רמב"ם סימן קצ"ב [מד, א מהדורת מינה עירובין מה, א]: [ה] (גליין ב"א)

ב. צ"י [עמוד סוף ד"ה מה]:
שבת א. יומא פ"ד [ע"ב]:
ג. שם בגמרא וכו' שפירש הר"ש [שם פ"ה סימן טו] וכן פירש הר"ן [שם ה' א ד"ה א] לדברי הר"ף וכן פירש הרב המגיד [שם ג' ב] לדברי הרמב"ם:
ג. שם במשנה [פג, א]:
ד. שם בגמרא [בריימא] פרק יום הכפורים פ"ה [י] וכן פסק הרמב"ם בפרק ב' [שם הלכה יח]:
ה. שם בגמרא ברייתא ויש אומרים [י] וכן פסק הרמב"ם בפרק ב' [שם הלכה יח]:
ו. שם בגמרא ברייתא ויש אומרים [י] וכן פסק הרמב"ם בפרק ב' [שם הלכה יח]:
ז. עירובין מ"ה [ע"א]:
ח. רמב"ם בפרק ב' [שם הלכה ג]:
ט. כתבי מהר"ר ישראל [פרומת דהן מ"ג] סימן [קנ"ג] [קנ"ג]:

ציונים לרמ"א

שבת ^א (א) אור דרוע [פ"ב] הלכות שבת סימן פד סוף אות [ג]:
ב. פסקי מהרא"י [פרומת דהן מ"ג] סימן קנ"ו:

הגהות והערות

[ע] עיין סימן ע"ב עקיף [פ"ד] [גליין ב"א]:
[ע] תוקן ממהדורת פראג מקמ"ה:
שבת א. עיין סימן ש"ב עקיף עקיף ב': [גליין ב"א]:
ב. עיין פנ"ג ומקור חיים שהגיהו "סימן שבת עקיף ג", אך המחשבה השקל קיים הנידסה:
ג. עיין נודע ביהודה מינה א"ש"ע סימן קמא ושייח' מהד' מערכת העין כלל לט:
ד. נוסף ממהדורת קראקא ש"ל וחלין:
ה. עיין צ"ח סימן ק"י [עקיף ג]:
ו. נוסף ממהדורת למבער מקצ"ו:
ז. דהיינו ע"ש שאין מחללין ימות מכה, "שהרי מותר למנוע מן הגוסס דבר המעכב יצאה הנפשה" שהרי "אסור לעכב יצאה הנפשה", צ"ח יעקב שם:
ח. עיין בהגהה במוספת שבת שם שחזר צו מזה:
ט. בגינת ורדים שלפנינו לימא. ועיין לין אליעזר [מ"ח] סימן טו פרק ח' ס"ק ה' [שכתב דטעות סופר נפל כאן, וז"ל קול בן לי סימן ב' [והוצא בעטרי תשובה]:
י. עירובין כהנ"ח, חלק מהתשובה הנוגע לענינו נדפס בספר החיים מהדורת מנחם חנניה שמואל עמוד חלד:
יא. כפי הדפוסים אין אות ה' לצבד הגולה על מילות "שאינו יכול לחיות" לעיל, ואנו העברנוהו לנא, ע"פ המצב צ"י:

שבת (א) [סעיף ג] מי שנפלה עליו מפיכת ספק חי בו' אף על פי שיש בו כמה ספיקות. דאין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב, ולא אחר כמה ספיקות אף למאן דאמר דעדיפא מרוב. וגם חזקה עם הספק ספיקא לא מהני אפילו לעבור עבירה דין תורה, חרץ עבודה זרה גילוי עריות ושפיכות דמים, כבסימן קצ"ט [סעיף ז] ביו"ד, עיין ש"ך שם [ס"ק ט]. יש לספק, הא דאין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב, אם דוקא באיסור שבת במלאכה שאינה צריכה לגופה למאן דאמר דרבנן הקילו בו, אבל במלאכה דין תורה חזקה לרפואה נכדומה, או בשאר איסורי תורה חזקה חזרה וכדומה (אין הולכין בפיקוח נפש אחר הרוב. והעד לכאורה, דפירשו כולן [אין] הולכין, ובשאר קביעות ראשון [אין] הולכין, ובשאר איסורין אין כן, תשע חנויות וכדומה, עיין פרישה כאן [אות ב] ובית שמואל אה"ע [סימן ד] אות ג"ה. אבל זה אינו, דהא שמואל אמר כן [יומא פד, ב], ואיהו פסק [שבת מב, א] כרבי יהודה דמלאכה שאינה צריכה לגופה דין תורה, [עיינן] פרק א' מהלכות שבת הלכה ד' ופרק י' הלכה י"ז במגיד משנה שם. ובתוספות יומא פ"ה א' ד"ה ולפקח, כתבו בבאיור וחי בהם [ויקרא יח, ה], משמע מן התורה אין הולכין אחר הרוב, אם כן מאי שנא פירשו כולם. ערוך בן לספק, אם אמר שטוין הרג פלוני ואם לא קטלנוהו לך, פלוני ספק, תינח נמצא בעיר מחצה על מחצה, אם נאמר דלא שייך מה חזקה, דהוא ודאי וחבירו ספק, או דילמא לא שנה, וצ"ע כעת *.

ועיין חור"מ [סימן] תכ"ו ובסמ"ע שם [ס"ק ב], ואי"ה במקום אחר יבואר:

ר"כ [ס"ק ז] הניח בל"ע.

מחצית השקל

שבת (פ"ק א) ויבא בו'. דהוי מלאכה שאינה צריכה לגופה. ולדעת הטור [סימן רעח] אין בו רק איסור דרבנן: כמו שכתבתי סימן ש"ח פ"ק פ"א. דחוליה או קטן לא אמרינן חי נושא את עצמו, ולכן הוי איסור דאורייתא: ועיין [ב"ר] סימן ש"ח. במ"א ס"ק ד', שכתב דבזמן הזה לית לן רשות הרבים. ועיקר דין זה מבואר לקמן בשו"ע סימן ש"ח סעיף ז', דיש אומרים דכל שאין ששים רבוא בוקעים בו, דומיא דדגלי מרבר, לא הוי רשות הרבים. ואם כן בין באיסור כיבוי אי יש בו איסור תורה, תליא במחלוקת הטור [סימן רעח] ורמב"ם [שם א, ז], ובין באיסור הוצאה תליא במחלוקת הפוסקים אי יש בזמן הזה דין רשות הרבים. ואף על פי כן משמע בספר תוספת שבת [פ"ק א] דעדיף לככות מלהוציא דרך רשות הרבים דידן, ע"ש: (פ"ק ב) ופירש בו', ועיין באה"ע כ"ו כיון דבכ"ז יום ויום פורשים בו'. ורמ"א שם הביא יש אומרים דמחללים עליו את השבת, דלא אמרינן שבכל יום ויום פורשים להם. ולכן הקשה בספר תוספת שבת [פ"ק ב] דהא בפיקוח נפש הולכים להלך, הנה ליה ל"מ"א להביא דעת רמ"א: (שו"ע סימן ג) מי שנפלה בו' ספק הוא יש בו'. כתב בספר תוספת שבת [פ"ק ה] וז"ל, כתב העולת שבת [פ"ק ז] דהיינו שמא כבר לקחו אותו משם, אבל אם הוא ספק אם מתחלה נפל עליו המפולת או לא אין מפקחים, עכ"ל [עולה שבת]. וצריך לומר דטעמו הוא משום דמוקמינן ליה אחזקתיה. ואין זה מוכרח, דהא קיימא לן דרובא עדיף מחזקה, כדאיתא ריש פרק האשה בתרא [גיטות קט, ב], וכיון דבפיקוח נפש לא אזלינן בחר רובא, כל שכן דלא אזלינן בחר חזקה. ובאמת דגם הוא ז"ל מסיק דצ"ע לדינא, עכ"ל ספר תוספת שבת. ולענין ספק של העולת שבת הוא מצד אחר, דניהו דחינין דבפיקוח נפש הולכים להקל אפילו נגד הרוב, ואם כן כל שכן נגד חזקה, אבל בצירוף שניהם יחד דהיינו רוב וחזקה, אפשר דאין הולכים

אוצר

שבת (ב"ר ה"ט פ"ק א) אצל זה הוי דאורייתא. ג"כ, עיין סימן שמי"ה סעיף ז', וצריך לומר דע"כ הוי ספק דאורייתא, ע"כ: (הנהיג בית מדינה) ב (שו"ע סימן ג) אין הולכים. עיין אליה רבה [פ"ק א] שמביא בתשובות בית יעקב [סימן טז] דעל גוסס אין מחללין שבת. ועיין [בית יעקב שם] בפנים דמחלק, דודאי אם הרופא אומר שיוכל עדיין לרפואתו לגמרי בודאי מחללין עליו את השבת, אבל משום אי שעה אין ספיקות, דהא מותרין בשינוי מדר' ז'. ועיין תוספת שבת [פ"ק ד] מביא תשובת שבות יעקב [ח"א סימן יג] חולק עליו, אפילו משום חיי שעה מחללין עליו. ועיין במשבצות זהב [פ"ק ב], ועיין בדגול מרבה באה"ע סימן י"ז (על בית שמואל) צ"ד [מהגאון כתב סופר]: (חתם סופר) ג (שם פ"ק א) כמה ספיקות, וכן לענין רפואה לחולה, אצ"ג דלא ידעינן בודאי שזוהו חסם שיתרפא בה מדרך הטבע, אלא עדיין חזרה חסם, מחללין את השבת. אף לכאורה משמע מהרמב"ם [פירוש המשניות יומא פ"ה משנה ז] דסבירא ליה

נה ל"שים. עיין מ"א. מלאכה דין תורה כמו שמיטה וכדומה. ועיין סעיף י"ז: **שבת א ויבא. עיין מ"א.** היינו בנושא חולה חייב, כסימן ש"ח [מ"א] אות ע"ן. וסימן ש"ח סעיף ז' טעמו סופר, וז"ל ש"ח סעיף ג' [מ"א] אות ג', חזק לרפואה הוי מלאכה דין תורה צריכה לגופה, הוא הדין הולאת חולה לרשות הרבים הוי צריכה לגופה, ודוקא מת מלאכה שאינה צריכה לגופה, וצ"ע. ועיין אליה רבה אות א', למאן דאמר עשה לית רשות הרבים, והראש לקמן ש"ל [מ"א ס"ק ג']. ועיין סימן ש"ח סעיף י"ב, ודאי כל שיש פחד דמחוי טוב יותר להוציאם לרשות הרבים, אצל כל שאין פחד דמחוי, טוב יותר להוציאם דרבנן מאיסור תורה או ספק איסור תורה: ב ופירש. עיין מ"א. והר"צ בהג"ה [אה"ע] שם הביא יש אומרים, דיש לומר בני העיר לא חשיבי כנייד. אצל נמאל דרך מנוק, יש לומר אם רוב העוברים עכו"ם לכולי עלמא אין מפקחין עליו הגל, דכלל נשאר קביעות הראשון דמי, וכהא' גוונא הולכין בחר רובא: ג נעקרו. עיין מ"א. אף נעקרו כולם, דווקא בזה אחר זה, לא בזה אחר, ועיין יו"ד [סימן] ק"י בזה: ד שנפלה. עיין מ"א. עיין סימן ש"ח וצמחנה למאן פרק כ"ד דהלכות שבת [הלכה ז] ומה שכתבתי שם [משננות וזה אות א], ומי שנגמר דינו למיתה צנית דין, מפקחין הגל בשבת, דאין משה צית דין דומה שבת, ואין שעה מפקחין, כנסתים ד'. והוא חזק ביום טוב כהא' גוונא, עיין חור"מ [פ"ק א] מוספות ד"ה ומה, ולמאן דאמר דלא אמרינן דיו אף על גב דמפוך קל ומומר, בלאו הכי אמי שפיר. ועיין מה שכתבתי בסימן ש"ח [שם]: ה שאם. עיין מ"א. ועיין סימן ש"ז מ"א [ס"ק] וי"ן. ובסימן מרכ"ו מ"א [אשל אברהם אות ח], ובהנה שם מנחות עשה אין צריך לבזבז יותר ממומח, ולא תעשה ימן כל ממונו. ועיין אליה

ולדין לית רשות הרבים, ואי"ה שם [משננות וזה אות ב] יבואר עוד:

שבת סימן א אפילו נפלה דליקה בהצר אחרת וכו'. [דליקה בהצר זו נפשוהו [בהצר אחרת] והם חולים או [קטנים רש"י יומא פד, ב] ד"ה להצר, כלומר, אכן שהות להבריחם [קודם שיגיע] להם האש [ב"י עמוד תקו ד"ה וכו']:

סימן ב השביתו ליה כחציה צד מחצה וכו'. [אפילו פירש ונפל עליו שם [הנה ליה קב] וק"ל:

הכמת שלמה

ישראל אף דבר שקרוב לנזל לדי איסור דאורייתא, ואם כן מכל שכן דמותר לעבור על פחות פחות מכשיעור, דהא המורה"ל [סימן ק"ג, ג ד"ה וקף] כתב ויזכר ב"ר יו"ד סימן ל"ט [ס"ק ב] דהא שיעור קל מאיסור דרבנן, דעל לא תעשה דרבנן לא חל השבועה, ואם כן אם שיעור חל לעצור על איסור דרבנן על די ישראל מכת סכנת אבר, מכל שכן דמותר לעצור על די שיעור מכת סכנת אבר. לכן יאכל איסור דאורייתא פחות פחות מכשיעור, ויפגע בזה לאשכח, ואיסורים דרבנן יוכלו לנזל כהנה וכו' ואינו צריך למות בהם, כי איסורי דרבנן ודאי מותרין סכנת אבר, כן נראה לפענ"ד נכון לדינא, והאקדים ילינו משניות וירורו בתלמוד נפלאות, אמן:

שבת (שו"ע סימן א) כ"ל פיקוח נפש דוחה שבת. ג"כ, הנה כי להפקח בדין פקוח נפש שדומה שבת או ספק פקוח נפש שדומה שבת, אם על ידי פשיעה הביא עצמו לדי סכנה זו, אם דומה אחר לא שבת או לא. אם נאמר כמו דקימא לן עשה דומה לא תעשה, ומכל מקום עשה דומה על ידי פשיעה אינו דומה. [תוספות עירובין פ, א ד"ה מן] ב, הכי נמי פקוח נפש הוי, כי ניהו דפקוח נפש דומה שבת, מכל מקום אם נא לא סכנה על ידי פשיעה אינו דומה. ז"ל, רק ניהו דפקוח נפש דומה שבת, וכל ענין מידי להלילו ילדותו השבת, ונראה לי לפשוט ספק זה ממה דנרמקין בפ"ק ג' דשבת ד"ב [ע"פ] ב"ו מניין דבר מור לנפשוהו שרגא דמחנה וכו', עד אמר ליה כדאי הוא דני שמעון למקמן עליו בשעת הדמק, ופירש ש"י דשבת [היסק] סכנה, עיין שם בצורך סוגיית הש"ס. וקשה לי טובה, אם הוי סכנה מלי אירא דכדאי הוא דני שמעון, הלא לאו אף לך דבר שעומד בפני פקוח נפש, ואפילו ספק פקוח נפש דומה לא השבת, ולמה ליה לומר דכדי הוא דני שמעון, ובעל כרחך מוכח דנמקוס דבא

נגדן ההקל בפיקוח נפש. ולפי מה שכתב הרשב"א בתשובה [ח"א] סימן ת"א, הביא ש"ך בקיצור ביו"ד סימן ק"י בכללי ספק ספיקא סעיף כ"י, והפרי חדש שם [פ"ק א] הביא באריכות, דהטעם דאזלינן בספק ספיקא להקל, דעל ידי ספק ראשון הוי מחצה על מחצה, וכשניטוסף ספק השני נתרבה צד ההיתר והוי ההיתר רוב והאיסור מיעוט, וכתב דאפשר עדיף מרובא, ע"ש, ואם כן כשיש ספק אי נפלה עליו המפולת, דאיכא חזקה, וזכא איכא גם ספק ספיקא, הנה ליה רובא וחזקה, אולי כהא' גוונא לא אזלינן להקל בפיקוח נפש. אך ליה יצא לנו, היכי דליכא ספק ספיקא, רק ספק אי נפלה עליו מפולת, מודה העולת שבת דמפקחים עליו, וצ"ע לדינא: (פ"ק ד) שנפלה בו'. בענין שמותר להורגו, ר"ל, לאפוקי אב החותר את בית בנו, דאסור לבן להרוג את אביו. דהטעם דהבא במחצית שמותר להרגו, דהוי רודף, דאדם יודע דאין אדם רואה שנוטלים ממנו ושותק, ועל כרחך היה דעת החותר אם יעמוד בעל הבית נגדו יחרגו, ולכן אמרה התורה הבא להרוג את בנו אם לא יניחנו ליטול הממון, ולכן אסור להרוג האב. אבל כאחר, אפילו כן החותר את בית אביו, מותר להרגו. ולכן אם בשעת חתירה נפל עליו גל, אין מפקחים עליו, ועל גוסס כתבו התוספות במסכת נדה דף מ"ד ע"ב [דבר ראשון] דמפקחים, וכן כתב בתשובת שבות יעקב חלק א' [סימן יג], דלא כתשובת בית יעקב [סימן טז], כן כתב בספר תוספת שבת [פ"ק ד], אם לא שכבר היה גוסס שלשה ימים דאז ודאי כבר מת^ל. עוד כתב [תוספת שבת פ"ק יא] בשם תשובת חזון יאיר [סימן קג] דשבו שצוה לו אדונו לבשל לו בשבת או כדומה, אפילו לא גזים כלל, אם מתחנן לו ולא ישמע לקול תחנוניו מותר לעשותו, דמידי ספק נפשות לא נפקא, דשבי כלהו איתנהו ביה [בבא בתרא ח, ב]:

אוצר

ברבן דפליגי ארבי מתיא בן חרש [שם א, א] ואין מאכילין למי שנשכח כלב שוטה מחצר כבד שלו, לפי שהרפואה אינה ברדוקה, ע"ש, שאני התם דכל הרפואה אינו מצד הטבע, ואין השכל מסכים שחוציל מ"ש ברפואה, ואפשר אין העתים והעושים ומקבלים שרים, אבל נידון דידן [הספק הוא מצד הסבירא ודאי דנכלל בכלל ספק נפשות להקל, תשובת גינת וורדים^ל סימן ב', ועיין חזון יאיר סימן ק"ב, ודאסור להקשות מדברי אגרות מיימוני בפ"ר סימן ת"ח מהלכות מאלות אסורות [אות ב] דאסור לבשל נכפה לרפואה בשרץ עוף באשר שאין הרפואה ברדוקה, דשאני התם דלא ברורה הרפואה באותו שרץ, מה שאין כן בנידון דידן דהרפואה ברדוקה אלא דמספקין בסם אי הוא אסור או לא, אלא, מותר לכולי עלמא. ועיין בתשובת [רש"י] [שב"ב] [ח"א] סימן תתכ"ה והר"ף פ"ק כמה אשה [שם ב, ב ד"ה ב] והרד"ף סימן ס"ו [ח"ד סימן אף קלח] ותשובת דשב"א [המיוחסות לרמב"ן] סימן רפ"א:

(אשל אברהם, א)

לו על ידי פשיעה לא נמנה מפני פקוח נפש, וכיון דהתוספות הקשו שם [ד"ה מקמן] דהרי אמרינן [שם טז, ב] דנשעת הסכנה מנימו על שולחן ודוי, ומורלו דמיירי אם אירע שלא הניחה, ע"ש, אם כן כיון דפשוט בזה, אין פקוח נפש מה דומה שבת. והוא מיוסד דין, גם למירון השני של התוספות שם נשאר שחזיתנו נמקומה, וצ"ע. מיהו יש לומר דמותר מירון שני כן, דהם מיירי דגורו רק שלא להלליק דר מוכה אצל שר גרות מיתרין, לן לי מה תקנה להניחו על שולחן, אצל כהן מיירי דגורו מירון שני של להלליק שום דבר, אם כן מה לי על שולחן או לא. ומהו כיון דמן דתנין [עיינן] [רשב"א] [פ"ק א] הרגים בזה הקושיא הנ"ל, ופירש דלאו דוקא סכנה, אלא קרוב לסכנה. ולדעת אין נראה כן, דאם כן מה הקשו מהם דמותר על שולחן, דלמא הם מיירי סכנה ממש אצל כהן מיירי דלא סכנה ממש, לכן מותר להניחו נמקומה, ובעל כרחך דלא סכנה ליה כן. ודוק, ומה נראה עוד ראה לין ה"ל מדברי התוספות, דמיא הקשו מזה דאמרינן הם נמנה על שולחן, דלמא הם מיירי שאל גורו כיוון להעבירם על דמם, לכן יעבור ולא ייגר, ולכן מותר על שולחן, אצל כהן מיירי דגורו כיוון להעבירם על דמם, ובהא אפילו על ערקא דמסארי ייגר ולא יעבור [מנהיגיה דה, א], לכן מחויב להניחו על הפתח מנחות דנינו, מיהו ליתא הכי אחר כן, בזה אינו מחויב למסור נפשו, ולמה לא חילו התוספות כן, ובעל כרחך דמקום דהוי קשה ליה אם כן הוי מחויב להניחו על הפתח מנחות ואם כן אינה פשיעה, ולמה הולך לומר דכדי רבי שמעון למקמן עליו, ובעל כרחך שאל הוי מחויב להניחו על הפתח מנחות, ומכל מקום סופרין לומר דכדי רבי שמעון למקמן עליו כיון נלא הוי סכנה ממש, ובעל כרחך דהם מפרשים סכנה ממש, מוכח דין שלנו, ודוק היטב: (שם סימן ד) אפילו מצאנוהו מרוצץ בו', ג"כ, עיין בתשובתו להא"ע הלכות גיטין סימן [קכ"ח] [קמן] והוא צמחיהו וכו' סימן [ע"ב] [ע"ג] מה שכתבתי לק"ק סטלא, בענין שבת קודש אחד, דברך אגב כתבתי בציונה הנ"ל פקוח נפש דומה שבת ועניני חיי שבת, עיין שם מה שכתבתי בזה ודוק: